

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRBOG 1995

- 50 året for
Danmarks befrielse

Vare-Mærke
EN GROS:
H. CHR. RASMUSSEN
Frødings Allé 28   Telefon Søborg 475

SMØR Der er Forskel paa Smør — men bedre og
Iriskere end vort Godes Ikke.
Flekkis Eksperimenter friskbakkelt hver Dag
Ring og lad os opgive Dem nærmeste Forhandler.

Budkørsel

Sørens Budcentral
Søborg Hovedgade 29 A
Søborg 831 og 1706

Kørsel med 2- og 3-hjulet Cykle, mindre
Flytninger efter Aftale. Lotterisedler
fornyes.

Cykler udlejes uden Fører.
Knud SØRENSEN

**3 Hjulet og
Long John Varecykle**
udlejes for 75 Øre pr. Time.
Søborg Hovedgade 1 - SØ. 429

Bullegardiner
Farver og Kvaliteter til billigste Dagepris leveres omgaaende
Maaltagning og Opsætning

SØBORG FARVE- OG TAPETHANDEL, Søborg Hovedgade 70
a bringes   Telf. Søborg 288 & 1168

YDUN Søborg Hovedg. 133
SØ.1402

Kørsel med 2- og 3-hjulede Cykler
(Long John). Mindre Flytninger be-
sørges. Cykler udlejes uden Fører.
80 Øre pr. Time, 6 - Kr. pr. Dag.

Lotterisedler fornyes.

Duplikering

Duplik. og Maskinskrivning
af Manuskripter, Sange, Breve, Engelsk,
Tysk.
Fru E. Madsen, Maglegaardsallé 65.
Søborg 1601

ANGEDE Fødeklínik „Farmen“

Plantagevej 22   Telefon Søstøtte 143 0
2 Bøugavevej, 3 Bøugavevej, Høstvej — 700 gms
Airserv — Jordemøder Fru Estris Larsen
Køkkenchef: Kirsten   Praktiklærer: ogåaa sids

ørna hygiejnisk Klinik

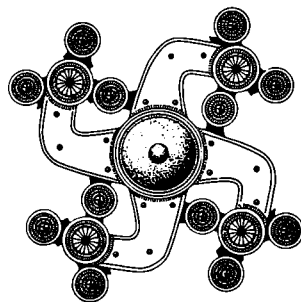

Forbrugerkort — ja, det maa vi vel bære,
Tiderne er jo — for Tiden lidt svære,
men Kød skal De ha', og Kød kan De faa,
naar blot De som hidtil til Noer vil gaa

Noer er Navnet, der
borger for Kvaliteten

Å R B O G 1 9 9 5

22. ÅRGANG

Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe Kommune

Udgivet af Historisk-topografisk Selskab
for Gladsaxe Kommune

Omslagsbillede:

Denne årbogs forside er en collage sammensat af Erik Starup. Øverst til venstre er Gladsaxe-borgere i færd med at grave dækningsgrave på en ubebygget grund ved Vandtårnsvej (se side 13). Øverst til højre en kø uden for bagerforretningen, Søborg Hovedgade 75, under folkestrejken i sommeren 1944. Nederst til venstre barrikadebyggeri på Søborg Hovedgade ved Dyssegårdsvej/Søborghus Allé under folkestrejken (se side 73). Og nederst til højre CB'ere på øvelse i Søborg Skoles gård (se side 107).

Annoncerne fra lokalpressen belyser nogle tidstypiske træk: benzinmangelen bevirkede, at man måtte trampe i pedalerne og leve med mørkelægning og varemangel. – Et lyspunkt var der dog: Man forstod at hygge sig med hinanden derhjemme i hidtil uset omfang – og det kom der bl.a. de »store årgange« af »mørkelægningsbørn« ud af. Derfor kunne en lokal fødeklinik udvikle sig til en hel »farm«.

Bomærke:

Jordfund fra Højgården 1905

Redaktion:

Ebbe Fels
Arne J. Hermann
Erik Starup

Grafisk tilrettelæggelse:

Erik Starup

Grafisk produktion:

Levison+Johnsen+Johnsen a/s

ISSN 0440-9809

Indhold

Forord	5
Gladsaxe Kommune under besættelsen 1940-45 Af <i>Arne J. Hermann</i>	7
Civilbeskyttelsestjenesten i Søborg under anden verdenskrig Af <i>Lui Beilin</i>	97
Personalia	114

SELSKABETS PUBLIKATIONER

Gladsaxebogen 1. Af *C. L. B. Cramer*. 2. oplag 1979.
Gladsaxebogen 2. Af *Mogens Lebech*. 1. oplag 1971.
Gladsaxebogen 3. Red. af *Ebbe Fels* m.fl. 1. oplag 1991.

Medlemspris:

Gladsaxebogen 1: kr. 60,00

Gladsaxebogen 2: kr. 60,00

Gladsaxebogen 3: kr. 150,00

Årsskrift

1968:	kr. 11,50
1969:	kr. 11,50
1970:	kr. 11,50
1971:	kr. 11,50
1972:	kr. 14,00
1973:	kr. 18,00
1974:	kr. 18,00
1975:	kr. 21,00
1976:	kr. 29,00 (for medlemmer kr. 22,00)
1977:	kr. 32,00 (for medlemmer kr. 24,00)
1978:	kr. 36,00 (for medlemmer kr. 27,00)
1979:	kr. 48,00 (for medlemmer kr. 36,00)
1980:	kr. 48,00 (for medlemmer kr. 36,00)
1981:	kr. 56,00 (for medlemmer kr. 42,00)
1982:	kr. 56,00 (for medlemmer kr. 42,00)
1983:	kr. 56,00 (for medlemmer kr. 42,00)
1984:	kr. 80,00 (for medlemmer kr. 60,00)
1985-86:	kr. 80,00 (for medlemmer kr. 60,00)
1987-88:	kr. 80,00 (for medlemmer kr. 60,00)
1989-91:	kr. 80,00 (for medlemmer kr. 60,00)
1992-93:	kr. 80,00 (for medlemmer kr. 60,00)

Folketællingen 1787: kr. 60,00 (for medlemmer kr. 45,00)

Postkort:

1 sæt enkelte	kr. 18,00 (for medl. kr. 11,00)
1 sæt dobbelte	kr. 32,00 (for medl. kr. 18,00)

Kontingent:

Enkeltmedlemmer: kr. 60,00

Husstande: kr. 85,00

Foreningen, firmaer og institutioner: kr. 170,00

For pensionister og unge under uddannelse ydes en nedsættelse på kr. 10,00 i ovennævnte beløb.

Kontingent og betaling for publikationer sendes til:

Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe Kommune, girokonto 6 48 34 37,
kasserer Birte Madsen, Buegården 19, 2. tv., 2880 Bagsværd. Tlf. 39 69 53 33.

Selskabet er medlem af Dansk Lokalhistorisk Forening.

Forord

1945-1955. 50 år er gået, siden de såkaldte »Fem forbandede år« fik en lykkelig afslutning i form af befrielsen 5. maj 1945.

Gladsaxe var i disse år i mange henseender endnu en landkommune med store afstande mellem de enkelte bydelé og stadig med en del landbrug.

De første år mærkede befolkningen i Gladsaxe ikke meget til besættelsen udover de indskrænkninger i de materielle levevilkår, man blev udsat for i form af rationeringer, mangel på visse varer, mørkelægning o.s.v. Men efterhånden som modstanden i befolkningen voksede frem, og den tyske krigslykke blegnede, skærpedes også forholdene i Gladsaxe. Drab, hvad enten det var stikkerlikvideringer eller clearingmord, sabotage m.v. kom vi til at opleve, og efter den 19. september 1944 blev tilstanden her som i det øvrige land temmelig retsløs.

Vor evigt ihærdige bestyrelseskollega, Arne J. Hermann, har med vanlig flid samlet en imponerende stofmængde om besættelsestiden i Gladsaxe. Vort gamle bysbarn, Lui Beilin, beretter om sin tid som CB'er med station på Søborg Skole. Begge bidrag overleveres hermed til eftertiden i 50-året for befrielsen.

Må jeg slutte med en hjertelig tak til vore bidragydere samt til Gladsaxe Byråd for vanlig økonomisk støtte.

Ebbe Fels
Formand

Gladsaxe Kommune under besættelsen 1940 -1945

Af *Arne J. Hermann*

Når jeg har påtaget mig at skrive om Gladsaxe Kommune under anden verdenskrig er det udelukkende af lokalhistorisk interesse og engagement.

Jeg kan intet berette ud fra egen erfaring – dels fordi jeg var fjorten år, da krigen sluttede, og dels fordi jeg ikke havde megen berøring med Gladsaxe Kommune som barn.

Men skal jeg være helt ærlig, tror jeg også nok, at jeg hverken fysisk eller psykisk ville have egnet mig til et engagement i besættelsesårene – og derfor er min respekt for dem, som virkeligt engagerede sig, så meget desto større! Bl.a. derfor skriver jeg denne beretning.

Som historiker uden førstehåndskendskab til emnet, er man henvist til de foreliggende kilder.

Jeg har gransket, hvad der ligger på Gladsaxe lokalhistoriske Arkiv om besættelsestiden, jeg har siddet på Frihedsmusæet og søgt at finde frem til alt stof, der vedrører Gladsaxe Kommune (hvilket ikke var helt nemt, da materialet ikke er samlet om steder, men om emner) og så mener jeg at have gennempløjet alt (eller næsten alt!) det materiale, der i årene siden befrielsen er blevet publiceret om besættelsen.

Alsang og kongemærke

Under anden verdenskrig var Gladsaxe ikke det helt store centrum for dramatiske begivenheder.

Kommunen var af beskeden størrelse i forhold til årtierne efter befrielsen, hvor store boligbyggerier skød op – mest store etageejendomme bygget af de sociale boligselskaber.

I 1940 var indbyggertallet i Gladsaxe Kommune kun godt 23.000, mens man i 1960 var oppe på godt 64.000 og i 1970 toppede med næsten 75.000.

Der var den gang meget åbent land, der benyttedes til landbrug og gartnerier – eller blot lå hen som ubenyttede byggegrunde eller kolonihaver.

I besættelsens første år var det den »passive modstand«, der prægede billedet. Man samledes om kongen, nationale symboler og vor kulturarv. Over hele landet samledes man om »alsang« ved store stævner, hvor alle sang med på fødelandets sange fra den lille »Kongesangbog«, som alle husstande fik. Her er en scene fra et alsangsstævne i Aldershvileparken med den maleriske ruin i baggrunden. Foto ca. 1942.

Det siger også sig selv, at det var begrænset, hvad der var af industri i forhold til senere, ligesom det var yderst begrænset, hvor stor militær interesse kommunens eneste jernbane, Slangerupbanen, havde.

Livet i Gladsaxe Kommune gik sin stille gang i besættelsesårene – især de første år – men naturligvis berørtes borgerne af dyrtid, arbejdsløshed, varemangel, mørkelægning, restriktioner o.s.v., som krigen og besættelsen førte med sig.

Også de første besættelsesårs folkelige samling om det nationale oplevedes i Gladsaxe Kommune. Man havde bl.a. et stort alsangsstævne i Aldershvileparken d. 29. august 1940 og en storstilet fest i det daværende Borgernes Hus på Søborg Hovedgade – nu Steffensens Bolighus, på Chr. X's 70-års fødselsdag d. 26. september 1940, og der afholdtes et stort »folkemøde« på Marielyst Skole d. 6. december 1940 med den radikale undervisningsminister Jørgen Jørgensen som taler.

Der blev ikke sparet på den nationale lyrik, men det var jo den slags »passiv modstand«, man var henvist til i de første besættelsesår, hvor man forsøgte at opretholde en slags »fredelig sameksistens« med den tyske besættelsesmagt.

I Bagsværd var det den lokale grundejerforening, der havde indbudt til al-sangsstævnet i Aldershvileparken, hvor »Folkebladet« kan berette om 2.–3.000 deltagere. Søborg Harmoniorkester spillede, og overlærer Ingvard Nielsen talte om »Modersmålet«, hvorefter man sang »I alle de Riger og Lande« og »Du danske Mand.«

Og bladet fortsætter (1.9.1940): »Medens Blæsten suste i de gamle Ege og fik Dannebrog til at smelde, klang atter mange danske Toner ud over den skønne Park, og Kl. 18 bragte Højtaleren Vægtersangen fra Raadhuset, hvorefter man stemte i med »Moders Navn er en himmelsk Lyd.« – Grundejerformanden afsluttede med at understrege, at »vi er Danske og vi vil vedblive med at være Danske.«

Kort efter, d. 8. september 1940, var det en række foreninger i den »midterste Del af Kommunen«, d. v. s. Gladsaxe, Mørkhøj og Buddinge, der »kaldte til Stævne« i haven ved ungdomshjemmet i Gladsaxe (Den gamle Rytterskole). Her spillede Toftegårdens orkester under ledelse af pensioneret overhornblæser G. Nordgreen, mens »Søborg sociale Sangkor« hjalp til med sangen.

Den socialdemokratiske sognerådsformand Fr. Willumsen talte sammen med sin konservative sognerådskollega, handelsgartner Jørgen Jørgensen.

Fællessangen bestod af – som der blev skrevet i lokalavisen – »de kære og kendte Melodier og Tekster fra vort nationale Fælleseje, Folke- og Fædrelands-sangene, vil give udtryk for den Samfølelse og Samhørighed, der i Ufredens Timer griber det danske Folk.«

I forbindelse med Chr. X's 70-årsdag planlagde man en landsindsamling til en »Folkegave«, som anbefalede af en lokalkomité, der bestod af alle i Gladsaxe Kommune, der havde blot lidt af et navn.

Pengene kom bl.a. ind ved salg af »Kongenaalen«, der var lavet af gult metal med krone, kongens navnetræk og datoen 26.9.1940. Der blev ialt solgt 1½ million af disse kongenåle, der kostede 25 øre. Hertil kom så det væsentligt dyrere »Kongemærke«, der var kunstnerisk udført i sterling sølv og emalje. Mottoet var at »Alle bør bære Kongenaalen.«

På selve kongens fødselsdag havde bl.a. Søborg Grundejerforening, Håndværkerforeningen og Handelsforeningen indbudt deres medlemmer »med Damer«, som det hed, til fælles kaffebord med underholdning i Borgernes Hus.

I referatet fra det, der omtaltes som »Det første nationale Folkemøde« i Søborg Skoles gymnastiksal d. 6. december 1940, skriver »Folkebladet« bl.a.:

»Skolekommissionens Formand, Viceforretningsfører Gerhard Pedersen, bød velkommen. Han mindede om d. 9. April og Følgerne for os alle af hvad

der skete den Dag. Endvidere pointerede han, at de nationale Folkemøder skulde tjene til Styrkelse af Friheden og Selvstændigheden for vort Land.

Derefter overtog Sogneraadsformand Willumsen Mødets Ledelse, og Forsamlingen sang: Du danske Mand.

Undervisningsminister Jørgen Jørgensen stod derpaa paa Talerstolen. Som Indledning fremhævede Ministeren, at Besættelsen paa en forunderlig Maade havde vakt en Trang hos os alle til at samles om det, der var fælles. Selv om meget skiller, er vi alle enige om eet: Vi er Landsmænd, og vi er Danske. Og alt, hvad der hermed hænger sammen, er vi enige om at væрге. Denne Følelse af Samhørighed og Danskhed er Resultatet af mange Aars Udvikling.

Ministeren fortsatte: Navnlig under vor fri Forfatning er Danmark blevet et lykkeligt Land, lykkeligt ved Samarbejde og Folkestyre. Et udmærket Arbejde fra alle Sider, fra Bøndernes og Borgernes, fra Handelens og Industriens og Arbejdernes Side er vort Land blevet et rigt Land.

Forudsætningen for, at dette har kunnet finde Sted, er Folkeoplysningen. Enhver har kunnet tage Del i Udviklingen og faa Del i Kulturen.

Ministeren gav derefter en Skildring af Udviklingen inden for Skolen og viste, hvordan et rigt Liv var vokset frem gennem Skole, Kirke, Digtning. Alt dette havde været ansporende og havde vakt en Trang hos Folket til at dygtiggøre sig, idet man forstod, at Livet stiller Krav til hver enkelt. Netop nu, fortsatte Ministeren, i den Tid vi gennemlever, lærer vi, hvad der har Betydning, og den kræver, at vi gør vort Arbejde godt. Men vi skal uden Fordom tage mod det nye, Tiden bringer, uden at vi derfor skal lave om paa vort kulturelle Liv, vor folkelige Kultur og Frihed.

Han sluttede: Naar nogle Mennesker taler haanligt om, hvad denne Kultur har bragt os, saa har de godt af at faa at vide, at netop den Tid, dette skete i vort Land, at den har gjort vort Land til et rigt Land. Med denne Kultur som Baggrund knytter vi vort Haab til Danmarks Fremtid.

Danmark leve!

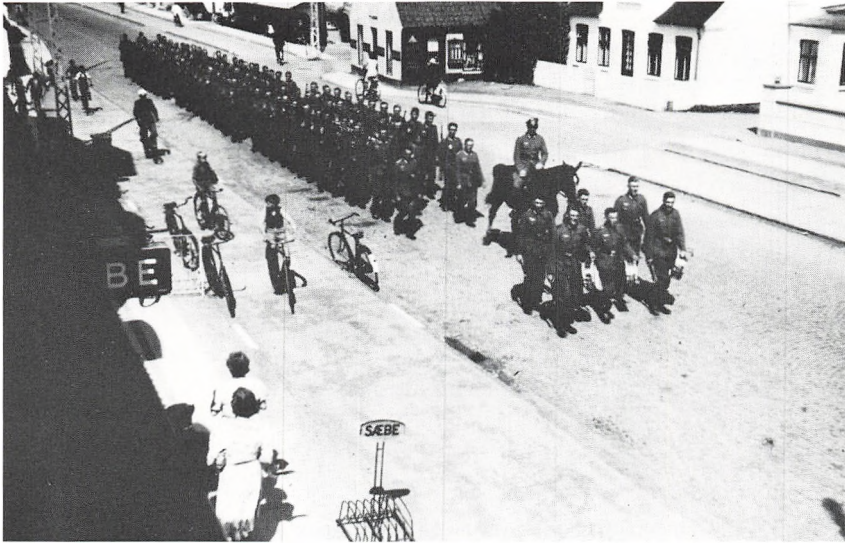
Til Afslutning sang man som Fællessang: Der er et yndigt Land.«

Barske levevilkår

Livet var hårdt for mange familier i Gladsaxe Kommune med beskedne indtægter, og det gjaldt jo det store flertal.

Et karakteristisk eksempel på den hårde dagligdag og de barske levevilkår under besættelsen har vi en skildring af Stanley Jensen (født 1914), skraldeemand i København (i Lars Møller: »Da vi var besat«, 1990).

Familien Jensen boede i en ældre villa på hjørnet af Maglegårds Allé (nr. 76) og Bakkedraget (nr. 1) i Søborg. Stanley Jensen fortæller om det hårde og

Det var ikke så meget, man i Gladsaxe Kommune mærkede til besættelsesmagten i de første år. Men man kunne på hovedgaderne møde tyske tropper på marchtur – oftest syngende af fuld hals. Her ses et kompagni – anført af en officer til hest – midt i Bagsværd på vej mod nord formentlig i 1942. Benzintanken midt i billedet ligger, hvor Bagsværd Torv blev anlagt i 1950'erne.

ulækre arbejde, han havde som skraldemand i København og om problemerne med at skaffe de mest elementære fornødenheder til hjemmet og familien.

Han beretter bl.a.: »Man kunne ikke få noget ordentligt brændsel, og der var heller ikke noget at klunse. Så stjal folk plankeværker og al ting. På Vesterbro og Nørrebro brækkede de alt ned, når de ikke havde noget af fyre med. Om de så skulle rive lokummet ned nede i gården, brædder og det hele, det ragede dem en fjer. De ville ha' noget i kakkellovnen. Der var jo ingen, der syntes, det var rart at sidde og fryse.

Formbrændsel kunne jeg sagtens have hugget, for der var masser af ejendomme, hvor der var spærret et rum af med plankeværker til tørv og formbrændsel. Men når man nu ikke havde andet end en cykel at køre det hjem på... Jeg havde jo nok at slæbe på i forvejen. Når jeg læssede af ude på lossepladsen, kom jeg alle de gamle sko og støvler og gummistøvler, som jeg fandt i en

sæk og tog dem med hjem til mutter. Så røg de hjem i kælderen til vaskekedlen, for de kunne brænde, så taget var lige ved at lette. Der er ikke noget, der giver bedre varme.

Jeg skulle også have blomkål og sådan noget med hjem til kaninerne. Vi havde en villa ude i Søborg, hvor jeg havde 100 kaniner i bur ude i gården. Jeg havde også ti høns og en hane og en gris ude i udhuset. Så var der altid mad til ungerne og mutter. Du kan spise mange forskellige retter af kaniner. Du kan koge suppe på dem, du kan lave sulevælling af dem, du kan stege og koge dem, du kan lave frikassé af dem. Der er ikke noget dyr, der smager bedre end kanin, men der er mange, der ikke kan li' det. De siger, de ligner barnelig, når de hænger sådan med hovedet, og benene er skåret af. Men der er jo ikke alle de ben i, som der er i en høne. Der er meget snehvidt kød på. Og pelsene sendte jeg op og fik garvet. Så syede mor muffe og huer og pelsfrakker til ungerne af kaninskind. Det er noget, der er flot. De var altid varmt og pænt klædt på, ungerne. Men penge var der få af. En aften kom en ven for at besøge os. Vi var igang med at spise havregrød, og så skyndte vi os at stille den ind i skabet, inden vi lukkede op. »Nå, har I fået noget at spise i dag?« sagde han. »Ja, det har vi da.« svarede vi og forsøgte at se uskyldige ud. Han gik igen, men lidt efter kom han tilbage med tre rødspætter, som han havde fanget. Han havde regnet ud, at der ikke var noget særligt på bordet den dag.«

Et afvekslende element i dagligdagens genvordigheder var den poetiske slagter Noer på Søborg Hovedgade 76, som i den vareknappe tid trøstede sine kunder med små digte i de faste annoncer, han havde i »Folkebladet«.

Det kan måske i dag – godt 50 år efter – være vanskeligt at se sammenhængen mellem kødsituationen og det nationale – men den gang gjaldt det jo om at holde modet oppe midt i trængslerne.

Således hed det bl.a. i slagter Sven E. Noers annoncer under besættelsen:

Maaske er Kødsituationen lidt trist,
og man har det lidt svært som Optimist,
men Mester strenger sig voldsomt an,
saa maa vi se, om det glide kan.

Efter Kød er Længslen nu meget stor,
man har det lidt svært som Slagter;
men det, der kan faas, kan De faa hos Noer,
for Dem gør han alt, hvad han magter.

Det er værre end det har været før,
naar man Kødsituationen betragter,
men lad os prøve med godt Humør,
og gaa stadig til N O E R – Deres Slagter.

Usikkerheden var stor under besættelsen, når tanken faldt på krigens afslutning. Ville der komme egentlige krigshandlinger i Danmark? – Her er lokale beboere ved at grave dækningsgrave på det den gang ubebyggede hjørne Vandtårnsvej/Jacob Bulls Allé i 1942. Villaen til venstre er Jacob Bulls Allé 91.

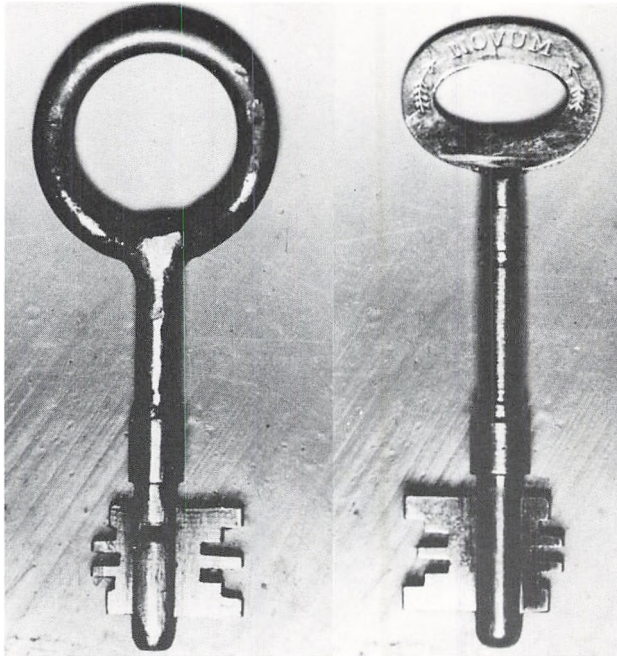
Nålestik mod besættelsesmagten

Andre udslag af de første besættelsesårs »passive modstand« var de mange smædeviser – bl.a. på melodien fra den populære soldatersang »Lili Marleen« og promeneren med Royal Air Forcefarverne – rød, hvid og blå – bl.a. gennem de meget udbredte »klathuer.«

Flere elever fra Bagsværd Kostskole oplevede ubehageligheder med myndighederne, fordi skolens slips netop indeholdt de tre farver – og derfor kunne opfattes som en provokation, der kunne »skade landets forhold til fremmede magter«, som det hed den gang.

I Gladsaxe Kommune lå nogle af de få åbne arealer i hovedstadens nærhed, og det benyttede tyskerne sig af, når de skulle arrangere troppeøvelser. Så marcherede de syngende til Gladsaxe, men generede kun beboerne indirekte på det tidspunkt.

Det fortælles, at sognepræsten ved Gladsaxe Kirke, pastor Richard Thomson, lod Dannebrog gå til tops på præstegårdens flagstang, når tyske tropper holdt øvelse i Gladsaxe og lejrede sig i præstegårdens park – og det var ikke, fordi præsten syntes, der var noget at fejre!

Her benytter vi den originale billedtekst, forfattet d. 18. december 1945 af fuldmægtig E. Amding fra Gladsaxe Kommunes tekniske Forvaltning. Han forklarer mysteriet om de to nøgler således:

»Billedet viser den originale Nøgle til Raadhusets Box i Bogholderiet samt en Nøgle (med det runde Greb) efterlavet af Modstandsbevægelsen.

Den efterlavede Nøgle er efter Kapitulationen afleveret til Sogneraadformanden med Oplysning om, at den er udført for, at man kunde bemægtige sig Rationeringskortene til Kommunens Beboere for April Kvartal 1945.

Modstandsbevægelsen var bekendt med, at Kommunen hentede Kortene i en Bil hos Firma Barfod og havde oprindeligt tænkt at bemægtige sig Kortene under Kørslen hjem fra Trykkeriet og med Vaabenmagt tiltvinge sig Kortene.

Imidlertid ansaa man denne Fremgangsmaade for mere opsigtsvækkende end nødvendigt, og man besluttede sig da til at sætte sig i Besiddelse af Kortene om Natten, efter at de var hentet hjem til Raadhuset den foregaaende Eftermiddag.

Den efterlavede Nøgle passer ikke helt, men det vil let ses, at den lange Tap i Kammen til venstre blot skal files lidt kortere, for at Nøglen er i Orden.

Kortene blev imidlertid ikke hentet, idet Modstandsbevægelsen paa anden Maade fik tilstrækkelige Forsyninger, og Nøglen opbevares som en Erindring om de bevægede Tider«.

»Et andet eksempel var, da tyske tropper marcherede op på Gladsaxevej – lige ud for Marielyst Skole – for at holde øvelse på Lundegårds marker (ved det nuværende Høje Gladsaxe butikscenter). På skolen fik lærer A. P. Aalund åbnet alle vinduer mod vejen, hvorefter eleverne sang »Det haver saa nyeligen regnet« for fuld udblæsning. – Om tyskerne følte sig generet som tilsigtet, melder historien intet om.

Et andet pudsig eksempel på besættelsestids-sange var et hefte med denne uskyldige tekst på omslaget »Alle danske Hjem Sanghefte! – Danske Toner – 16 danske Sange med Musik – syng dem ved Arbejdet – Syng dem i Hjemmet – Forlaget »Danske Toner«, København 1941« – Indholdet var imidlertid af speciel karakter.

Børge Houmann fortæller i bogen »Kommunist under besættelsen«, 1990, at det var hans idé at udsende den tale, det forbudte kommunistpartis leder Aksel Larsen ville have holdt i Folketinget d. 20. august 1941, på denne måde. Det var en fiks måde at få ting frem på ved at skabe et neutralt ydre. Men Aksel Larsen var temmelig fortørnet. »En højaktuel politisk tale – i en alvorsfuld stund – og med en så pjattet titel!« – Det var iøvrigt et af de første illegale skrifter – og det første, der var fremstillet i bogtryk.

Modstandsfolk i Gladsaxe

Der var mange modstandsfolk i Gladsaxe Kommune – ligesom der var mange på den »forkerte« side. – Dog på ingen af siderne nogle af de helt store navne.

Modstandsfolkene var især grupperet om dels folk på venstrefløj, anført af kommunisterne, som efter juni 1941, da Hitler angreb Sovjetunionen og tvang den danske regering til at internere ledende kommunister. Herefter levede alle kendte kommunister i illegalitet (gik »under jorden«), og en stor del engagerede sig helhjertet i modstandsbevægelsen. Den bedst kendte modstandsorganisation på venstrefløj var BOPA.

Dels var der den borgerlige side, hvor det især var kredse omkring partierne Dansk Samling og Det konservative Folkeparti, der kom til at præge billedet. Den bedst kendte organisation her var Holger Danske.

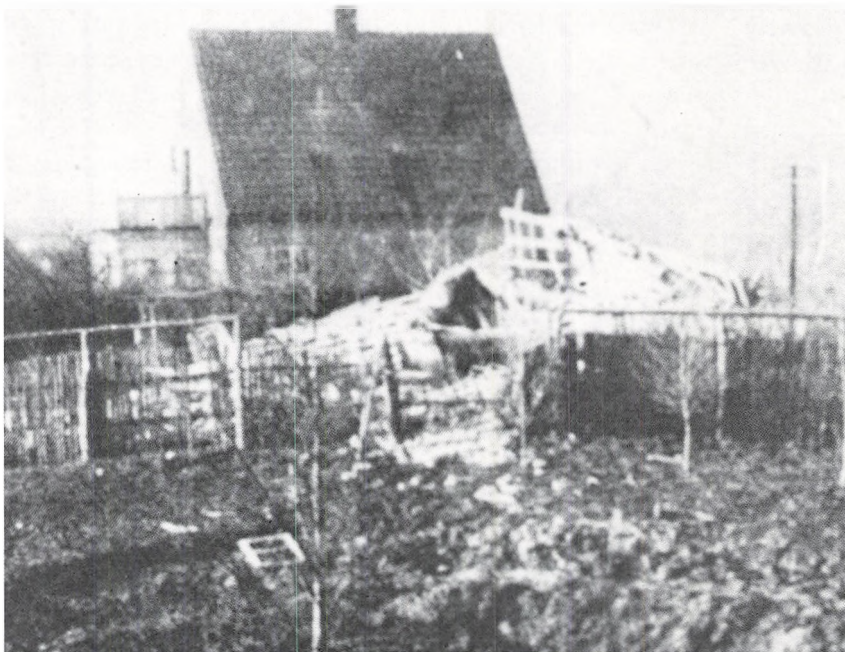
I Gladsaxe Kommune var der mange, der hjalp kommunister »under jorden« og senere jøder på flugt.

Til brug for et eventuelt væbnet opgør ved krigens slutning, havde de militære ventegrupper våbendepoter rundt omkring – således bl.a. i Smørmosen, »hos en grønthandler i Søborg«, i en krybekælder under Marielyst Skole, på Lundegårds jord ved Vandledningsvejen, hos Ferrosan på Sydmarken, hos snedkermester Heindorf, Christianehøj 189, hos muremester Hansen, Frødings

Allé 20, ved gartneriet Kirkely i Gladsaxe og i en række private villaer, således f. eks. murer Nilsson, Kiplings Allé 35, og hos typograf Jespersen, Jonas Lies Vej 11.

Blandt de mange opbevaringssteder for illegale våben blev nogle opdaget af Gestapo – og villaerne sprængt i luften. Det var nogle af de få tyske aktioner, der – trods alt – var lidt mening i. Mange af tyskernes drab på danskere og vilkårlige sprængninger – den såkaldte »Schalburgtage« var for det meste ren terror. Men i nogle tilfælde var der altså en klar begrundelse – således ved tre villaer i Gladsaxe Kommune i besættelsens sidste måneder.

Der var ikke meget tilbage af Karen Aabyes dejlige villa på Højgårds Vænge 17, da Brøndum-Banden havde været på »besøg« d. 22. december 1944 – kun en samling murbrokker – og så hoveddøren, som var havnet i den nærliggende dam, så den atter kom til ære og værdighed, da villaen kort efter krigen blev genopført.

Tre villaer blev sprængt i luften

Juleaftensdag meddelte »Pressekontoret hos den højere SS- og Politifører i Danmark« lakonisk – som man havde for vane – følgende:

»Paa Grundlag af det tyske Sikkerhedspolitis Undersøgelser er det konstateret, at et Sommerhus i Bagsværd, Højgaardsvænget Nr. 17, benyttedes af en Terrorgruppe som Samlings- og Opholdsted. Sommerhuset er derfor blevet sprængt i Luften paa Foranstaltning af det tyske Sikkerhedspoliti den 22.-12.-1944.«

Bortset fra at det ikke var et sommerhus, men en helårsvilla, der var tale om, og fra, at det, man fra tysk side betegnede som »en Terrorgruppe«, var modstandsorganisationen Holger Danske, var meddelelsen sand nok.

Og vi er da heldige her at have hele to beretninger fra ejeren, forfatterinden Karen Aabyes egen hånd. Hun skrev kort efter besættelsens ophør i et Samleværk (»Danmark under Besættelsen«, III, 1946, redigeret af Vilh. la Cour) om begivenheden – og senere – i en lidt anden form – en kronik i Berlingske Tidende (»Man sprængte et hus i luften«, 5. november 1980).

I den første beretning fortæller forfatterinden bl.a., at hun på baggrund af indtægterne ved sit hovedværk, trilogien »Det skete ved Kisum Bakke«, fik mulighed for at bygge eget hus, som blev opført på adressen Højgårds Vænge 17 i Bagsværd, sammen med Karen Aabyes gode ven gennem en række år, forstanderinde Karen Stoffregen, med Elliot Hjuler som arkitekt.

Men huset fik ikke lang levetid – i første omgang. Kun knapt et halvt år.

Karen Aabye fortæller således bl.a. (i 1946): »Man begyndte paa det i Efteraaret 1943, i et af Okkupationens Aar, hvor Utryghed, Terror og Mord hørte til Dagens Orden. Men naar jeg gik mellem Mursten og Kalkbaljer og saa, hvordan Huset blev til og tog Form, da var det, som om det lykkedes at tvinge Krig og Besættelsen et Par Tommer fra Livet.

Den 1ste Maj 1944 flyttede vi ind i Huset, som naturligtvis døbt Kisum Bakke. Det ligger paa Toppen af en Sydskraaning ned mod en lille Sø. Det laa bør jeg sige, for den 22. December samme Aar – altsaa 1944 – sprængte Tyskerne det i Luften. Det var rødt med hvide Skodder, og det var vores Hus.

Lige fra det Øjeblik vi flyttede ind, stillede vi det til Modstandsbevægelsens Disposition. Sabotører kom og gik. Huset fik sin egen Atmosfære. Og det var blevet akkurat saadan, som jeg havde ønsket mig, at Huset skulde være. Det er sjældent, man oplever det store at faa, hvad man ønsker sig. Jeg oplevede det helt og fuldt med dette første Hus. Man betoges af en barnlig Glæde ved blot at stryge Hænderne hen over det hvidmalede Gelænder. Eller bare det at lukke sig ind ad sin egen Dør, at nyde Belysningen gennem de blyindfattede Ruder (som det havde været djævelsk svært at fremskaffe) og at sove i sit eget Hus, gaa i Seng og vaagne op bag sine egne fire Vægge.

Men den Tid bød som bekendt paa andet end Tryghed.

Jeg mindes særlig en sen Aften, da jeg var alene hjemme.

En Mand kom med Henstilling til mig om straks at gaa under Jorden. En af Gruppens Folk, der kom paa Kisum Bakke, var blevet taget af Tyskerne. Han havde været ude for haard Tortur, og man frygtede, han kunde blive tvunget til at opgive Huset. Manden gik efter at have afleveret sin Besked, og i Løbet af Natten maatte jeg fjerne alle farlige Sager. Jeg husker, som var det for et Øjeblik siden, hvordan jeg fik to store Kufferter fyldt med Pistoler og Ammunition og transporteret det i Sikkerhed et Kvarters Vej derfra. Jeg kan bevidne, at der gives intet i Verden saa tungt som Vaaben og Patroner. Foruden var der Rygsække og Dokumentmapper, der nødvendigvis maatte fjernes. Jeg maatte fire Gange frem og tilbage. Det var en god, kulsort Nat. Ovre paa Landevejen marcherede en Afdeling tyske Soldater forbi, syngende, skønt Klokken var henimod tolv Nat. Jeg husker, at Støjen fra dem paa en underlig Maade beroligede mig. Det lyder tosset. Men saadan var det.

Der kom andre Perioder, hvor man igen maatte under Jorden. Kisum Bakke stod tom et Par Uger, saa rykkede Sabotører atter ind.

Den 10. November 1944 arresterede Gestapo fire Sabotører i København, som alle boede paa Kisum Bakke. Deres Opholdssted røbedes, og samme Dag nogle Timer senere havde vi den første Razzia i Huset. Det var tomt for Mennesker, Karen Stoffregen og jeg blev begge advaret og gik øjeblikkelig under Jorden.

Ved den første Razzia stjal Tyskerne og deres danske Haandlangere alt brugbart i Huset og førte med sig saa meget, de orkede. Hvad der pinte Karen Stoffregen mest, var Tyveriet af et stort Depot af Sygeplejeartikler, som var indkøbt til Brug for Sabotørerne, og som det paa det Tidspunkt var umuligt at fremskaffe. Og hvad der berørte mig mest, var Tyveriet af hele min Vinkælder og en Masse morsomme smaa Ting, som man er et helt Liv om at samle. Jeg nævner ikke dette, fordi jeg mener, at man ikke kan leve uden Ting og uden Vinkælder, – men fordi dette enkelte lille Træk var saa typisk for den tyske Mentalitet. En politisk Razzia, dikteret af Krigen, maatte man respektere. Men dette var bare gement Tyveri.

I Tiden fra den 10. November til den 22. December holdt Tyskerne Vagt hver Nat ved Huset, og om Dagen gravede de udenfor efter Vaaben. De fire Sabotører blev sendt til Tyskland. Karen Stoffregen, hvis Navn ikke var blevet nævnt ved Forhørene, og om hvis Eksistens Tyskerne intet anede, blev i Landet og genoptog efter en Tid at have været i Dækning sit Arbejde i Modstandsbevægelsen, hvor hun ydede en storartet Indsats lige til Dagen for Tyskernes Kapitulation.

Jeg selv flygtede til Sverige, og Kisum Bakke sprængtes i Luften den 22. December 1944.«

Karen Aabyes villa »Kisum Bakke«, Højgårds Vænge 17, set fra havesiden. Efter indflytningen i maj 1944 blev den hjemsted for modstandsfolk fra Holger Danske, bl. a. Hans Edvard Teglers og »John« (kommunelærer Svend Otto Nielsen, der sammen med Jens Lillelund blev »stukket« i december 1943. Mens Lillelund undslap, blev »John« hårdt såret – og henrettet i Ryvangen d. 27. april 1944, hvor han næppe kunne stå). Villaen blev genopbygget kort efter befrielsen – og hoveddøren, der var havnet i dammen i forgrunden, blev genbrugt i det nye hus. Foto 1995.

– Og det blev gjort grundigt. Der blev lagt bomber både i kælderen, i stueetagen og på kvisten – og der var kun en sørgelig ruindyngel tilbage, da Karen Aabye efter befrielsen vendte hjem fra Sverige.

Det var den berygtede Brøndum-Bande (også kendt som »Peter-Gruppen«), der havde været på spil under ledelse af Henning Brøndum og Helge Erik Lundquist. De blev begge henrettet d. 9. maj 1947.

Lundquist var født i Gladsaxe d. 19.6.1922 og meldte sig ind i DNSAP i januar 1941. Han anføres i Bovrup-kartoteket som maskinarbejder, men nåede at tjene ved både Waffen SS og Schalburgkorpset – foruden i »Peter-gruppen«. Hans adresse var Tibberup Allé 35, Hareskovby, ikke langt fra kommunegrænsen til Gladsaxe.

Vi har ingen fotografier af Dansk Samling-lederen Anders Nielsens villa før eller efter sprængningen d. 9. februar 1945. Men her ses den i sin genopbyggede tilstand 1995 – i dag med adresse Kildebakken 19.

Karen Aabyes villa blev genopbygget straks efter krigen, hvor man flyttede ind d. 10. oktober 1945.

Ved sprængningen var der sket det forunderlige, at den solide hoveddør var blevet slynget højt op i luften for at lande i havens lille sø. Arkitekten fiskede den op og »genbrugte« den i det nye hus.

På dørens inderside, der bar præg af den ilde medfart med skrammer og ar fra sprængningen, satte forfatterinden denne lille prægnante strofe:

Kisumbakke – bittehus –
ramtes af Gestapo
men da Tyskland sank i grus
sagde du da capo –
retted atter frejdigt nakken
groede op igen på bakken –
retfærd findes end i verden
døren holdt – og se her er den!

Karen Aabye boede i det genopbyggede hus til sin død i 1982. Og i 1993 overtog kommunen søen, som nu indgår i et grønt anlæg ved naboen, »Højgård«, Gladsaxe Kommunes Europahus.

Det varede ikke længe, før Brøndum og konsorter slog til igen. Det var d. 9. februar 1945, da villaen Kildebakkegårds Allé 224 (i dag: Kildebakken 19) blev sprængt i luften.

Huset ejedes af ingeniør Anders Frede Nielsen, der var leder inden for partiet Dansk Samlings modstandsarbejde, og det fungerede som skjulested for sabotører og våben.

Blandt gerningsmændene var foruden Brøndum selv Henry Bothilsen Nielsen, Ib Nedermark Hansen og Aage Thomas Mariegaard, der alle blev henrettet d. 9. maj 1947.

Også her blev arbejdet gjort grundigt, idet huset blev forvandlet til en ruinhob, og en nabo i nr. 226, en ejendom med fire lejligheder, Leo Sanderhoff, har oplyst, at »vi fik Niensens flygel ind gennem vinduet og måtte ud af huset i fire måneder.«

Terroristerne benyttede fem sprængladninger, hvoraf dog kun de fire eksploderede. Den femte blev fundet af ingeniør Nielsen, som »genbrugte« den ved jernbanesabotage i Jylland!

Et andet »held i uheld«, hvis man tør bruge det udtryk her, var, at det berettes, at Nielsen skulle have sagt, at det da var meget godt, hvad der var sket, for nu stod flygelet da ikke og tabte stemningen i det kolde og derfor fugtige hus, mens familien var »under jorden«.

Samme ingeniør Anders Nielsen var i besættelsens sidste måneder afsnitsleder for modstandsbevægelsens Afsnit Syv, der omfattede Søborg og Brønshøj.

I marts gik det så løs igen. Den »Højere Pancke« meddelte d. 20. marts 1945, at ikke mindre end fire huse var blevet sprængt i luften. Et af dem var villaen »Mikkelhus«, Slotsparken 29 i Bagsværd. Og her oplyses det yderligere med tysk grundighed, at det var sket d. 17. marts 1945 kl. 15.20.

Villaen tilhørte afdelingschef i Schultz's Boghandel, Karl Hans Wolsgaard-Iversen, som forinden var blevet anholdt sammen med sin hustru.

Det tyske »Sikkerheds«politi, som det hed, oplyste, at »Wolsgaard-Iversen havde skjult Vaaben og Ammunition, som tilhørte en militær Modstandsgruppe, i sin Villa.« – Bl.a. gemte man en maskinkanon under billardbordet i kælderen, der stod til rådighed for Holger Danske.

Her var gerningsmændene »Lille Jørgen-Gruppen«, hvis leder var Jørgen Chr. Sørensen, der blev henrettet d. 4. marts 1950.

Blandt de mange andre tyske terroraktioner i Gladsaxe Kommune under besættelsen kan nævnes, at Brøndum-Banden stod for en »Schalburgtage« af den mere udspekulerede slags.

Det var mod Edw. Storrs glasværk på Gladsaxevej 356 – 370 (her kom vaskerimaskinefirmaet Georg E. Mathiasen til i 1950 – og senere igen bygge-materialefirmaet Evers og Co.).

Der var ikke meget tilbage af villaen Slotsparken 29, efter at »Lille-Jørgen«-banden havde sprængt den i luften d. 17. marts 1945. Kun nogle nøgne træer – og en trillebør synes at have overlevet.

Baggrunden var, at netop Brøndum-Banden drog hærgende gennem landet, hvor de overalt havde mord («clearingdrab») og ødelæggelse («Schalburgtage» eller »mod-sabotage») på programmet.

Da regnskabet blev gjort op, sås det, at de havde 94 drab og 29 drabsforsøg på samvittigheden, hvortil kom 159 sprængninger, hvor 24 mennesker dræbtes, ligesom banden forøvede otte togattentater, hvor 26 danskere blev dræbt.

Baggrunden for Schalburgtagene mod Storrs virksomhed på Gladsaxevej var, at hvis mod-terroren skulle have sin fulde virkning, så var det godt yderligere at lamme den danske glasindustri, så de mange knuste ruder ikke kunne blive erstattet.

Derfor slog Brøndumfolkene til d. 2. maj 1944 på Gladsaxevej, mens mange fejlagtigt troede, at det var regulær sabotage – forøvet af modstandsbevægelsen. – Men det var en del af den tyske strategi.

Tyske drab

Tyskerne nøjedes ikke med at ødelægge dansk ejendom. De dræbte også et stort antal danskere. Nogle helt vilkårligt, andre ved »clearingdrab«, nogle fordi de deltog i modstandsbevægelsen, og nogle, fordi de var jøder. Og en helt anden kategori er de sømænd, der omkom ved krigsforlis på grund af tyskernes kyniske »uindskrænkede u-bådskrig.«

Her er samlet en liste over godt en snes gode danske fra eller med tilknytning til Gladsaxe Kommune, idet jeg også inkluderer randområder som Utterslev Mose og Hareskoven, som den gang lå hen mere øde end i dag og derfor – af begge parter – brugtes til formål, som man ikke umiddelbart ønskede i dagens lys.

De første på den sørgelige liste er tre søfolk, der krigsforliste i begyndelsen af anden verdenskrig.

Det er Knud Preben Christensen (f. 1922) fra Søborg, der krigsforliste med M/S Argentina i marts 1940 på rejse fra Frederikshavn til Sydamerika.

Den 28. november 1940 omkom Edgar Axel Juul (f. 1906) fra Tolstojs Allé 12 i Atlanterhavet, da han var maskinmester på S/S Irene Maria, der blev torpederet.

Og den 20. november 1942 krigsforliste skibsfører Kristen Jørgen Kristensen (f. 1891) fra Septembevej 116. Han sejlede for Århus Shipping Compagni og var på vej fra Ålborg til Sverige, da hans skib M/S »Victoria« gik ned ud for Sæby.

Så springer vi frem til 1944 (- og 1945), hvor listen svulmer.

Premierløjtnant Svend Aage Larsen (f. 1920) fra Stengårds Allé 251 (hjørnet af Ærtemarken) var tidligt med i modstandsbevægelsen og udførte bl.a. illegal kurertjeneste mellem det besatte Danmark og det frie Sverige.

Efter at have medvirket i flere sabotagehandlinger kom han i efteråret 1943 til Sverige.

Sammen med løjtnant Jørgen Østergaard havde han fra Hveen natten mellem 17. og 18. marts i Vedbæk hentet nogle fortrolige papirer – vigtigt efterretningsmateriale fra modstandsbevægelsen – som skulle bringes til Sverige. Men blæsten var kraftig, og de to officerer, der sejlede i hver sin kajak, nåede aldrig tilbage til Hveen.

Næste dag fandt man på Hveens sydvestlige kyst to kajaker, og d. 24. september 1944 drev liget af premierløjtnant Larsen i land ved Landskrona. Han blev efter krigen identificeret og begravet i april 1946 på Bispebjerg Kirkegård.

Løjtnant Østergaards lig er aldrig blevet fundet.

En uhyggeligt kompliceret familiesituation afdækkes, da modstandsmanden Aage Petersen, Jonas Lies Vej 20, bliver taget som gidsel d. 22. april 1944 og senere skudt.

Broderen Egon, der var Hipo-mand, deltog i aktionen.

Værket »Den danske Kamp« fra 1945 bragte denne makabre scene fra kaptajn Herbert Zeemanns villa, Landerslevvej 29, hvor han blev myrdet i sin entré i august 1944. I den oprindelige billedtekst – præget af tiden – hed det bl. a.: »Den spontane Folkestrejke Landet over blev afblæst uden anden tysk Indblanding end de Sammenstød, som nødvendigvis maatte blive en Følge af en ophidset Befolknings Front mod Undertrykkerne. Saa meget mere intensivt arbejdede de tyske Terrorbander. Mord fulgte Mord, og det var stadig ud fra den helt forkerte Betragtning, at man med disse »Gengældelsesaktioner« kunde bringe Landets Befolkning til Lydighed. Her i Danmark slog Erfaringer fra Nazismens Hjemland imidlertid Fejl. For hvert nyt Mord skærpedes Modstandsviljen og nye Mænd og Kvinder meldte sig aktivt under Frihedskampens Fane. De to Situationer, der gengives her, stammer fra Brøndum-Bandens Nedskydning af en god, dansk Mand, »B. T.«s militære Medarbejder, Kaptajn H. Zeemann, der blev myrdet i sin Villa i Bagsværd. Kaptajn Zeemann, uforfærdet og dansksindet, havde ikke altid holdt sig de tyske Ordre efterrettelig. Det bragte ham paa Proskriptionslisterne, og en Aften mødte han sin Skæbne, da Morderen Bothildsen-Nielsen opsøgte ham. Han søgte at undvige, og fra Hoveddøren løb han op gennem Villaens Korridor, men for Enden af den blev han indhentet af Kuglerne fra Bothildsen-Nielsens Maskinpistol. Zeemann var en af de mange, som faldt for Tyskernes Terrorbander.«

Mathelev Gunnar Ewald Nielsen (f.1923) blev dræbt i ildkamp i en lejlighed Søborg Hovedgade 42 B, d. 31. maj 1944. Gerningsmanden var en afdelingsleder i Schalburg-korpset Axel Jørgensen, der boede i lejligheden.

Denne Jørgensen ses i Bovrup-kartoteket under samme adresse, men med fornavnet Poul Ib og stillingsbetegnelsen: tegner. Han blev sammen med hustruen Kirsten Inez indmeldt i DNSAP d. 7. marts 1944. – I vejviseren for 1945 optræder der under Søborg Hovedgade 42 B en »sabotagevagt« ved navn Ivan Olsen. – Der var mange på begge sider den gang, der brugte fiktive dæknævne, så mon ikke det er samme person, der er tale om?

Gunnar Ewald Nielsen havde tidligere forsøgt at flygte til Sverige med henblik på at melde sig til de allierede styrker.

En af de kendteste Gladsaxe-borgere, som blev dræbt af tyskerne, var militærskribenten, kaptajn Herbert Zeemann (f. 1891), der blev skudt ned i entréen til sin villa, Landerslevvej 29 i Bagsværd, d. 15. august 1944.

Således blev det meddelt »gennem Ritzaus Bureau«:

»B.T.s militære Kommentator, Kaptajn Herbert Zeeman, er Natten til Tirsdag blevet myrdet i sin Bolig, Landerslevvej 29, Buddinge. Da han ved Midnatstid var kommet hjem, bankede det paa hans Dør. Paa hans Forespørgsel hvem det var, fik han Svaret: »Kriminalpolitiet, luk op.« Derpaa aabnede Zeeman Døren, og 2 Mænd opfordrede ham til at følge med sig. Idet Zeeman vendte sig om for at tage sin Overfrakke, blev han skudt ned af de 2 Mænd og dræbt.«

Kaptajn Zeemann var i mellemkrigstiden en anerkendt militærtekniker og kommentator, bl.a. i dagbladet B.T. Han kom tidligt med i modstandsbevægelsen og blev i den forbindelse arresteret d. 29. august 1943 og interneret i Hørsørdlejren sammen med en række andre fremtrædende danskere. Her holdt han bl.a. foredrag med oversigter over situationen på krigsskuepladserne verden over, som han på forunderlig vis også bag pigtråden formåede at holde sig orienteret om.

Han blev senere løsladt og genoptog bl.a. sit virke som militærpolitisk kommentator ved B.T., hvor det lykkedes ham at få offentliggjort nogle stærkt kritiske artikler om den tyske krigsførelse.

Efter i nogen tid at have holdt villæen på Landerslevvej under observation, slog Brøndum-Banden til d. 15. august. Blandt de aktiveste var to af de mest bestialske bande-medlemmer, Kai Henning Bothildsen Nielsen og Svend Thybo Sørensen.

Herbert Zeemann blev dræbt på stedet, og man gjorde arbejdet grundigt, idet der på stedet blev fundet mere end tyve tomme patronhylstre.

Thybo Sørensen var en energisk terrorist. – Ved en af sine mange ugerninger tabte han et brev fra selveste Heinrich Himmler, som udtaler sin anerkendelse

af hans »fremragende personlige indsats og særlige præstationer« i den nazistiske terrors tjeneste – det sidste hedder dog i SS-Reichführerens terminologi »ved gennemførelsen af en særøpgave i det besatte område.«

Herbert Zeemann havde flere små børn og hans hustru, Karen Elisabeth, fødte ham en søn i samme stund, som han blev begravet fra Gentofte Kirke.

Gladsaxe gik heller ikke ram forbi, da den tyske besættelsesmagt slog til over for det danske politi d. 19. september 1944.

Blandt de mange politifolk, der døde i tyske koncentrationslejre var overbetjent Hardi Jørgensen (f. 1905) fra Christopher Boecks Allé 92 i Søborg. Han gjorde tjeneste ved Fælledvejens Politistation, hvor han sammen med den øvrige styrke blev taget af tyskerne og deporteret til koncentrationslejren Buchenwald.

Her døde han allerede d. 28. november – formentlig af en halsbetændelse forårsaget af de umenneskelige og uhygiejniske forhold i lejren.

En anden lokal politimand var politiassistent Hans Peter Sylvester-Nielsen (f. 1902) fra Hedevangen 31, der gjorde tjeneste ved Kystpolitiet i Gilleleje, hvor han blev taget.

Også han døde i Buchenwald få måneder efter deportationen. Det var den 9. december, og dødsårsagen blev angivet som lungebetændelse.

En mere speget affære udspillede sig i marts 1945 på Buddingevej, hvor der forekom både en stikkerlikvidering og et efterfølgende clearingmord.

Det var hustruen til en handelsgartner, der var på gale veje.

Betty Wilhelmine Poulsen var gift med handelsgartner Oscar E. Poulsen, der havde grundlagt sit gartneri på Buddingevej 237-239 i 1912 (ved hjørnet af nuværende Toftekærvej og Vadbro).

Fruen havde tilsyneladende ladet sig friste af de rigelige penge, som Gestapo betalte for oplysninger om modstandsfolk.

Det var postvæsenet i Lyngby, som brød brevhemmeligheden, da det blev bemærket, at fru Poulsen fra Buddingevej sendte påfaldende mange breve til det tyske hovedkvarter på Dagmarhus.

Ved at kikke i brevene sås det klart, at Betty Poulsen var angiver, og derfor blev hun likvideret af modstandsbevægelsen d. 13. marts 1945. Gartner Poulsen blev stærkt chokeret, da han en dag mødte det uhyggelige syn i hjemmet, »hvor hun lå og flød på køkkenbordet.« Han »anede ikke en skid« om, at konen var stikker.

Clearingmordet kort efter står efter de foreliggende kilder ikke helt klart oplyst. Nogle steder angives det, at den myrdede skulle være Werner Markmann, søn af en anden handelsgartner, Hjalmar K. Markmann, Buddingevej 271-273 (hvor politistationen ligger i dag). Werner Markmann lever imidlertid i bedste velgående som gartner i Ballerup. – Mere sandsynligt er det nok, at der

er tale om en navneforveksling, idet der på den anden side af Buddingevej, nr. 232 (ved Kong Hans Allé) boede en familie med efternavnet Marckmann – altså stavet med -ck-.

Det er formodentlig her, clearingdrabet fandt sted, da junior kom hjem til forældrenes bolig og næppe havde fået stillet cyklen, før en mand trådte frem fra sit skjul og skød ham ned.

På det gamle Buddinge Torv blev en modstandsgruppe overrasket af en Hipo-razzia om aftenen d. 24. marts 1945.

Det var fem unge mennesker, der kom fra et gruppemøde og tilsyneladende tilfældigt blev overrasket af Hipo-folk – eller måske havde en stikker angivet dem?

De havde våben på sig og blev kommanderet til at stille op på række med hænderne i vejret. For øjnene af de andre blev én af dem kommanderet frem og øjeblikkeligt dræbt ved nakkeskud. Det var kontorassistent Erik Stibolt Hansen (f. 1922), søn af malermester Robert G. Hansen, Aldershvilevej 118.

De øvrige i gruppen blev taget med til Dagmarhus, hvor de blev mishandlet under afhøring for senere at blive sendt til Frøslev-lejren. Det var den dræbtes broder, trykker Bent Stibolt Hansen, gartnermedhjælper Robert Poulsen, Nybrovej 329, elektriker Aage Petersen, Parallelvej 11 (det nuværende Østerhegn) og elektriker Ernst Bernardo Hansen, Kapelvej 6, Lyngby.

Gerningsmændene var Lorenzen-Banden under ledelse af Enrico Hakon Rand, der blev henrettet d. 10. maj 1949.

Murer Børge Mogensen (f. 1923) fra Toppen 16 i Søborg blev skudt af tyskerne i Gammeltoftsgade i København d. 31. marts 1945.

Han var med i modstandsbevægelsen og den pågældende aften med til at bringe illegalt materiale gennem den indre by på cykel. Der opstod problemer, og Børge Mogensen stod bi for at hjælpe nogle kammerater, som var kommet i vanskeligheder.

Men Gestapo-folk dukkede op, og Børge Mogensen blev skudt på stedet. Han blev d. 8. april 1945 begravet på Gladsaxe Kirkegård.

Fængselsbetjent Finn Benny Kauffmann Brandrup (f. 1920) var som værnepligtig ved Slevigske Fodregiment med d. 9. april 1940 i træfningerne i Sønderjylland.

Senere kom han sammen med andre fængselsbetjente i Vridsløse med i illegalt arbejde.

En tysk provokatør Ejnar Park, (f. 1919), der startede i Frikorps Danmark og senere blev medlem af Hipo-Korpset – og henrettet 26. juni 1947 – udgav sig i Istedgade for frihedskæmper og tvang med sin pistol folk til at give et beløb til frihedsbevægelsen.

Finn Kaufmann Brandrup blev også standset, men havde ingen penge på sig.

En vildfarende kugle fra »massakren på Kildebakkegårds Allé« d. 15. april 1945 gik gennem en rude i et af Gladsaxe Rådhus' kontorer – det var værelse nr. 31, der ligger på 2. sal op til gavlen mod Hovedgaden. På billedet ses skudhullet over gaden set i retning mod Søborg. Til venstre de nedrevne etagehuse, hvor den omlagte Kildebakkegårds Allé nu munder ud, og til højre ejendommen »Johannehøj«, Buddinge Hovedgade 19.

Han var imidlertid så uforsigtig at oplyse, at han selv var illegal. Herefter blev han arresteret og ført til Politigården, hvor han blev forhørt, men ikke angav nogen kammerater.

Herefter blev han d. 5. april 1945 ført til Utterslev Mose og dræbt ved nakkeskud ved hjørnet af Mosesvinget og Hareskovvej.

Kort efter, d. 17. april 1945, myrdede tyske terrorister i Utterslev Mose købmand Knud Valdemar Hansen (f. 1897), Rungsted Plads 1.

Han var blevet afhentet af bevæbnede folk, der først gennemrodede hans skuffer og gemmer og medtog flere tusinde kroner samt et par sparekassebøger.

Herefter kørte de købmanden til Utterslev Mose, hvor han kort efter blev fundet dræbt.

Motiv og baggrund er ikke oplyst.

Tyge Edvard Fischer (f. 1923) var under besættelsen som stud. pharm. ansat på Søborg Apotek.

Han kom med i BOPA takket være sin faglige viden og hjalp modstandsgrupperne med at lave tåregaspatroner til overrumpling af sabotagevagter.

Han havde jævnlige kontakt med BOPA-folkene, men blev angivet af en stikker og arresteret af tyskerne.

Han deporteredes til Neuengamme og blev sendt på udkommando til Desauer Ufer ved Hamburg, hvor han under de umenneskelige forhold døde 13. april 1945, umiddelbart før Røde Kors sørgede for hjemtransport for koncentrationslejrangerne fra Neuengamme.

Massakren på Kildebakkegårds Allé

Den 15. april 1945 havde en modstandsgruppe i Gladsaxe sat sig for at uskadeliggøre en bandeleder i Hipo, Ib Gerner Ibsen, som i kodesproget var kendt som »Schiøler« (f. 1922).

Denne »Schiøler« holdt til på Kildebakkegårds Allé 133, en »stok«-bebyggelse med fire lejligheder (vinkelret på vejen). Han ses ikke i vejviseren, men det var måske klogt tænkt af ham.

Ikke desto mindre mødte en gruppe på syv frihedskæmpere (med baggrund i Konservativ Ungdom og tilknyttet Holger Danske) op om aftenen ved 22.30-tiden på »Schiøler«s bopæl, under påskud af at købe bildæk af ham.

Frihedskæmperne var alle bevæbnede, og mens et par af dem gik op til lejligheden, holdt de andre vagt udenfor. Nogen må imidlertid have røbet aktionen, fordi Kildebakkegårds Allé hurtigt var myldrende fuld af Hipo-folk, som formodentlig havde fået et vink af en stikker – nogle kilder siger, at 150 Hipoer var med.

Flugtvejene blev blokeret, og der udspandt sig en langvarig og blodig ildkamp, hvor der var faldne på begge sider.

Der var endnu på den tid mange gartnerier med bl.a. drivhuse og store hække på Kildebakkegårds Allé, hvilket nok hjalp til, at flere af frihedskæmperne undslap den overlegne styrke.

Frihedskæmperne Mogens Seirøe Nielsen og Gunnar Malling Kiær blev dræbt, mens Børge Clausen blev hårdt såret. Folk fra gruppen forsøgte at køre ham til Amtssygehuset i Gentofte, men det mislykkedes. Flugten kompliceredes bl.a. af, at Hipoerne kunne drage fordel af, at Kildebakkegårds Allé den gang var spærret ved bom.

Børge Clausen døde af sine sår, og alle tre blev efter krigen fundet begravet i Ryvangen. De blev kort efter begravet på Gladsaxe Kirkegård ved en storstilet højtidelighed, hvor pastor Richard Thomsen prædikede. Desuden talte bl.a. den konservative folketingsmand Carsten Raft og den lokale modstandsleder ingeniør A. F. Nielsen, hvis villa – også på Kildebakkegårds Allé – var blevet sprængt i luften.

»Den sidste Parade« – mindehøjtideligheden i Gladsaxe Kirke d. 3. juni 1945 for de tre frihedskæmpere, der faldt ved »Massakren på Kildebakkegårds Allé« d. 15. april 1945: Mogens Seirøe Nielsen, Gunnar Bernhard Malling Kjær og Børge Walther Helmer Clausen. Det var en gribende højtidelighed, hvor de tre faldnes kammerater fra afsnit 7 stod æresvagt. Pastor Richard Thomsen talte, ligesom folketingsmand Carsten Raft (de unge var udgået fra KU) og afsnit 7's leder, ingeniør A. F. Nielsen udtalte mindeord.

Hvem der angav gruppen er uopklaret. En entreprenør fra Buddinge Hovedgade har været nævnt, men han ses ikke senere tiltalt eller straffet.

På den tyske side faldt en vagtmester i Hipo-Korpset, Hugo Hartmann, Østerbrogade 81.

Af de tre faldne frihedskæmpere var de to hjemmehørende i Gladsaxe Kommune.

Mogens Seirøe Nielsen (f. 1923) var søn af gårdejer Aksel Nielsen, »Egegård«, Klausdalsbrovej 195. Han var uddannet som gartner hos handsgartner Heinze på »Vilhelmsminde«, Gammelnosevej 320 (ved nuværende Solbærvænget). Ved sin død arbejdede han ved landbruget på faderens gård.

Gunnar Malling Kjær (f. 1917) anføres som forvalter. Han boede hos forældrene på Alsikemarken 74 i Buddinge. Han var landbrugsuddannet og gik til

Kort efter befrielsen begravedes de tre frihedskæmpere, der dræbtes ved »massakren på Kildebakkegårds Allé« d. 15. april 1945 på Gladsaxe Kirkegård. Monumentet over Mogens Seirøge Nielsen, Gunnar Bernhard Malling Kiær og Børge Walther Helmer Clausen blev rejst for midler tilvejebragt ved en indsamling blandt borgerne. Foto 1995.

hånde på forskellige lokale gårde. Det var hans hensigt efter krigen at drage udenlands for at arbejde ved landbruget.

Børge Walther Clausen (f. 1912) var ikke »lokal«, men i modsætning til de to andre gift. Af profession var han marmorsliber og stenhugger.

Den »Schiøler«, som gruppen forgæves søgte at få ram på kun tre uger før kapitulationen, var en af de mest berygtede danske terrorister i tysk tjeneste. Han udførte personligt ialt 15 mord og tre mordforsøg foruden talrige terrorbombninger. Han var også med i forberedelsen af »varulve«-bander, der skulle fortsætte arbejdet bag en eventuel front i Danmark efter befrielsen.

Fire af bandens medlemmer blev dømt til døden, men kun to fik dommen eksekveret. Det var »Schiøler« (Ib Gerner Ibsen) selv og Helmuth Walther Mortensen, der begge blev henrettet d. 25. november 1949.

Ib Gerner Ibsen blev i fængslet indgående undersøgt af psykiateren, overlæge Henrik Hoffmeyer, som bl.a. i Politiken (d. 14. november 1975) skriver: »Man sporede ikke skygge af anger eller bekymring over ofrenes skæbne. – Den eneste beklagelse, han gav udtryk for, var, at han ikke havde nået at myrde lige så mange som forbilledet Brøndum.«

Han var under retssagen altid ganske rolig og behersket, præget af påtaget arrogance og hoven opførsel.

Drab i Hareskoven

Mandag d. 16. april 1945 kunne aviserne berette, at ligene af tre mænd var blevet fundet i Hareskoven – uden nogle papirer på sig, der kunne identificere de døde.

Det var i Nørreskoven ved Fiskebæk, hvortil »Lille Jørgen«-gruppen havde transporteret fem frihedskæmpere fra Amager med henblik på at myrde dem. De tre blev skudt og smidt på skovbunden (en mindsten ved den nuværende naturskole markerer stedet). Men her blev myrderiet standset af en tilfældig flok spejdere, der kom forbi, så terroristerne kørte videre med de to sidste fanger, som blev skudt og henslængt ved Tokkekøb Hegn.

De tre myrdede i Hareskoven var maskinlærling Poul Verner Brandt (f. 1926), arbejdsmand Kaj Ernst Peder Pedersen (f. 1923) og havnearbejder Ernst Rasmus Daniel Pedersen (f. 1889).

Alle fem var tilknyttet en modstandsgruppe i Parmagade, hvor de blev overrasket af »Lille Jørgen« folkene, som kørte dem til forhør på Politigården og derefter nordpå, hvor de alle blev skudt.

Lille Jørgen-gruppen blev oprettet så sent som i februar 1945 med henblik på at infiltrere modstandsbevægelsen ved hjælp af stikkere. Den udførte ti mord og et tilsvarende antal mordforsøg og terrorbombninger.

»Lille Jørgen« (Jørgen Christian Sørensen) blev sammen med to andre ledende i gruppen Karl Viggo Klæbel og Aage Karl Anton Jensen henrettet d. 4. februar 1950.

Også i Hareskoven, men ved Skovbrynet Station, fandt man d. 30. april 1945 liget af en mand, som blev identificeret som bryggeriarbejder ved Carlsberg Willy Laurids Petersen (f. 1911).

Han var medlem af en gruppe under BOPA, som bl.a. gennemførte en række aktioner mod stikkere. Han blev arresteret sammen med en gruppekammerat af det tyske politi på Kultorvet i København og dagen efter (d. 17. april 1945) kørt til Hareskoven og skudt.

Besættelsestidens hverdag blev mere og mere blodig efterhånden som afgørelsens time nærmede sig.

Helt meningsløse drab blev en dagligdags foreteelse. Det gik bl.a. ud over en ældre mand fra Bagsværd d. 22. april 1945.

Det var arbejdsmand Niels Marius Madsen (f. 1881) fra Gribsvej 8 (idag Bondehavevej 133), der var taget til byen for at besøge sin søn, der boede i Turesensgade, hvor han overnattede.

Næste dags formiddag var han sammen med sønnen på vej til Nørreport Station, hvor en SS-mand beordrede dem begge til at række hænderne op. Niels Madsen har måske i forvirringen ikke nået at reagere så prompte, som tyskeren ønskede – han blev i hvert fald helt meningsløst og uden varsel skudt – dræbt på stedet for øjnene af sin søn.

Dagen efter – d. 23. april 1945 – fik Hipoerne ram på en af Danmarks mest modige, idealistiske, begavede og originalt tænkende frihedskæmpere, lederen af 1944-gruppen, kunstmaler Ib Mogens Bech Christensen (f. 1920), kendt under dæknavnet »Knud.«

Det skete ved et tragisk tilfældighedernes spil ud for købmand Aage Bertelsen i det daværende Stralsund, Bagsværd Hovedgade 255 – over for »Højgård«, mellem Bagsværd By og Hareskoven.

»Knud« var overbevist pacifist og militærnægter, der aftjente sin værnepligt i CB-Korpset. Han kom i 1941 på Kunstakademiets malerskole, mens han også engagerede sig i illegalt arbejde. Han arbejdede bl.a. for Studenternes Efterretningstjeneste, hvor han var medredaktør fra december 1942 til juni 1943. Senere var han med ved flygtninge-transporter til Sverige, våbentransporter og sabotage-aktioner.

Den 1. januar 1944 startede han sit eget blad, der hed »1944« – og gruppen ligeså.

Efterhånden specialiserede han sig i fremskaffelse af materiale, der kunne bruges i efterkrigstidens retsopgør. Han gennemførte vellykkede aktioner ved at bemægtige sig post til UFA, det tyske handelskammer og til Dagmarhus.

To lokale frihedskæmpere parat til aktion på hjørnet af Kiplings Allé og Christianehøj i maj 1945.

En mindre vellykket aktion var mod Frimurerlogen på Blegdamsvej d. 20. juni 1944.

Gruppen benyttede Hareskoven til skydeøvelser, og en dag i slutningen af krigen, d. 23. april 1945 – var »Knud« med et par kammerater på vej ud ad den gamle Frederiksborgvej, hvor Hipo uheldigvis havde lavet vejspærring med kontrol ved Stralsund.

Frihedskæmperne vendte deres bil og prøvede at undslippe, men blev beskudt, og en bagring punkterede. »Knud« blev tilbage, dels som dækning for de to andre, som det lykkedes at undslippe, dels for at advare efterfølgende kammerater.

Han blev imidlertid dræbt under den efterfølgende ildkamp og liget senere fundet i Ryvangen.

Yngstemanden i de faldnes legion under besættelsen var den kun 14-årige Henry Jørgensen, Bagsværd Hovedgade 89, der var født d. 9. april 1931, og blev ramt af Hipos kugler lige over for hjemmet, ved Maxonitanken, Bagsværd Hovedgade 106, d. 25. april 1945.

Henry Jørgensen var kort efter at være udskrevet af Bagsværd Skole d. 1. april (det var i den periode, hvor skoleåret gik fra april til marts) startet som arbejdsdreng på Maxonitankens bilværksted og oplevede, at folk fra modstandsbevægelsen trængte ind for at skaffe sig bl.a. benzin.

Men desværre var tysk politi og Hipo-folk blevet alarmeret, og under den efterfølgende ildkamp blev den unge Henry Jørgensen såret så alvorligt, at han døde på hospitalet to dage efter.

Henrys moder havde som sædvanlig sat hans frokost frem, så han i frokost-pausen kunne smutte over gaden og spise. – Men i mellemtiden havde der været ildkamp mellem frihedskæmpere og Hipoer, hvorunder Henry var blevet ramt i maven. Hipoerne hindrede i første omgang, at en tilkaldt ambulance bragte den sårede til sygehuset, men da han endelig kom frem, konstateredes det, at hans tilstand var så alvorlig, at livet ikke stod til at redde. Han døde to dage efter, d. 27. april 1945.

Det sidste drab i Gladsaxe Kommune, der udførtes af den tyske side, var på reservepolitibetjent Svend Haakon Niclasen (f. 1916), der blev skudt på Kiplings Allé i Søborg.

Han havde været ved politiet siden marts 1943 og gjort tjeneste dels ved kystbevogtningen i Helsingør og dels på Hellerup Politistation. Ved tyskernes aktion mod det danske politi d. 19. september 1944 gik han »under Jorden« og med i illegalt arbejde.

Han blev arresteret d. 2. maj 1945 i Kiplings Allé, da han kom fra et illegalt møde – bevæbnet med sin tjenestepistol. Kort efter anholdelsen blev han skudt ned og hårdt såret bragt til det tyske lazaret på Nyelandsvej, hvor han døde umiddelbart efter.

Gerningsmanden var den berygtede »Marokko-Jensen« – efter angivelse fra konen, Karen Kirstine Jensen.

Sidste punkt på denne lange og sørgelige liste er om muligt mere meningsløs end de foregående.

Det var to unge mennesker, kontorist Kjeld Gustav Kaarsen (f. 1925), Christopher Boecks Allé 133, og farveriarbejder Fritz Jacobsen (f. 1923), Bygmarken 41, der begge var med i modstandsbevægelsens militærgrupper.

Umiddelbart efter kapitulationen virkede de som ordonnanser og skulle d. 6. maj 1945 bringe en besked til modstandsfolk i Bagsværd. Ved Buddinge Torv trådte en ældre mand pludselig ud på kørebanen, og for at undgå påkørsel foretog Fritz Jacobsen et brat sving, hvorved han mistede herredømmet over motorcyklen, der kørte direkte mod en mur ved Haagen Petersens købmandsforretning, og begge blev dræbt på stedet.

Forfulgt af både zaren og Hitler

I de første besættelsesår blev der ikke tale om nogen form for jødeforfølgelser, således som det ellers oplevedes fra første færd overalt, hvor de tyske nazister havde magten.

Det var en del af forhandlingspolitikken fra de samarbejdende danske politikeres side, at der i Danmark ikke eksisterede noget »jødespørgsmål«, som stats- og udenrigsminister Scavenius skulle have udtalt over for de tyske myndigheder.

Men da forhandlingspolitikken brød sammen d. 29. august 1943, slog tyskerne kort efter til. – Der indtraf dog det væsentlige mellem spil, at en tysk antinazistisk ambassadefunktionær G. F. Duckwitz lækkede planerne til danske kredse, som sørgede for, at jøderne blev advaret i tide.

Så da regnskabet blev gjort op, var tyskernes fangst mere end mager. Godt 7.000 jøder slap over Sundet til Sverige og kun godt 470 blev deporteret til Theresienstadt – »mønsterghettoen« i Tjekkoslaviet. Heraf døde godt et halvt hundrede – især ældre mennesker og ganske små børn.

I modsætning til de andre koncentrationslejre, som overvejende rummede fanger i 20'erne, 30'erne og 40'erne, var der stor aldersspredning i Theresienstadt fra folk oppe i 80'erne til ganske spæde – en dreng blev således født d. 6. marts og døde fem dage efter.

To ældre jøder fra Gladsaxe Kommune døde i Theresienstadt. Tragedien for disse var dobbelt, idet de begge var kommet til Danmark på flugt fra den russiske Zarismes forfølgelser og havde fundet – skulle man tro – et fristed i Gladsaxe Kommune. Men nej – de måtte atter afsted i oktober 1943 for aldrig at vende tilbage.

Det var skræddermester Chaim Leiser Altermann, Gladsaxevej 74, »Mariebo« (hjørnet af Runebergs Allé, hvor der nu er cykelforretning). Leiser Altermann var født i Bjalestok i Polen i 1872 og kunne i 1922 annoncere med, at han havde fået tilkendt »diplom for særlig dygtighed« i Bjalestok 1897, København 1902 og Paris 1904.

Han døde i Theresienstadt få måneder efter ankomsten, d. 29. januar 1944 i en alder af 72 år.

De mange østjyder, der slog sig ned i Søborg i mellemkrigsårene, var overvejende snedkere og skræddere.

Den anden, der aldrig vendte hjem fra Theresienstadt, var fru Malka Brudzewsky, der var gift med skræddermester Chaim Leib Brudzewsky, Rådhuspassagen 21 (hele vejen er nu ryddet for huse for at gøre plads til rådhusparken).

Malka Brudzewsky var født i 1872 i Kalisch i Polen og døde i fangenskab d. 22. februar 1944 – også 72 år gammel.

På Mosaisk Vestre Begravelsesplads ses denne gravsten over Leiser Altermann, skræddermester fra Gladsaxevej 114, der var kommet til Danmark på flugt fra den russiske Zar i århundredets begyndelse og endte sine dage i 1944 deporteret til koncentrationslejren Theresienstadt, konen var død få år før, mens sønnen Simon levede til 1948.

Danske nazister og terrorister

De danske nazister fik aldrig folkeligt fodfæste, og det var der mange grunde til. Dels var det demokratiske velfærdssamfund relativt velfungerende, og dels var de danske nazistpartier så indbyrdes stridende og deres ledere så udelige, at selv tyskerne havde vanskeligt ved at tage dem alvorligt.

De tyske myndigheder foretrak at samarbejde med de »gamle« partier, og efter 29. august 1943 med embedsmændene i den danske administration.

Der var naturligvis også i Gladsaxe Kommune egentlige nazister og tysk-orienterede, men heller ikke her møder vi nogle af de store navne. De var alle sammen blandt de små fisk.

Nogle af dem var naturligvis grebet rent idealistisk af den nazistiske lære, men det var nok de færreste. De fleste var rene opportuniste – ofte skuffede småborgere, som nu så en chance for at komme frem i første række i det »Neuropa«, som tegnede sig i de første krigsår, hvor tyskerne gik sejrrigt frem på alle fronter.

En nøje gennemgang af den nazistiske medlemsfortegnelse »Bovrup-Kartoteket« for Storkøbenhavn viser 210 partimedlemmer med bopæl i Gladsaxe Kommune – næsten alle angivet med stilling, adresse, fødselsdag og dato for indmeldelse.

Det er overvejende håndværkere, funktionærer, småhandlende og mindre erhvervsdrivende, og de fleste er kommet med i krigens første år. Men enkelte har været med allerede – siden midt i 1930'erne – det er det, man i den nazistiske terminologi kaldte de »gamle kæmper.«

Men i 1930'erne var det småt med nazister i Gladsaxe Kommune. Ved kommunevalget i 1937 fik DNSAP kun 36 stemmer, hvilket svarede til 0,8 procent af stemmerne.

Der var mere medvind ved Folketingsvalget i 1943, hvor nazipartiet fik 2,8 procent, – lidt mere end landsgennemsnittet på 2,1 procent.

Der var en del småhåndværkere, der lod sig lokke af den nazistiske fremtid, mens en del unge, der meldte sig til Frikorps Danmark, gjorde det af eventyrlyst mere end ideologisk begejstring for nazismen eller »Korstoget med bolsjevismen.« Mange af dem havde en problematisk baggrund med splittede familier, fattigdom, ensomhed, arbejdsløshed o.s.v.

Når man ser på navnene fra DNSAP, Dansk-Tysk Forening, de forskellige dansk-tyske korps, Det tyske Handelskammer o. l., er det slående, hvor småt det var.

I den dansk-tyske forening var nogle vel gået med af interesse for tysk kultur og for at danne modvægt til de danske nazister, mens mange fra erhvervslivet engagerede sig for levebrøddets skyld.

Blandt de lokale navne fra det tyske handelskammer er der en halv snes firmaer fra Gladsaxe Kommune, der tilbyder sig. – Det var, hvad man kaldte »værnemagere.« – Et kuriøst eksempel er en Gladsaxe-borger i Niels Bohrs Allé, der søger beskæftigelse på handelskammeret. Som kvalifikation angiver han bl.a., at han har oversat Otto Dietrichs »Mit Hitler in die Macht« til dansk på ti dage!

I den akademiske og intellektuelle verden vandt de danske nazister aldrig indpas i nævneværdigt omfang. Men man gjorde sig store anstrengelser for at vinde folk gennem en strøm af bøger, pjecer, tidsskrifter o.s.v. og gennem udstillinger, møder, konferencer, rejser o.s.v. – alt finansieret fra tyske kilder.

Blandt de mange publikationer var det stateligt udstyrede »Det nye Europa«, et Tidsskrift for dansk Nyorientering (som Henning Fenger skriver om i afsnittet »Nazistisk Propaganda og aandelig Infiltration« i Vilh. la Cours »Danmark under Besættelsen«, II, 1947).

Tidsskriftet skulle give en »objektiv Belysning« om den »europæiske Nyorientering og de naturlige Konsekvenser, vort Land maatte drage deraf«. – At det var så som så med den proklamerede objektivitet overrasker næppe nogen.

Redaktør var Otto Lønskov, der boede Buddinge Hovedgade 291 A (ved hjørnet af Vibevangen).

Tidsskriftets første nummer kom i oktober 1940, og det beskæftigede sig især med økonomiske og udenrigspolitiske emner.

Blandt bidragsyderne var både dansk nazismes koryfæer og mindre politisk belastede personer som kunstmaler Folmer Bonnén, der boede Gammellosevej 331 (ved »Christianslyst«).

Fire lokale terrorister

Mens man kan konstatere, at de lokale nazister og deres medløbere i Gladsaxe Kommune var relativt få og harmløse, så ser det anderledes ud, når man betragter den tyske terror.

Her har Gladsaxe Kommune lidt af en særstilling, idet fire af de værste danske terrorister boede her – og det var tilmed inden for en relativt lille radius i Søborg – Buddinge.

»Schjøler« (Ib Gerner Ibsen) fra Kildebakkegårds Allé 133 er allerede omtalt under »Massakren på Kildebakkegårds Allé« d. 15. april 1945.

Hertil kommer så tre andre: »Marokko-Jensen« fra Kiplings Allé 26 og Jørgen Lorenzen fra Kildebakkegårds Allé 165, som begge spredte skræk og rædsel i den sidste del af besættelsen. Sidstnævnte sammen med den ikke mindre frygtede Anna Lund, hans samleverske og senere hustru.

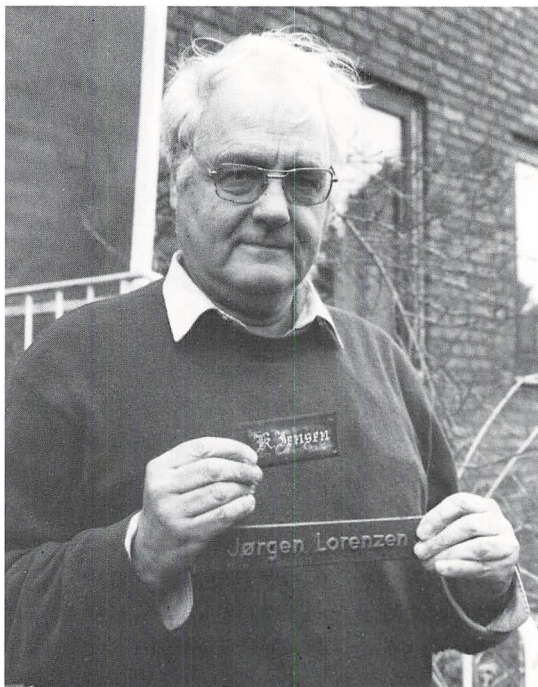
Marokko-Jensens villa ligger der endnu, mens Lorenzens hus er forsvundet til fordel for parkeringspladsen til omsorgscentret Kildegården.

Jørgen Lorenzen er i vejviseren anført som »salgschef«, men det er uklart, hvad han har solgt.

Hans fulde navn var Jørgen Børge Axel Lorenzen (mens hans dæknavn var »Jørgensen«). Han var født i Brøndbyøster i 1915 og blev henrettet d. 10. maj 1949 sammen med tre andre fra hans »bande«.

Under retssagen mod ham oplyste han, at han allerede i 1938 meldte sig ind i DNSAP, men at han i efteråret 1944 blev medlem af en illegal gruppe, »idet han mente, at han burde gøre en indsats.« Således berettes det i professor W. E. von Eybens bog »Thi kendes for ret« (1968), der fortsætter: »Han var dog ikke helt klar over, på hvilken side han ville stå, og efter at han 18.11.1944 var blevet arresteret af Hipo-korpset, sigtet for illegal våbentransport og løsladt den 6.12.1944, meldte han sig til tjeneste i det såkaldte E.T. Han tiltrådte denne midt i december 1944 i en afdeling, der havde med efterforskningsarbejde at gøre. I februar 1945 blev han næstkommanderende i en såkaldt aktionsafdeling. I marts 1945 blev han leder af afdelingen med ca. 20 civilklædte mænd under sig, som under udrykning var bevæbnet med maskinpistoler. Undertiden blev der lånt mandskab fra andre afdelinger, og der blev jævnligt rekvireret

Ved et sært tilfældighedernes spil boede fire af de værste HIPO-terrorister i Gladsaxe Kommune. Og ved endnu et tilfældighedernes spil er forfatteren til denne beretning kommet i besiddelse af to af disses navneplader fra deres gadedøre, som Arne Hermann her står med. K. Jensen er »Marokko-Jensen« fra Kiplings Allé 26, og Jørgen Lorenzen boede med sin kæreste og med-terrorist Anna Lund på Kildebakkegårds Allé 165.

assistance fra Hipo. Aktionerne gik ud på anholdelser og afhøringer af personer tilhørende modstandsbevægelsen og afhentning af illegale lagre. I begyndelsen var Lorenzen næsten altid selv med ved udrykningerne, senere kun i enkelte tilfælde. De ved aktionerne anholdte kom straks efter at være indbragt på Politigården til afhøring, som regel hos Lorenzen selv. Da det var af betydning, at en anholdt bragtes til at afgive forklaring inden 24 timer, idet hans gruppekammerater ellers kunne nå at blive advarede, anvendtes der i visse tilfælde vold under afhøringerne, efter Lorensens forklaring dog af »mildere« art. I afdelingen herskede der en særlig ophidset stemning på grund af den livsfare, personalet stadig befandt sig i. Der fandt næsten daglige drab af kolleger sted.«

Lorenzen-Banden var berygtet for aldrig at lægge fingrene imellem og for at operere ret selvstændigt.

I kampen mod modstandsbevægelsen benyttede man sig bl.a. af infiltration i illegale grupper, og når man fik fat på modstandsfolk, foretog man de frygteligste mishandlinger, der ofte endte med, at man skød ofrene og smed dem tilfældige afsides steder.

I sin korte levetid (fra december 1944 til kapitulationen) nåede man at arrestere op mod 800 personer. Ved Højesteret dømtes ni af bandens medlemmer til døden, og fem fik langvarige fængselsstraffe. Fem af de dødsdømte blev benådet.

Den form for »efterretningstjeneste«, Lorenzen stod for, var af en særlig art. Arbejdet gik i al simpelhed ud på at stikke så mange danskere som muligt til Gestapo.

Og hvis det kneb med tilståelser, havde man »særlige« metoder, af hvilke pisk eller bastonade under de blottede fødder kun var de mildere former.

En særlig indsats fra Lorenzen-Bandens side var d. 20. april 1945 – Hitlers sidste fødselsdag – hvor Hipo rasede over, at chefen, tidligere opdagelsesbetjent Erik V. Petersen, var blevet likvideret. I næsten et halvt år havde modstandsbevægelsen været på sporet af ham, mens han skiftede bopæl ustandseligt. Omsider d. 19. april fik folk fra Holger Danske dog ram på ham.

Drabene udløste en terrornat over København af hidtil usete dimensioner, hvor ikke mindst Lorenzen-Banden huserede med bomber og drab. Bl.a. blev forlystelsesetablissementet Lorry på Frederiksberg bombet, og en række kendte og ukendte danskere myrdet eller forsøgt myrdet. Bl.a. forsøgte man at myrde skuespilleren Ebbe Rode, men han var til alt held ikke hjemme. Banden nåede op på tre drab i nattens løb.

Det var ikke kun den tyske side, der forsøgte at infiltrere modparten. G. Dyrberg og B. Ramsing fortæller i bogen »De illegale« (1985) om en tidligere Frikorpsmand, der forsøgte at komme til Sverige. Modstandsfolkene, som han var kommet i kontakt med, afslog og pålagde ham i stedet at melde sig til Hipo som spion for modstandsbevægelsen – mod at få frit lejde efter krigen. Det berettes i bogen, »at han blev sekretær for den berygtede Lorenzen-gruppe og den grusomste af tyskerne terrorbander. – I dag er han i Australien.«

Hipokvinden »frk. Pisk«

Der var ikke mange kvinder i modstandskampen – især ikke på den tyske side. Men en af de kendteste – for ikke at sige mest berygtede var Jørgen Lorenzens samleverske – og senere hustru for en kort stund – Anna Lund.

Hun var født Østergaard-Nielsen i 1913 og blev dødsdømt i 1947. Der var kun to kvinder blandt de dødsdømte under retsopgøret. De blev begge benådet – for Anna Lund Lorenzens vedkommende oplevede man det usædvanlige, at hun blev benådet meget mod sin vilje!

Hun udtalte således: » – Jeg vil ikke benaades. Jeg skal nok sørge for, at min Dødsdom bliver effektiv. Jeg har ikke mere at leve for, mine Venner og Kammerater er der ikke mere, og min Dødsdom vil jeg ikke appellere.«

Der er mange vidnesbyrd fra modstandskampen om, at tyskerne ofte opførte sig relativt mere »humant« end deres danske håndlangere. Og blandt danskerne i tysk tjeneste teede de få kvinder, der var med, sig om muligt mere brutalt end deres mandlige kolleger.

Dette belyses bl.a. af frihedskæmperen Johannes Kristian Nielsen fra Holger Danske (i H. E. Teglers: »Sabotage, amatørernes oprør«, 1961). Her fortæller han om sit første forhør hos Hipo i januar 1945: »Lederen af forhøret var Jørgen Lorenzen, en ret korpulent herre. Han indledede med at lægge en pistol, en knippel og en pisk på bordet. Pisken havde et kort træskaft, der endte i flere, flettede remme. Han spurgte, om jeg forstod tysk. Jeg svarede nej. Jeg tilføjede:

»Iøvrigt har jeg hørt Dem omtale, og da De jo er dansker, kan vi sikkert også snakke sammen på dansk.«

Han reagerede ikke, men henvendte sig i stedet til denne Walther og Anna Lund, der også var til stede. Han bad Walther være tolk.

SS-manden Walther, som jeg jo havde stiftet bekendtskab med i salatfadet om morgenen, kom hen og kiggede på mig:

»Sig mig engang ... jeg troede da, jeg kender Dem.«

»Ja, desværre«, sagde jeg.

»Hvad er det, De har med øjet?«

»Det behøver De sgu ikke spørge mig om.«

»Nå, nej. Nu husker jeg det. Probert arbejde, hva?«

Så faldt knytneaven, og hudlappen fik en tur ned igen.

Med hænderne lænket på ryggen kunne jeg ikke gøre andet end lade blodet løbe.

Lorenzen spurgte, om jeg var villig til at udtale mig om alt, hvad jeg vidste, ellers...

Han pegede på de ting, han havde liggende på skrivebordet.

Jeg gentog min forklaring, at jeg intet havde på samvittigheden, og at jeg følte mig rigtig dårligt behandlet.

Det varede ikke længe, før Lorentzen sagde:

»Hvis vi ikke kan komme i gang med noget positivt, så må vi forsøge på anden måde.«

Før jeg vidste et ord af det, havde to mand grebet mig, slæbt mig ind i det tilstødende lokale, hvor der stod et lille stålbord, ca. en meter gange en halv. De tøjrede mine ben til to af bordbenene og tvang mig henover bordet.

Lorenzen spurgte endnu en gang, om jeg ikke havde noget at fortælle. Da jeg ikke havde det, begyndte de med pisken. Jeg fik vel 15-20 slag. Min overkrop var kun dækket af en skjorte, så de gik godt igennem. Jeg havde stadig ikke noget at fortælle.

Det var en aftale mellem mig og mine folk, at jeg i hvert fald nok skulle holde tæt et par døgn, hvis det skulle overgå mig at blive taget af tyskerne. Det ville jeg holde.

Resten af natten sagde jeg intet.

Med 15-20 minutters mellemrum kom jeg påny på bordet.

Da bevidstheden begyndte at svigte, blev jeg sprøjtet over med vand.

Efter ca. halvanden times forløb blev jeg ført op til min celle, men da jeg lige havde fået tøjet af og havde lagt mig på maven, kom HIPO-folkene og hentede mig ned igen.

Begivenhederne gentog sig, og jeg blev mishandlet to timer til.

Jeg fik lov til at være i fred til næste dags aften. De kom ved 24-tiden. Da jeg første gang lå på stålbordet, var jeg klar over, at jeg ikke kunne tage den mishandling uden at give kny fra mig. Da de begyndte at slå, undslap mig et vræl. En af dem greb mig om hovedet og hamrede mig en knytnæve op i ansigtet, så blodet sprøjtede ud af både næse og mund.

Anna Lund – Lorenzens kæreste – opildnede både ham og de andre til at gøre noget ved sagen:

»Er det meningen, I vil stå og klappe ham?«

Hun forsikrede, at hun i hvert fald sagtens kunne få mig til at tale.

Hen på natten, jeg tror, klokken var et sted mellem 3 og 4, kunne jeg ikke mere. Jeg havde været slået bevidstløs flere gange. Det stod mig klart, at jeg under ingen omstændigheder kunne slippe levende igennem.

Jeg opgav mit navn, og hvad jeg syntes, jeg kunne forsvare over for mine kammerater. Folk, som levede »under jorden« eller sad fængslet, fortalte jeg ikke noget om. Men jeg opgav navnene på fire, som jeg havde arbejdet sammen med, og jeg tilstod, at jeg havde deltaget i nogle sabotagehandlinger. Foreløbig nægtede jeg at have båret våben. Jeg havde kun været vagt, der skulle give signal, hvis der kom nogen.

Man skulle jo ikke gøre det hele værre, end det var.

Da rapporten var skrevet, havde jeg den sorg at se to folk fra en af mine grupper blive bragt ind. Men det trøstede mig, at den ene sagde:

»Det er ikke din skyld, vi er havnet her. Vi blev advaret. Vi tog hjemmefra den første nat. Men da der ikke skete noget, troede vi ikke, der kom nogen, så i nat var vi taget hjem igen.«

Jeg blev anmodet om at underskrive forklaringen. Nederst stod trykt: denne tilståelse er aflagt uden pres. Det var dog et nummer for groft. Jeg nægtede at skrive under.

Lorentzen og Anna Lund sagde:

»Så på bordet med ham igen.«

Derefter opgav jeg og skrev under.

Jeg blev slæbt op i cellen, og den gamle tyske vagtmester kom op og fik min kammerat til at hjælpe med at lægge nogle forbindinger. Han kom også med en pakke cigaretter.

Dagene gik og nætterne med. Omkring midnat, når jeg kunne høre elevatoren køre op og ned, lå jeg og rystede ved tanken om nye pinsler.

En nat hørte jeg en kvinde skrive noget så frygteligt.

Om morgenen, da det var blevet min tur til at gå på toilettet, kom hun derhennefra. Hun sad i cellen ved siden af min. Jeg spurgte i forbifarten, om det var hende, der havde skreget.

Hun viste mig den ene hånd.

Samtlige fingre var brækket opad.«

– Det var den slags, Jørgen Lorenzen kaldte »vold af mildere art.«

Johannes Kristian Nielsen blev dødsdømt, men slap for henrettelse og kom i stedet først til Frøslev og senere KZ-lejren Dachau. Her overlevede han kun takket være de hvide busser, der transporterede ham hjem. – »Hvis krigen havde varet et par uger længere, eller hvis de svenske Røde Kors busser var kommet et par døgn senere, ville det for mit vedkommende have været for sent,« slutter han sin beretning.

En tilsvarende barsk beretning giver Aase Akselbo (i Kate Fleron: »Kvinder i Modstandskampen«, 1964 (oprindeligt 1945)).

Her berettes det: »Den 13. februar 44 kl. 22 blev den unge fru Aase Akselbo arresteret af Hipofolk:

»Det var første gang i fire måneder, jeg opholdt mig i mit hjem i mere end 5-10 minutter – min mand sad i Frøslev, og jeg plejede en gang imellem at stikke hjem tidligt om morgenen, når jeg skulle hente tøj eller andet til ham. Men den aften var jeg så dødræt, og det regnede, og så faldt jeg for fristelsen til at blive og lave mig en kop te. Så kom de – fire mand høj med Lorenzen, stikkeren i spidsen. Vi havde tidligere arbejdet sammen med Lorenzen, men i september måned havde vi fået mistanke om, at det var galt fat med ham; vi satte ham under observation og fandt hurtigt ud af, hvad han var for en fyr. Naturligvis tog vi øjeblikkeligt vore forholdsregler, og jeg flyttede hjemmefra. Lorenzen vidste, jeg havde haft med våben at gøre og huset illegale personer.

De fire Hipoer kørte ikke blot mig, men også min svigermor, som vi bor sammen med, til Politigården. Jeg er dødræt af at tænke på det og tale om det, jeg har nylig fået hele sagen trevlet op i forhør, men jeg vil gerne give et kort rids af det, der skete mig:

Først blev jeg ført ind på et kontor, hvor fru Lund, bandens kvinde, modtog mig. Da jeg nægtede at svare på alle spørgsmål, rev hun benklæderne af mig og sammen med en af Hipomændene – de gik hele tiden frem og tilbage på kontoret – slog hun mig med den flade hånd. Bagefter blev jeg stillet op med ansigtet mod væggen, medens Lorenzen sad henne ved bordet og skreg til mig:

Det var en broget skare – den underjordiske hær – som dukkede op til overfladen med kapitulationsbudskabet den 4. maj 1945 om aftenen. Egentlige krigshandlinger blev Danmark forskånet for, men i de første uger havde man travlt med at fange stikkere og uskadeliggøre andre på den »forkerte side«. Her ses en gruppe på Christianehøj, hvor der bl.a. var våbendepot hos snedkermester Heindorff.

»Kender De mig ikke,« råbte han, »vil De virkelig vove at påstå, at De ikke kender mig? Jeg har været masser af gange i Deres hjem.« Da jeg engang drejede hovedet, brølte han, at han ikke ville se mit modbydelige fjæs. Jeg sagde, at når jeg ikke måtte se på ham, kunne jeg dårligt sige, om jeg kendte ham.

Jeg fik mine bukser på igen og blev så smidt ned i et af skabene, medens min svigermor kom i forhør. Jeg havde mistet sansen for tid, jeg ved ikke, hvor længe det varede, før jeg blev hentet op igen. Nu skulle jeg få kærligheden at føle, lovede de; hvis jeg ikke på stedet fortalte alt, hvad jeg vidste, ville jeg blive voldtaget af halvtreds Hipofolk. De havde ringet efter dem, det var sandt nok, og de stod tykt uden for døren. Senere lukkede mine bødler engang døren op og råbte: »Værs'go, nu kan I godt komme til!« Men voldtaget blev jeg dog ikke. Hvis det var sket, tror jeg nok, jeg havde talt.

Da truslerne om voldtægt ikke havde tilstrækkelig virkning, rev de min bluse af mig og mit undertøj, så jeg stod med nøgen overkrop. Fru Lund gik op og ned ad gulvet med en knippel i hånden og spyttede mig i hovedet, og Holger Hansen, den modbydeligste af dem alle, stillede sig hen ved siden af mig og kneb mig i brystet, medens de andre grinede og sagde sjofle bemærkninger.

Da det havde været et stykke tid, flåede de alt tøjet af mig, og uden en trevl på, blev jeg smidt over ryggen af en lænestol. Fire holdt mig, og så tæskede de løs på mig med våde håndklæder og remme – det var kvinden, der hidsede dem op. Jeg hørte Lorenzen sige, at nu var det nok, nu måtte de hellere holde op. Det var også ham, der senere forhindrede, at jeg blev sendt ind i rummet ved siden af alene med fru Lund; jeg husker, at jeg med rædsel tænkte, at skete det, så var jeg færdig.

Da de var holdt op med at slå mig, blev mit tøj kastet hen til mig, og jeg kunne klæde mig på. Imedens var de meget omhyggelige med at fjerne alle spor af deres gerninger. Jeg kom igen i kort forhør, så blev jeg smidt ned i skabet.

Kl. 8 næste morgen blev jeg kørt ind på Shellhuset, hvor en tysk Gestapomand og en danskfødt tolk forhørte mig til kl. 15. Tyskeren spurgte mig, om de havde gjort noget ved mig på Politigården, men jeg sagde nej. Natten tilbragte jeg i Vestre Fængsel, og da jeg næste dag igen kom i forhør hos de to på Shellhuset, og Gestapoen atter spurgte, om de havde gjort mig noget, fortalte jeg det og viste dem sporene af slagene på min ryg. Tyskeren sagde, at det var rigtig nok uforskammet, at danskerne var sadister og perverse, og at sådan ville tyskerne aldrig have optrådt. Han tilføjede, at en sjælden gang var de nødt til at slå mænd; men kvinder rørte de aldrig. Tolken sagde bare: »Jamen, så kunne De jo have sagt noget«.

Jeg var i forhør en gang til, men jeg blev ikke mere mishandlet. Efter en måned i Vestre Fængsel blev jeg sendt til Frøslev.«

- Efter kapitulationen forsøgte Lorenzen-Banden at gå under jorden med henblik på en varulve-indsats senere. De gemte sig i et sommerhus i Asserbo.

Her blev de arresteret af modstandsbevægelsen under stor dramatik d. 9. maj 1945. Her kom vel nok Danmarks eneste hjemmelavede panservogn i ilden. Den var lavet af modstandsfolk i Frederiksværk og kan ses den dag i dag, hvor den står som vartegn uden for Frihedsmusæet i København. Man havde døbt den »V3 – HIPO – besejrerer«, og det kom jo til at passe meget godt.

Om Lorenzen-Bandens overgivelse fortæller skovarbejder Ove Jensen i Lars Møllers bog »Da vi var besat« (1990): »Vi tog forresten også Lorenzen-banden herude. Det er os, der har lavet V3'eren – den hjemmelavede panservogn, som nu står foran Frihedsmuseet i København. Første etape lavede vi på banens værksted, og så blev den i nattens mulm og mørke transporteret over til stålværket, hvor den fik plader og tårn på. En dag lige efter befrielsen kom købmand Møller og jeg gående oppe ved krydset, da en mælkeemand gav et pift og pegede over imod en vej: »Der er to derovre!« Vi løb derover, men lige da vi kom rundt om et hus, stod der en og pegede på os med en revolver. I sin ivrighed råbte Møller: »Kan du så se at få smidt den dér!« Og uvilkårligt smed

manden den! Så så vi én, der løb videre ned ad vejen – og jeg efter ham. Han smed sig ned i en grøft, og jeg stod der – hunderød, for jeg er sgu'tte nogen helt – men råbte alligevel: »Kom frem med hænderne oppe!« Og sandelig, om ikke han kom frem: »Skyd ikke, skyd ikke!« tryglede han, og jeg lagde mærke til, at hans læber var helt hvide. Så trak jeg afsted med ham. Vi troede, at de kom ude fra lejren, men det viste sig, at de kom nede fra et hus i Asserbo. De kunne ikke sige hvilket, for de var ikke kendt og var først kommet om aftenen. Så sagde Møller: »Nå, så kan I køre med og vise os det.« Men de blev helt lamslåede: Nej, det gik ikke, for der var mindst 20 i huset, og de var meget stærkt bevæbnet. Så kan det nok være, at der blev røre i andedammen! V3'eren blev kørt frem, og vi fik en læge med – og så gik den ad Asserbo til. Vi var en snes stykker i alt. Det viste sig at være en sidevej til Nyvej. Vi bumlede så V3'eren ned foran huset, lagde os i en trekant omkring huset og dækkede os, så godt vi kunne. Så blev der råbt: »Kom ud!« Men der var ingen, der svarede. Vi råbte igen. Stadig intet svar. Så råbte vi for tredje gang: »Kom ud, eller der bliver skudt!« Og så lød der skud derinde fra, og så blev der kommanderet: »Skyd!« Det var som helvede brød løs! Det knaldede og bragede forskrækkeligt, og efter et stykke tid blev der råbt inde fra huset. »Hold inde med skydningen. Vi har døde og sårede.« Så råbte vi: »Kom ud med armene oppe.« Så kom de ud, og nogle af os gik ind i huset. Det var et frygteligt syn! Der var blod og splinter over det hele. Lige inden for døren lå et gennemhullet lig med et maskingevær. Jeg lukkede døren op til et værelse, hvor der lå en kvinde på gulvet. Hendes arme var skudt af, og fingrene lå rundt omkring. Og hun siger til mig: »Har I en læge med?« »Ja, det har vi,« siger jeg. »Ja, for hvis ikke jeg snart får noget, så skriger jeg. I sataner!« Hun var hård. Inde i et skab sad en mand, der havde skudt sig gennem hovedet. I alt var der fire døde og en hel del sårede. Lorenzen selv lå hen over dørtærsklen, skudt i underlivet. Og han sagde til mig: »Giv mig noget vand, kammerat.« Og der kan man se ens reaktion, for jeg svarede: »Ja, kammerat er jeg ikke, men du skal nok få noget vand.«

Der var jo tale om en af de mest forhærdede grupper. De havde været i Tyskland og fået undervisning i tortur. De havde mange mord på samvittigheden. I det hus fandt vi penge i bunker, og der var massevis af rugbrød, en halv ko, flæsk og mængder af tæpper. De havde regnet med, at de skulle være der, til de værste dønninger havde lagt sig.«

Anna Lund havde truffet Lorenzen i efteråret 1943, hvor de flyttede sammen på Kildebakkegårds Allé. Hun hentede ofte Lorenzen på Politigården og sagde i første omgang nej til opfordringer om at give »stemningsrapporter« til tyskerne. I stedet fik hun kontorarbejde, men gik hurtigt med i Lorenzens arbejde på lige fod, hvor hun fik tilnavnet »frk. Pisk«. Hun giftede sig i fængslet med Lorenzen, og hun »bedyrede gang på gang, at han var hendes store lidenskab

I denne villa med det smukke navn »Rosendal« på Kiplings Allé 26 boede den bergtede HIPO-mand Hans Kristian Marius Jensen, der huserede følt i den politiløse tid under besættelsen. Han hed i folkemunde »Marokko-Jensen« og blev henrettet d. 1. juli 1946 som nr. to af de ialt 46 landsforrædere, der fik deres dødsdomme eksekveret. Foto 1995.

og et vidunderligt menneske.« (Nina Bisgaard: »Kvinder i modstandskampen,« 1946). Ved dødsdommen erklærede hun: »Hvis Jørgen skal skydes, ønsker jeg at blive skudt samme tid og sted.«

Men det blev hun altså ikke. Mod sin vilje blev hun benådet med livsvarigt fængsel – og løsladt i 1956.

Hun mistede en arm ved skyderiet i Asserbo, og efter løsladelsen drog hun til Tyskland, hvor hun engagerede sig i arbejdet med hjem for krigsinvalidere-de børn, bl.a. fra Vietnamkrigen.

Og mens hun i Danmark omtaltes som »Danmarks ondeste stikkerske«, »Hipokællingen« og »Udyret fra torturkamrene«, kaldes hun nu »Vietnambørn- nenes gode fe« og »Englen fra børnebyen.«

Den lokale Hipo-høvding

Den vel nok bedst kendte lokale terrorist i Gladsaxe Kommune var »Marokko- Jensen«, hvis rigtige navn var Hans Kristian Marius Jensen, der var født i 1899 og blev henrettet som den anden (af i alt 46) d. 1. juli 1946.

Han boede i en villa med det idylliske navn »Rosendal« på Kiplings Allé 26 og anføres i vejviseren for 1945 som »handelsmand.«

Han meldte sig ind i DNSAP så sent som d. 3. oktober 1942 og har som stillingsbetegnelse i Bovrup-kartoteket »fabrikant.«

Hans tilnavn skulle stamme fra, at han i fem år havde gjort tjeneste i fremmedlegionen. – Her skal det tilføjes, at der kan herske nogen forvirring omkring betegnelsen »Marokko-Jensen«, da besættelsestidshistorien har to andre med samme navn.

Oluf Krabbe omtaler i sin bog »Danske soldater i kamp på Østfronten« (1976) en frikorpssmand, der blev dræbt på Østfronten. Det var i »Demjansk-Lommen« i foråret 1942, hvorom det hedder: »Her led korpset sit første tab. En krigserfaren oversergent kaldet Marokko-Jensen gik på egen hånd ud i et farligt område og blev dræbt ved at træde på en mine.« -

Endnu mere forvirrende bliver billedet, når vi ser på den anden side, hvor et af de store navne i den jyske modstandsbevægelse var en helt tredje »Marokko-Jensen.«

Hans rigtige navn var Jens Poul Jensen (f. 1919), og han opholdt sig i England d. 9. april 1940. Han meldte sig til handelsflåden og blev ved Frankrigs fald interneret af tyskerne i Casablanca, hvorfra han undveg og nåede England i januar 1942. Han blev uddannet som faldskærmsmand og nedkastet d. 11. marts 1943 ved Hornum i Himmerland (sammen med bl.a. SOE-chef Flemming B. Muus). Han blev hurtigt en central person i forbindelse med våbennedkastninger og sabotager i Nordjylland. Senere under krigen vendte han tilbage til England som faldskærmsinstruktør, og efter krigen blev han major i den danske hær.

Men tilbage til den lokale Marokko-Jensen, der selv kaldte sig »Søborgs Politimester« i den politiløse tid, og i folkemunde kaldtes »Hipo-Høvdingen.«

Han var hadet og frygtet af den lokale befolkning, der anså ham for at være både asocial, brutal og afstumpet.

En dame, der som barn boede på Kiplings Allé, ikke langt fra Marokko-Jensen, fortæller, at han yndede, at stå på plænen foran sit hus, medens han nonchalant jonglerede med en pistol. Såvel børnene på vejen som deres forældre var meget bange for ham. Derfor havde pigen af sin mor fået besked på at gå over på den anden side af vejen, når hun skulle forbi Marokko-Jensens hus. Det var fristende at kigge på Marokko-Jensen, når han jonglerede med pistolen, men hun havde fået streng besked om ikke at se derind, når hun gik forbi.

I Ditlev Tamms bog »Retsopgøret I«, 1984 oplyses det bl.a. om Marokko-Jensen: »Han havde en tid bl.a. forsøgt sig som vognmand, men kunne ikke klare sig. I 1942 blev han sabotagevagt, i 1943 marinevægter, men atter afskediget i maj 1944 for dog igen at komme i tysk krigstjeneste som Hipomand i september 1944. Han var med til at afvæbne politiet den 19.9.1944, deltog i

razziaer og viste i det hele en betydelig skydeglæde og brutalitet. I et par tilfælde affyrede han skud i forbindelse med anholdelser eller visitering. I ét tilfælde virkede skuddet øjeblikkeligt dræbende, og i et andet tilfælde døde den sårede nogle dage efter som følge af utilstrækkelig og brutal behandling. Ved alle tre instanser blev tiltalte dømt til døden. I et benådningsandragende, der blev afslået, søgte forsvareren at gøre gældende, at der var fare for at anvendelse af dødsstraf blev udstrakt væsentligt ud over de rammer, der var forudsætningen ved straffelovens vedtagelse. Et andragende om udsættelse af eksekutionen, blev også afslået: »De vil sikkert kunne forstå, at der ud fra den begrundelse, De har givet, at De ønsker at skrive Deres livserindringer, ikke kan blive spørgsmål om udsættelse med straffuldbyrdelse«, skrev justitsminister Elmquist i et personligt brev til den dødsdømte, og eksekutionen fandt sted den 1.7.1946.«

Den med livserindringerne er der nok mange, der vil grine ad, men i virkeligheden havde det måske været interessant at få belyst en så særpræget skæbnes baggrund.

Hadet i befolkningen mod Marokko-Jensen var stort. Et karakteristisk udslag var, at da man kom for at arrestere ham d. 5. maj 1945, tog folk i ophidselse hans høns og kyllinger og drejede halsen om på dem – og de måtte jo siges at være aldeles uskyldige!

Det var vel også et udtryk for den oppiskede stemning, at Marokko-Jensen blev henrettet så hurtigt efter kapitulationen. Sagen var jo den, at man i første omgang afsluttede sagerne under retsopgøret med enkeltpersoner, mens de mange »bander« tog længere tid, og efterhånden som tiden gik, blev man mere rundhåndet med benådnings.

De to først henrettede, Knud Flemming Helweg Larsen (d. 5. januar 1946) og Marokko-Jensen, havde således hver især »kun« ét fuldbyrdet mord på samvittigheden. Som årene gik, benådedes en række terrorister med langt større synderegistre.

Under retsagen erklærede Marokko-Jensen sig uskyldig (- se dog omtalen af drabet på politibetjent Niclasen d. 2. maj. 1945, hvilket hævdedes at være i nødværge), men hvis dødsdommen blev fuldbyrdet, forlangte Marokko-Jensen at være iført sin Hipo-uniform – »den uniform, jeg har tjent med ære.«

Ifølge nogle makabre oplysninger hos Erik Haaest (»Udyr – eller hvad?«, 1977) taget fra hemmelige politiprotokoller med enkeltheder om forskellige henrettelser, fik Marokko-Jensen sin vilje – han blev henrettet i sin Hipo-uniform!

Af de ialt 78 endelige dødsdomme, der blev afsagt under retsopgøret efter besættelsen, blev de 32 ved benådning ændret til livsvarigt fængsel, således at det endelige tal for fuldbyrdede dødsdomme var 46. Den sidste henrettelse fandt sted d. 20. juli 1950.

Men de mange fængselsdomme af længere varighed skulle snart vise sig at være knapt så drastiske, som de lød. – I 1960 blev de sidste landssvigere løsladt.

Sabotage

Sabotage af virksomheder og kommunikationslinjer, som besættelsesmagten havde gavn af, kom til at høre til dagens orden. Især efterhånden som tiden skred frem. Her havde Gladsaxe Kommune også sin andel, selvom den var beskeden. Ialt har jeg kunnet registrere godt en snes sabotage-aktioner i Gladsaxe Kommune fra foråret 1943 til kapitulationen, hvoraf de vigtigste omtales her.

Det er dog værd at notere, at to af de kendteste sabotører herhjemme havde tilknytning til Gladsaxe Kommune. Det var Holger Danske-lederen Jens Lillelund og den fremragende modstandsmand Bent Fauerschou-Hviid – bedre kendt under sit dæknavn »Flamme.«

Jens Lillelund var opvokset i Bagsværd på gården »Bondehave«, som hans fader, der var folketingsmand for Venstre, købte i 1913. Jens Lillelund gik i Bagsværd Kostskole og opnåede at være den første modstandsmand, der blev arresteret. Det var så tidligt som d. 9. april 1940, besættelsens første dag, hvor han var stærkt provokerende over for de tyske tropper.

Han kom hurtigt med i illegalt bladarbejde, og senere blev han en uforfærdet sabotør og organisator inden for Holger Danske. Trods utallige farefulde situationer slap han fri for at komme i Gestapos klør. Efter krigen virkede han som forretningsmand og døde i 1981 – 76 år gammel.

»Flamme« var også udgået fra Bagsværd Kostskole og senere uddannet som forretnings- og hotelmand. Han kom hurtigt med i Holger Danske og var især aktiv ved stikkerlikvideringer. Når han var i aktion, optrådte han altid i smoking.

Tilfældet ville, at han blev overrasket af Gestapo i en villa på Strandvejen 184, hvor han tilfældigvis var på besøg. Tyskerne anede ikke, at han var i huset, men da han så, at flugt var umulig, tømte han på stedet en giftampul. Det var d. 18. oktober 1944 – han blev 23 år.

Som nævnt var der ikke i Gladsaxe Kommune under besættelsen de helt store mål for modstandsbevægelsen, men alligevel...

Gladsaxe Kommunes første sabotage fandt sted d. 2. marts 1943 mod maskinfabrikken »Iron«, Buddingevej 347 (det er i dag Telefonvej 7, hvor industrien er borte og bl.a. en pensionist-hyggeklub kommet i stedet).

Blandt sabotørerne var den ganske unge gymnasieelev Hans Edvard Teglers, der den gang var med i en BOPA-gruppe – senere gik han over til Holger Danske.

Maskinfabrikken »Iron« på Buddingevej 343 oplevede d. 2. marts 1943 Glad-saxe Kommunes første sabotage, hvor en BOPA-gruppe gik i aktion. Fabrikken lavede skibspumper til tyskerne. Her ses de omfattende skader.

Om aktionen i Buddinge har han fortalt i bøgerne »Sabotage«, 1961 og »Kæmp for alt, hvad du har kært«, 1945 (med mange senere udgaver).

Her oplyses det bl.a., at man var kommet på sporet af værnemagervirksomheden Iron, fordi H. E. Teglers' fars stedmor var nabo til fabrikken. – Det var fru Anna Teglers, der boede i villaen Buddingevej 345 (nuværende Telefonvej 5). Hun var enke efter ejeren af Thinghøjgård, Poul Teglers, der overtog gården i 1919 efter sin svigerfader. Gården ses endnu (tre længer er bevaret) på adressen Tinghøjvej 69.

Maskinfabrikken Iron var grundlagt i 1906 og flyttede til Buddinge i 1935. Den var internationalt anerkendt som fremstiller af skibspumper.

BOPA-gruppen forsøgte i første omgang at sabotere »Iron« d. 25. februar 1943, men måtte opgive.

Næste gang, d. 2. marts 1943, havde man bedre held. Herom fortæller H. E. Teglers i »Kæmp for alt, hvad du har kært«: »Det er vinter. Vi ligger i en mark i det yderste Søborg og spejder over mod maskinfabrikken godt 200 m borte.

Vinden rusker i de forkrøblede buske i gærdet lidt til venstre for det sted, hvor vi ligger.

På vejen herovre bagved blafrer gadelygterne ved hvert vindstød, mens de elektriske lygter over vejen svinger frem og tilbage med en melankolsk piben-de lyd.

Her er nederdrægtigt koldt. I snart tre kvarter har vi ligget og ventet på, at lyset i fabrikken skal blive slukket. Vi foretrækker at vente, indtil alle har forladt bygningen, for at kunne arbejde usete og uforstyrrede.

H. H., kommunisten, der har deltaget i den spanske borgerkrig, bander sagte og indædt:

»Fandens til tid, det varer. Gid pokker havde de lorte, der ikke kan skruppe hjem, så at vi kan få begyndt.« Vi andre siger ingenting.

Så fryser vi allesammen videre i stilhed.

Vi er fem i det hele: H. H. og Bøgh, der begge er gamle i faget, og K. K., Carsten og jeg, der er ude for anden gang.

Klokken er 20,35, så vi har snart ventet i 55 minutter.

En hund glammer i et hus i nærheden.

Efter yderligere et kvarters ventetid bliver lyset slukket i fabriksbygningen.

Vi nye vil naturligvis til at begynde straks, men den mere erfarne H. H. taber ikke tålmodigheden.

Først efter yderligere et kvarters forløb begynder vi langsomt at bevæge os over mod den mørke fabrik.

Ca. 25 m fra plankeværket må vi forcere et trådhegn. Forsigtigt kravler vi igennem, en efter en. Hegnet knager og hviner.

»S-s.« Alle stivner øjeblikkeligt. H. H. ser sig forsigtigt omkring. Hans nervøsitet er slet ikke overdreven. Mange af vore landsmænd er ganske blottede for forståelse af, hvad der foregår. Hvis de hørte eller så noget mistænkeligt, ville de omgående tilkalde politiet, fordi de anser os for farlige forbrydere, og det danske politi er dygtigt nok, ikke til at spøge med.

Efter at have spejdet og lyttet nogle minutter kravler vi videre fremad. H. H. er den første, der svinger sig over plankeværket, jeg følger tæt efter ham, og Bøgh er lige i hælene på mig.

Plankeværket er meget højt, og foroven besat med pigtråd, så det er ikke let at komme over. Jeg laver vist et forfærdeligt spektakel, idet jeg arbejder mig op, og mine støvlesnuder skraber imod, da jeg forsigtigt lader mig glide ned.

Gruset knaser under vore fødder. Jeg lister mig over i skyggen af bygningen, hvor H. H. allerede sidder sammenkrøben og stirrer spændt ind i mørket.

Det skramler lidt. Bøgh kommer hen til os. Han lægger pakken med sprængstoffet på jorden og sætter sig ved siden af os.

H. H. lytter igen. Et eller andet sted fra kommer en skrabbende lyd. Nu og da forsvinder den, overdøvet af blæsten.

Maskinfabrikken »Iron« havde under krigen adresse på Buddingevej 347, der i dag svarer til Telefonvej 7. Fabrikken lavede skibspumper til tyskerne og blev derfor saboteret flere gange. Første gang d. 2. marts 1943 inspireret af Hans Edvard Teglers, der havde fået et tip af sin fars stedmoder, Anna Teglers, der boede i villaen til venstre, nuværende Telefonvej 5. Som det ses, er der nu »Aktivitetscenter« i den gamle fabriksbygning, efter at virksomheden i 1960'erne flyttede til Generatorvej 10 i Mørkhøj Industrikuarter. Foto 1995.

K. K. og Carsten er fremdeles udenfor. De har til opgave at sikre tilbagetøget for os andre, bl.a. skal de holde hullet i hegnet åbent, så at vi let kan smutte igennem, når lunten er tændt.

Jeg sidder med ryggen mod muren og benene trukket op under mig, klar til at springe op med et sekunds varsel.

Støjen fra før kommer igen.

Hvad er det for en lyd?

H. H. skifter stilling og lader blikket glide frem og tilbage.

Hvor er det i grunden besynderligt.

Her sidder vi: en chauffør, en stud. mag. og tre gymnasiaster, bevæbnede med hjemmelavede knipler og dårlige pistoler. Vi har en smule sprængstof, der forstår så urimeligt lidt – og vi har indladt os i kamp mod verdens største krigsmagt. Egentlig en ganske latterlig tanke.

Denne lille, uanselige danske maskinfabrik producerer ventiler til tyske ubåde. I to skift arbejdedes der dag efter dag.

Arbejderne ved måske ikke engang, hvad ventilerne skal bruges til. Fabrikanten ved snarere, hvad han gør. Alle de mange rare penge råber om, hvad der foregår, men han kan vel dysse sin samvittighed i søvn. Pokker skulle da ikke tjene en skilling, når alle andre gør det samme... desuden, hvis han nægtede at udføre arbejdet, blev han nok bare tvunget til det, eller en anden huggede ordren – – det gælder jo dog om at holde fabrikken i gang – – bekæmpe arbejdsløsheden. Man har vel ansvar for sine arbejdere. Kom bare ikke her!

Vi er omsider blevet klar over, at lyden stammer fra en gren, der skraber mod plankeværket.

Bøgh har monteret sprængstofpakken. Nu er han i færd med at tænde luntten. Han river den ene tændstik efter den anden, men alle blæses de ud af vinden. Vi andre står på hver sin side af ham og søger at skabe så meget læ som muligt.

Så – nu sker det.

Luntten fænger, begynder at hvisle og sender en lang ildhale ud. Vi farer tilbage. Om to minutter kommer sprængningen.

Med lynets fart klatrer vi over plankeværket, febrilsk spjætter man med benene, river sig på pigtråden og dumper hovedkulds ned på den anden side.

Ved bygningen æder ilden sig længere og længere ind i luntten, centimeter efter centimeter – sekunderne går.

Vi ryger gennem hullet i hegnet, hvor K. K. og Carsten står og venter. I hurtigtløb går det ud til vejen, hvor cyklerne står.

Folk studser, da de fem cyklister jager forbi.

»Hvor bliver det af – mon luntten har svigtet –,« Bøgh er temmelig forpustet.

»Vi får se«, siger H. H. diplomatisk.

Så kommer det. Selv om vi har ryggen til, kan vi dog se, hvorledes glimtet fra eksplosionen lyser op.

Braget kommer sindigt bagefter – langt og rullende.

Folk løber ud af husene for at se, hvad der er på færde. Mange søger mod eksplosionsstedet.

Vi kører ind ad hovedgaden, i det fjerne høres udrykningshorn.

Vi drejer ned af en af de små sideveje, skilles og forsvinder i natten.

Aktionen blev efterfulgt af mange, ikke alle lige vellykkede, men ind imellem havde vi dog held til at skade tyskerne føleligt.

Farligt var det, navnlig fordi vi alle var mere eller mindre uerfarne. Det kunne let være gået galt før.«

Det er ofte vanskeligt at identificere de individuelle modstandsfolk, som i kilderne ofte omtales ved deres dæknavne (i flere tilfælde har den enkelte flere af slagsen).

Lederen »H. H.« hed Poul Felvø (= Nedergaard Pedersen), »Bøgh« hed Erik Saxtorph og »K. K.« hed Jørgen Jespersen, mens Hans Edvard Teglers gik under betegnelsen »H. C.« og »Anders.«

H. E. Teglers blev i sommeren 1943 arresteret af det danske politi, men det lykkedes ham at simulere sindssyg, så han blev indlagt på Sct. Hans, hvor hans kammerater befriede ham. I 1944 gik han over til Holger Danske. Hans slap godt fra et utal af dramatiske situationer under besættelsen og døde i 1988, 62 år gammel.

D. 15. august 1943 var der atter sabotage mod Iron – udført af samme BOPA-gruppe under »H. H.« Denne gang var skaden meget omfattende.

Problematiske

En mindre sag, men alligevel betydningsfuld og dramatisk, var sabotagen mod nogle højspændingsmaster op til Slangerupbanen ved Huldbergs Allé.

Det var også en BOPA-gruppe, hvorom en af deltagerne Per (= Peter Gylling) Mortensen beretter i bogen »Sabotørerne«(1978): »En dag havde ledelsen organiseret et af de helt store felttog. Det var en rigtig skæg-og-blå-briller aktion. Vi skulle en aften kl. syv cykle ud af Ålekistevej, der ville vi møde en mand der lappede cykel. Hvis vi spurgte ham om at låne en tændstik, ville vi få besked. Vi lynede derud på væltepeteren, og rigtig nok næsten midt på cyklestien stod en fyr og fumlede med sin cykel. Vi fyrede den af med tændstikken, og han hev straks et par bomber op af tasken. Vi fik også et kort med et stort rødt kryds på. Han hvædede smadternervøst: »Kl. ni skal I vælte masten ved det røde kryds« og så var han væk. Det var lidt af et gok, men vi trak lidt ind i skyggen, pakkede bomberne ind i en trøje og kikkede så på kortet. Krydset var næsten i Bagsværd, vi kom på cyklerne igen og så derudaf. Det er ikke særlig sjovt at færdes i ukendt terrain med sådan noget lort på bagagebæreren. Vi valgte lidt stille veje og omsider kom vi til krydset.

Masten var en højspændingsledning, og vi gik lidt og lurede på, hvordan vi ku lægge den ned. Det var ikke så ligetil sådan midt i et villakvarter. Nå, vi fandt en, der stod ved banelinien, og der kunne vi håbe på at være nogenlunde uforstyrrede. Vi skyndte os at armere masten, og da det var gjort, viste klokken kun halv ni. Hvor falder tiden lang, når man bare skal sidde og vente på en tænding. Nerverne går helt agurk. Det var lidt lyst endnu, og hvis folk gloede ud af haven kunne de sagtens opdage os. Sådan en helvedes lang halv time er smadder uhyggelig. Jeg lagde mig ned i græsset og prøvede på at ligne en pige, og så gav Ib den som Romeo. Men for den hellige ansjos, hvor så vi mystiske ud. Endelig ku vi tænde, og så styrtede vi helt åndssvagt væk. Formålet med denne aktion var at finde ud af el-nettets ledningsføring. Sabotørerne kunne jo ikke så godt ringe til NESA og spørge, men når vi rev nogle ledninger ned hist og her, så var det jo ret enkelt at konstatere, hvor lyset gik ud i byen. Jeg vil ikke kalde metoden elegant, men den var dog rimeligt effektiv.«

En problematisk sabotage, også foretaget af en BOPA-gruppe, oplevedes d. 14. oktober 1943, da en af Gladsaxe Kommunes største og kendteste bygninger, »Hareskov Kuranstalt« blev lagt i ruiner.

Den stammede fra 1908 og havde stor søgning af mondænt tilsnit. Der udfoldede sig et eksklusivt liv på »Kuren« i international stil, den gang med adresse på Skovvej 20-26 (svarer nu til Bagsværdvej 248 og Skovalléen 8).

Tyskerne beslaglagde Kuranstalten, men var hensynsfulde nok til at give tigers frist til d. 15. oktober 1943. Da overlæge Geert Jørgensen holdt afskedsmiddag for personalet, dukkede seks BOPA-folk op – og kort efter gik det store kompleks op i luer.

En genbo, forfatteren Mogens Dam, har beskrevet sceneriet i erindringsbogen »Over al forventning« (1957). Han havde sammen med sin hustru, skuespillerinden Else Colber, i 1943 købt »Vævergården«, den gang med adressen Aldershvilevej 160, nu Slotsparken 31 (det er oprindeligt Alderhvile Slots vognremise – i dag huser bygningen en børneinstitution).

Mogens Dam erindrer: »Med en underlig blanding af smerte og glæde oplevede vi den aften, da Hareskov Sanatorium brændte ned til grunden. Tyskerne havde forlangt det ryddet for patienter og ville indrette et rekreativshjem for højere tyske officerer derude, og der var ikke mange i Bagsværd (hvis i det hele taget nogen?) der var glade ved udsigten til den indkvartering. En aften, da min kone og jeg vendte hjem fra byen med toget, øjnede vi fra Lyngby et lyskær på himlen, og da vi nåede hjem, så vi, at sanatoriet, der lå lige over for Vævergården, stod i lys lue. Rundt om i passende afstand stod det meste af Bagsværds befolkning og gottede sig, og ubetaleligt morsomt var det at se, at det lokale brandvæsen, der jo var nødsaget til at rykke ud, forgæves søgte at få bugt med ilden. De rettede lange, tykke vandstråler opefter, men det var dem åbenbart komplet umuligt at ramme selve bygningen, der da også blev fuldstændig ødelagt.«

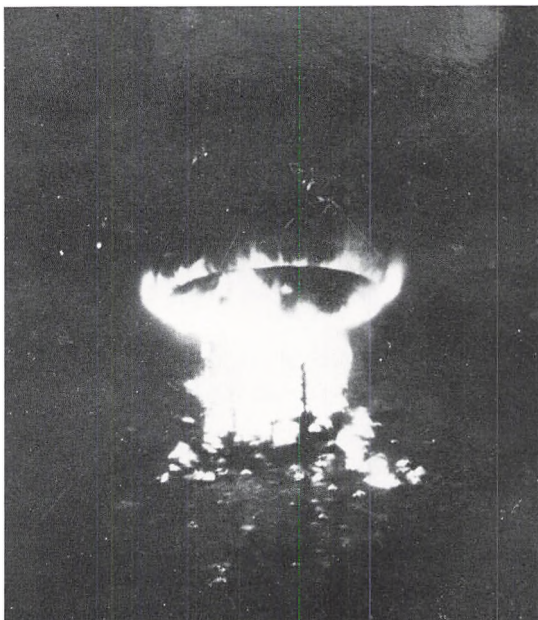
Der var ikke meget vundet ved denne sabotage, for dagen efter beslaglagde tyskerne i stedet Skodsborg Kuranstalt til deres sårede.

På kuranstaltens grund opførtes ældrebyggeriet »Hareskovbo« i 1959.

En anden problematisk sabotage var d. 1. november 1943 mod en tilsyneladende harmløs kiosk på hjørnet af Søborg Hovedgade og Frødings Allé, hvor der nu er parkeringsplads.

Indehaveren Harald Bahnsen »gik for at være tyskvenlig,« men indrykkede straks efter en annonce i den lokale avis, hvor det hed:

»Paa given Foranledning ønsker jeg gerne offentliggjort, at jeg ikke er og aldrig nogensinde har været Medlem af noget politisk Parti eller nogen Særbevægelse. Politik, og hvad dertil hører, har altid ligget mig fjernt. – Jeg haaber, at de ansvarsløse Rygtesmede, der har sat Rygter om mig i Omløb, i Frem-

En »søjlekiosk« på hjørnet af Søborg Hovedgade og Frødings Allé blev saboteret d. 1. november 1943, fordi indehaveren regnedes for nazist, hvilket han selv benægtede. Her ses den voldsomme brand, der lyste op i mørket.

tiden vil undersøge de Spørgsmaal, som de føler sig kaldede til at blande sig i, betydeligt bedre, saaledes at det ikke skal komme til at gaa ud over flere, der som jeg er ganske sagesløse.

Harald Bahnsen fh. Søborg Telefonkiosk.«

– Og det var jo ikke ualmindeligt i de tider, at man beskyldte folk, man havde set sig gale på, for at være nazister –

Den lokale virksomhed, det gik mest ud over under krigen, var Jeppesens Savværk på Gladsaxevej 34-44, der blev saboteret ikke mindre end fem gange!

Første gang d. 15. november 1943, og dernæst to gange i januar 1944, én gang i februar og endelig en sidste gang d. 4. april 1945.

Firmaet lavede barakker til tyskerne, og der blev hver gang anrettet store skader. – Efter krigen blev Jeppesens Savværk kendt for sine sommerhuse. På arealet opførtes midt i 1980'erne det tæt-lave sociale boligbyggeri »Moseparken.«

Vognmand Hans Petersen, Buddingevej 103 oplevede også sabotage flere gange mod lastbiler, som han kørte med for tyskerne. Det var d. 27. maj 1944 og d. 5. oktober 1944. – Hans Petersen ses i Bovrup-kartoteket som indmeldt i DNSAP d. 10. juli 1940.

Der er modstridende oplysninger om en sabotage mod Alfred Bergs Væveri på Klausdalsbrovej 48-50 (idag Kvikmarken 7, hvor der er privatskole). Nogle mente, at Berg arbejdede for tyskerne, bl.a. med fremstilling af stof til faldskærme, mens sabotagekartoteket på Frihedsmusæet siger, at det var »grundløse rygter.«

Hvad så sandheden end var – fabrikken blev ødelagt af en lokal gruppe ved påsat brand d. 3. november 1944.

Et argument imod sabotagen var, at fabrikken ikke var bevogtet.

Det kunne man ikke sige om en mindre maskinfabrik Wilhelm Bergsøes Allé 5, der blev saboteret lillejuleaften 1944 af »Lunds« afdeling inden for Holger Danske. Det var anden gang, man var ude efter virksomheden, der lavede våbendele til tyskerne.

Fabrikken var oplyst om natten og bevogtet af sabotagevagter. Men lillejuleaften var personalet til fest i Borgernes Hus lige overfor på Søborg Hovedgade, og det benyttede sabotørerne sig af.

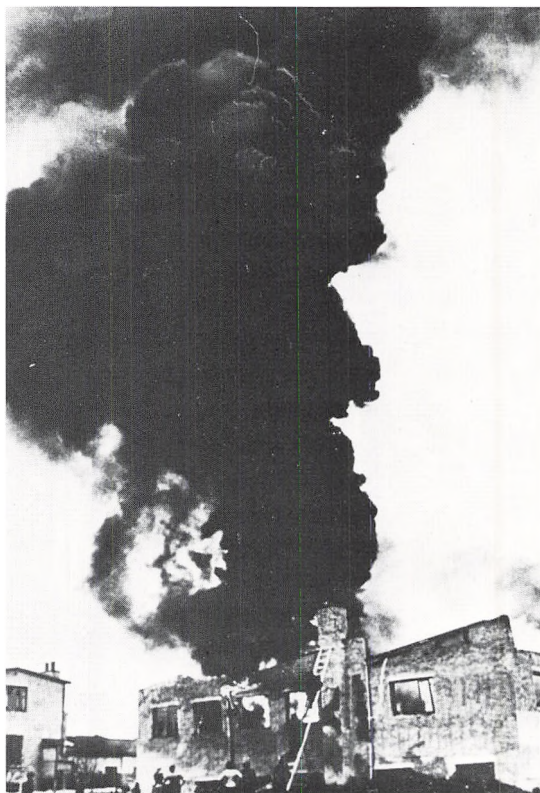
Omstridt

Den i senere tider så omtalte virksomhed »Cheminova« startede sin omskiftelige tilværelse i 1938 på Sydmarken 10-20 i Gladsaxe Kommune.

Den blev saboteret af Holger Danske d. 2. januar 1945 og af BOPA d. 14. februar 1945.

Her er der også uenighed om beskyldningerne for værnemageri. Vi har her to modstridende kilder:

Først en af sabotørernes beretning fra Per Gylling Mortensens »Sabotører-
ne«, 1978: »Da jeg begyndte aktivt igen, var der kommet en masse ny og de havde en noget anden måde at arbejde på. De havde en anden stil, og vi gamle følte os meget mærkelige, og vi havde svært ved at akklimatisere os. For det første foregik meget nu i biler, og i gamle dage var biler jo bandlyst. Vi brugte dem aldrig, kun cyklerne. Biler var noget forfærdeligt farligt noget, men det var ligesom om de moderne aktioner, med store skyderier og hvor man skulle have kraftige våben frem, ligesom krævede biler. Man blev bilminded og foretog en masse transporter med bil. Det kunne vi altså ikke vænne os til. Ved en af de første aktioner vi var med til efter at vi var startet igen blev vi kørt ud til en kemisk fabrik i Søborg under en pressenning på en lastvogn. Det er noget af det værste, jeg har været med til. At sidde ti mand og kukkelure på et lad og ikke ane, hvad der skete udenfor eller hvor man var, det var helvedes uhyggeligt. Senere da vi sku væk efter vi havde tændt, havde vi nær aldrig fået kassen igang igen, den gik jo på gengas, og da vi kom lidt væk brændte hele lortet sammen, så man pludselig stod midt på Ålekistevej med en maskinpistol under jakken. Savnede man spænding ku man altid lave en aktion, hvor der var biler med.

Modstandsbevægelsen var flere gange ude efter fabrikken Cheminova på Sydmarken, selvom ejeren bedyrede, at han var på den »rigtige« side. Her ses den voldsomme røgudvikling efter sabotagen i begyndelsen af 1945.

Vi sagde sådan set ikke noget, men alligevel ku de jo godt mærke, at rigtig ny det var vi ikke. Vi lavede blandt andet en helvedes larm over deres rådne biler. Nå, vi kom ud til Søborg for at give en hånd med, men så kom vi ud for noget helt ekstraordinært – de ansatte lavede obstruktion. Det havde vi nok før været ude for, men så havde det været en enkelt eller højst et par stykker. I gamle dage var folk i det store og hele bange, når vi kom. Men nu havde folk sådan mere vænnet sig til sabotører og sabotage. De vidste, at man kom engang imellem med våben og bomber, og så sku der ske noget, men på denne fabrik i Søborg gjorde de vrøvl, tilmed endda næsten hele banden. De ville ikke have deres fabrik sprængt, jeg ved ikke hvad det var for noget sludder. Værktøjsmageren og jeg havde jo vores gamle vaner tro luret på fabrikken i et stykke tid og set stavler af tyske tankvogne køre fra og til. Men den anden gruppe gav sig altså til at diskutere de højere materier med de ansatte. Der var måske hundrede, så det var et helt borgermøde, og det midt på blanke eftermid-

Der er ikke mange spor at se på Sydmarken 10-20, hvor »Cheminova« lå de første år efter starten i 1938. Den flyttede kort efter krigen fra Gladsaxe, og grunden har siden ligget ubenyttet hen. Foto 1995.

dagen i en by røvfuld af bevæbnede tyskere, det ku vores nerver ikke stå model til, så vi gik amok, og eksploderede i et afsindigt raseri. Det var med ladegreb på maskinpistolerne, og vi havde mejet hele banden ned, hvis ikke de havde fulgt vores venlige råd. De glemte helt deres breve fra Frihedsrådet og alt det andet pis. De trykkede sig og hele dyngen ku have været på et velvoksent lokum. Men fabrikken fik sit knald og langt omlænge kom vi da også hjem.«

At Cheminovas stifter og ejer, civilingeniør Gunnar Andreasen, er af en anden mening, kan næppe undre. I sin erindringsbog »Første halvleg« (1983) fortæller han således, at han på ingen måde arbejdede for tyskerne, men tværtimod flere gange var til ubehagelige forhør hos Gestapo i Dagmarhus.

Gunnar Andreasen nævner, at der i begyndelsen af december 1944 verserede rygter om, at han arbejdede for tyskerne og fortsætter: »Nogle dage senere blev der givet en samling uhyrligheder om fabrikken på et såkaldt »Informationsmøde for indviede«. En af deltagerne underrettede mig i telefonen, endnu før mødet var forbi, og sognerådsformand Willumsen, som overværede mødet, tog rygtesmeden i skole – efter sigende ganske grundigt.

Men en flok forvirrede hoveder dukkede alligevel op et par dage senere og lagde bl.a. brandbomber på jernreolerne i maskinværkstedet. Mere plagsomt var at de efterlod en kasse med 15 kg dynamit i hall'en. Selvfølgelig tillod jeg

mig at trække lunten ud. Men jeg var nødt til selv at have den som fodskammel under mit skrivebord i flere dage til jeg fik ombragt den. (De kære børn havde efterladt adresse på kassen antagelig for at spare Hipo og Gestapo for besvær med at finde dem).

Nogle uger efter dukkede et nyt sjak »sabotører« op. De må have øvet sig lidt forinden, for de fik da revet taget af kedelhuset og beskadiget en kedel. Da vi havde 3 kedler var det til at bære, for de brændte da lige så godt i fri luft. En aften et par dage senere hvor jeg sad alene på fabrikken dukkede Andreas (Olesen, senere provst i Vallensbæk) pludselig ud af mørket. Han gennemså mappen med alle vore kundefakturaer og sagde: »Vi skal nok få standset det.« Det holdt op, men Andreas løb en betydelig risiko ved den visit.«

Kort efter flyttede Cheminova til Måløv og senere igen til Harboøre. Grunden på Sydmarken har ligget tom hen i en årrække. Den anses for stærkt forurenset.

Stikkerlikvideringer

Et af de sørgeligste kapitler i besættelsestidens historie er det om de danske angivere, »stikkerne.« Der var mange af dem, og flere kilder anslår, at der ikke i noget andet besat land var så mange stikkere – forholdsvis – som i Danmark, hvor der regnes med, at ca. 1000 personer har optrådt som stikkere. – Af disse blev ca. 350 likvideret, de fleste af Holger Danske.

Det var oftest udsigten til lettjente penge, der lokkede, og tyskerne var generøse med deres belønninger, hvor de lovede op til 20.000 kr. for oplysninger, og stikkerne lovede man »fortrolig behandling.«

Intet var for småt for en stikker, selvom også betalingen i småtingsafdelingen var beskeden. Leif Larsen omtaler i sin bog om »BOPA« (1982), at nogle stikkere fik tyve kroner pr. rapport. Og der nævnes konkrete eksempler på personer, der f. eks. har båret RAF-hue, RAF-lemblem og udtalt sig fornærmende om værnemagten og den tyske fører.

Som nævnt var yderdistrikterne af Gladsaxe Kommune yndede områder for både tyskerne og frihedskæmperne – Utterslev Mose og Hareskoven.

Den første stikkerlikvidering overhovedet fandt sted d. 6. oktober 1943 i Utterslev Mose. Det var mekaniker Jens Olsen, der til Gestapo havde angivet en kollega, den tidligere Spaniens-frivillige, BOPA-sabotøren, jord- og betonarbejder Aage Nielsen.

Aage Nielsen var en erfaren og dristig sabotør, som havde fået Jens Olsen til at hjælpe sig med at smugle sprængstof ind på Lystrups Automobilværksted, der arbejdede for tyskerne. Gestapo blev underrettet, og Aage Nielsen blev anholdt d. 22. september. Han blev umenneskeligt behandlet og døde som det første torturoffer d. 18. oktober 1943.

Midt i september 1944 likvideres stikkeren »Søren« i Hareskoven. Det er igen Holger Danske, der tager affære mod en person, der spiller dobbeltspil – engagerer sig i modstandsbevægelsen – og røber til Gestapo, hvad han ved.

Således havde han angivet flere af de illegale rutekontorer og kendte navne blandt modstandsfolkene.

De danske nazister overtog kritikløst deres tyske kollegers ideologi og adfærdsmønster. Herunder »fører«-princippet. Men selv i DNSAP blev det for meget med den fører, man havde, læge Fritz Clausen fra Bovrup i Sønderjylland.

Han blev på grund af uduelighed afsat og sendt til fronten, mens ledelsen blev overtaget af et »tremandsråd.« – Det må have været et særsyn indenfor den brune bevægelse (med stort B) med kollektiv ledelse!

En af disse tre var »sysselleder« Holger Johansen, der var inspektør ved Hovedbanegårdens Restaurant. – Han forsvandt i begyndelsen af november 1944 spurløst.

I begyndelsen af februar 1945 blev hans lig fundet – stærkt lemlæstet – i Utterslev Mose.

Her har vi til en afveksling en officiel beretning fra tysk side om hændelsesforløbet. Den 11. februar 1945 udsendte »Pressekontoret hos den højere SS- og Politifører i Danmark« en længere redegørelse, hvorefter det tyske »sikkerhedspoliti« skulle have klarlagt nogle illegale gruppers virksomhed.

Her hedder det bl.a. om »sysselleder Johansens bortførelse«: »Det er konstateret, at en Gruppe, arbejdende under Ledelse af Leo Cari (Dæknavn Harry Bramsen) – (denne Gruppe er en kommunistisk Militærorganisation, der har samarbejdet med den danske nationale Modstandsgruppe) har foretaget bl.a. følgende Forbrydelser:

Bortførelsen af den national-socialistiske Sysselleder, Inspektør Johansen, Hovedbanegaarden. Johansen blev af denne Gruppe først anbragt i et Sommerhus i en Havekoloni i Islev, hvor Gruppen holdt ham under Bevogtning i fire Dage. Derfra blev han overført til Kommunisten Svend Niensens Lejlighed, Islevholm 8, hvor han blev holdt fangen i fire eller fem Dage. I denne Tid blev Johansen bevogtet af Medlemmer af Gruppe Cari. Gruppens Leder, Leo Cari, erklærer herom. »I hele denne Tid blev Johansen stadig bevogtet af os, og vi har alle gennem vor Underholdning med ham faaet det Indtryk, at det ikke drejede sig om en Stikker, men tværtimod om en anstændig dansk Nationalsocialist, der indgød alle os Kommunister Respekt«.

Et andet Medlem af Gruppen, Karl Gustav Stricker Brøndsted, boende i København, Harrestrupvang 9 C, erklærede: »Jeg har i den Tid, da Johansen sad fangen, talt meget med ham. Han var et anstændigt Menneske, som havde sin Livsindstilling, nøjagtig som jeg havde min. Han var bestemt ingen Stikker, kun en Mand, der kæmpede for sin Idé. Jeg gentog, at saafremt, jeg havde

vidst, at Frihedsraadet kunde være saa gement og forbryderisk, saa havde jeg ladet ham løbe. Johansen har troet paa os og paa Frihedsraadet. Yderligere havde han meget nemt kunnet flygte. Han sagde, at han ingen Grund havde til at flygte, fordi hans Samvittighed var ren.« Leo Cari, Gruppens Leder forklarede: »Havde jeg anet, at Johansen skulde myrdes, vilde jeg have ladet ham løbe.«

Johansen blev overtaget af en Gruppe, som stod under Ledelse af den danske Politimand Svend Glendau. Ved Overtagelsen befandt Glendau sig i Selskab med to andre Personer, der brugte Dæknavnene »Bent« og »Harry«. Glendau fik den Opgave sammen med sin Gruppe at myrde Johansen. Om dette Mord fortæller Glendau følgende:

»Manden, der skulde myrdes, sad bagi min Vogn mellem »Harry« og en Mand, som jeg ikke kendte Navnet paa. »Bent« sad ved Siden af mig paa Førersædet. Vi kørte ud til Markvejens Ende. Dér stod »Bent« og »Harry« ud og aftalte, hvad der nu skulde ske. Den mig ubekendte Mand steg ud, og »Harry« satte sig bagved hos Arrestanten. Vi kørte nu et lille Stykke videre ud paa Marken, og »Bent«, der sad ved Siden af mig, sagde, at jeg skulde holde. I samme Øjeblik faldt der et Skud fra en lydløs Pistol. Det var blevet aftalt, at »Harry«, naar Vognen holdt, skulde skyde Arrestanten i Hovedet, hvad han ogsaa havde gjort. For at der ikke skulde blive efterladt Blodspor i Vognen, blev Manden hurtigt væltet udenfor. Den ubekendte Mand, der først var steget ud, aabnede Døren og trak Manden ud. Manden var bevidstløs, men endnu ikke død. »Harry« havde lagt den lydløse Pistol paa Vognens Trinbræt. »Bent« tog denne Pistol til sig og vilde skyde paa Manden een Gang til, fordi denne endnu levede. Det lykkedes dog ikke, fordi der var Ladehemninger. »Bent« sagde til mig, at jeg skulde tage min Tjenestepistol og skyde paany. Jeg tog Pistolen og skød Manden fra Siden gennem Hovedet. Men Manden bevægede sig stadig. »Bent« havde i Mellemtiden faaet den lydløse Pistol i Orden og skød ligeledes endnu en Gang Manden gennem Hovedet. Efter vor Mening var Manden nu død. Vi følte os helt sikre paa det. Alle fire Mand slæbte ham henved 100 Meter bort over Marken til en Losseplads, hvor der var et Vandhul. Vi kastede den døde derud og dækkede ham til med Mudder.«

Politibetjent Glendau, der var leder af en gruppe med tilknytning til Holger Danske, blev anholdt af Gestapo d. 13. januar 1945, dømt til døden d. 26. januar og dagen efter henrettet i Ryvangen sammen med en række andre modstandsfok.

I december 1944 likvideres en chauffør i HIPO-korpset – ikke navngivet – i Utterslev Mose.

En berygtet stikker, restauratør Henning Walthing, kendt som »Mr. Smile«, var gennem lang tid i modstandsbevægelsens søgelys. Den 23. februar 1945 lykkedes det at få ham levende. Han prøvede at klare sig ved sin formfuldende

charme, men førtes til en bungalow i Buddinge (som ikke har kunnet identificeres), hvor han kom i forhør og gik til bekendelse.

Forhøret, der foregik i en vaskekælder, blev filmet og ses bl.a. gengivet i Børge Brandts og Kaj Christiansens bog: »Sabotage, BOPA« fra 1945.

Efter forhøret blev han kørt til Hareskoven, hvor han blev likvideret.

Samme skæbne overgik den 35-årige Jørgen Rückmann, der blev likvideret d. 17. marts 1945. På fingeren havde han en ring med hagekors og i lommen en kvittering på 100 kr. fra tyskerne. Også han blev likvideret i Hareskoven ved Bøndernes Hegn.

Gartner Alfred Christensen fra Gladsaxe Møllevej 26 blev likvideret d. 27. marts 1945, fordi man havde opsnappet et brev fra ham til Gestapo, hvori han angav en handlende i Gladsaxe (hvem det var, er ikke klart).

Men gartneren blev forhørt og erkendte, at han var stikker, hvorefter han blev likvideret.

En uheldig og meget omstridt likvidering blev foretaget af en lokal modstandsmand »Gustav« fra Helmvej (som ikke har kunnet identificeres), der havde sit hjem på Helmsvej i Bagsværd (vejnummer har heller ikke været til at opspore).

Han fik i juni 1944 kontakt til »Anders« (Hans Edvard Teglers), der på det tidspunkt boede i Karen Aabys hus i Bagsværd, Højgårds Vænge 17 (omtalt under »Schalburgtage«).

Gustav, der var gammel spejder og havde aftjent sin værnepligt ved Livgarden, kom hurtigt med i ledelsen af Holger Danske. En af de aktioner, han var med i, nærmer sig det barokke.

Han fortæller i Jørgen Røjels bog »Holger Danske rejser sig«, 1993: »Jeg fik besked fra »Anders« om, at man ønskede nogle tyske uniformer. De skulle skaffes ved, at man holdt nogle tyske soldater op, og så tog man uniformerne af dem. Både Brøndum og jeg tvivlede meget på, om det var en god fremgangsmåde. Det var vist nok ikke så let at få tyskerne til at aflevere deres uniformer. Det var lettere at stjæle dem fra et vaskeri eller fra et depot. Jeg troede ikke meget på, at opgaven kunne udføres i praksis.

Men all right, det var en ordre, og jeg kom til at deltage på et hold, som kørte rundt i en af brandvæsnets benzinbiler sammen med »Knud« og et par andre, som jeg har glemt.

Vi kørte først ud i Hareskoven til en af pavillonerne dér, hvor der var dans onsdag aften. Det hed sig, at dér sværmede officererne med pigerne inde i skoven. De havde måske alligevel smidt uniformen, så var de jo lettere at gå til.

Vi var derude og liste omkring og rendte også på en enlig tysk officer. Men da han så, vi var 4-5 stykker, knappede han sit pistolhylster op og lagde hånden på skæftet. Det var helt klart, at han tænkte, hvad fanden er det for nogen. Ham opgav vi.

Så kørte vi op til Vedbæk Havn, hvor der gik nogle vagtsoldater, som skulle være østrigere. Nogle af dem ville betale penge for at komme af med uniformen – og dermed ud af krigen, så de kunne rejse hvorhen, de ville.

Vores bil fra brandvæsnet var forsynet med tyske papirer, og »Organisation Todt«s nummerplader. Det var halvmørkt, klokken var mellem 21.30 og 22.00.

Da vi så kommer kørende langs med vandstrandvejen ude ved Vedbæk, kommer der to soldater med geværer i armen. Vi standser bilen og står ud til højre og venstre. De smækker hælene sammen, fordi de forestiller sig, at det er nogle befalingsmænd eller noget lignende. De stod i vagtstilling med karabinerne på skulderen, og så holder man i remmene på karabinerne.

Så sagde vi: »Hände hoch« og trak pistolerne. Jeg var på det tidspunkt forsynet med en 1910, den gode gamle militærpistol. Det er jo et alvorligt våben, og jeg havde husket at få drejet, fordi sikringen går modsat. Det kan du ikke gøre med én hånd, f. eks. mens du holder en person op.

De lod karabinerne glide ned ad armen, og begge to skød hurtigt, før vi overhovedet nåede at reagere. Men de ramte altså ikke, og det var på ganske kort afstand. Det gik satme stærkt.

For dem var der ingen tvivl. Fra det øjeblik, der blev sagt »Hände hoch«, var bøsseerne nede og bang, bang sagde det så. Så skød jeg den ene lidt lavt nede. De 1910 pistoler har lidt tendens til at løfte sig, så jeg holdt på underlivet af ham. Han bukkede sammen, og den anden blev ramt af »Knud«s skud. Der blev skudt en hel del fra vores side, og jeg var bange for at blive ramt af de andres projektiler.

Så lå soldaterne der, og »Knud« løb hen og tog karabinen fra den tysker, der lå nærmest. Uniformerne begyndte vi ikke at røre ved. Dels fordi der allerede begyndte at komme blod på dem, og dels fordi der begyndte at strømme folk til, for skuddene hørtes langt væk. Heldigvis var der ikke tysk militær i nærheden, så da vi var færdige med at få samlet gevæerne op, forlod vi stedet. Jeg var egentlig lidt imod at tage gevæerne, for jeg brød mig ikke om at bo sammen med bøsseerne bagefter. Det var i alt fald en »sikker billet«. Men vi tog dem med og kørte til Bagsværd, hvor vi boede i Karen Aabyes hus, og her anbragte jeg karabinerne i skorstenen.

Københavns Kommune kom til at betale en million i bod for ham jeg skød. Den pris er der ikke så mange, der når her i livet. Han var måske også nok lidt overvurderet. På den anden side var han en soldat, der ikke overgav sig i uniform, og det kunne man roligt regne med, at det var der ingen tyske soldater, der gjorde på det tidspunkt.«

»Gustav« fik til opgave at likvidere løjtnant Knud Skov – på hvis ansvar er omstridt. Men det var en udløber af striden mellem den civile og den militære gren af modstandsbevægelsen. Bagmanden var ifølge flere kilder den militære leder, kaptajn Svend Schjødt-Eriksen, som skulle have ment, at løjtnant Skov

var stikker – efter andre kilder fordi kaptajnen var utilfreds med, at en løjtnant arbejdede for den civile modstandsbevægelse – især var striden om våbenleverancerne til de to grene af modstandsbevægelsen bitter.

Løjtnant Skov blev likvideret ved Skovriderkroen i Charlottenlund d. 23 november 1944, og siden har der været megen strid om, hvem der havde ansvaret. – At likvideringen var en tragisk fejltagelse hersker der ingen strid om. Han fik fuld æresoprejsning efter krigen, og en mindesten på drabsstedet blev rejst siden hen.

Jørgen Røjel betegner denne likvidering af en værdifuld modstandsmand for en »forbrydelse, der førte til justitsmord.«

Militærets »lille generalstab« lå i evig krig med den civile modstandsbevægelse om det, der er blevet betegnet »den skæve våbenfordeling.« Røjel skriver bl.a. at »Den lille Generalstab« lagde en »enestående kynisme« for dagen.

Ikke mindre hård i sin fordømmelse er Erik Lindstrøm i bogen »Hvor kunne de?« (1990), hvor det bl.a. oplyses, at kun en tilfældighed var årsag til, at han ikke også var blevet likvideret – af sine egne – takket være den militære »lille generalstabs« intriger. Lindstrøm havde været med Skov i Sverige for at skaffe våben, hvilket de mente den civile del af modstandsbevægelsen burde have størst fordel af.

Lokale folk

I det daglige oplevedes i Gladsaxe Kommune ikke den store dramatik, men alligevel var der episoder, der påvirkede sindene.

De lokale nazister var en kilde til megen irritation – også selvom de var forholdvis harmløse. En af de kendteste var malermester Hjalmar Thorsen fra Runebergs Allé 11, som ifølge Bovrup-kartoteket meldte sig ind i DNSAP så tidligt som i maj 1934.

Thorsen havde ellers været en respekteret medborger, der havde været aktiv i den lokale »Forskønnelsesforening« og i den idealistiske Maglegård-udstyknings under første verdenskrig, ligesom han vederlagsfrit havde påtaget sig malerarbejdet ved opførelsen af Søborg Kirke.

Thorsens hus – et af de præmierede »Bedre Byggeskik«-huse – blev overmalet med anti-nazistiske slagord af typen: »Her sælges Danmarks ære.«

En kilde har villet hævde, at man forsøgte fra modstandsbevægelsens side at likvidere ham, men det blev opgivet, da man så, at der stod en barnevogn ved huset.

En af de mest fremtrædende modstandsfolk, arbejdsmand Svend Wagner fra Gentofte (kendt som »General Johansen«), holdt også i perioder til på Rune-

Malermester Hjalmar Thorsen, der meldte sig ind i det danske naziparti DNSAP allerede i 1934, måtte lide den tort, at hans kønne lille hus på Runebergs Allé 11, blev ilde tilredt med mindre smigrende slagord og symboler:

bergs Allé, hvor han blandt andet boede hos lærer C. C. Binger i nr. 1, hvor også den underjordiske militære ledelse mødtes.

Det er et broget billede, der tegner sig af den lille fredelige villavej i Søborg under besættelsen. Top-modstandsfolk i nr. 1 og senere også hos assistent Ejnar Nielsen i nr. 13. Mens nazisten Thorsen boede i nr. 11 og en anden fra Bovrup-kartoteket, vognmand Holger Chr. Winther, i nr. 19.

Ejnar Niensens kone havde en smørforretning på Søborg Hovedgade 69, hvorfor hun i folkemunde var kendt som »Smør-Nielsen«. »Søborg Smørforsyning«, der lå, hvor »Ostedelikatessen« er i dag, brugtes som illegalt »postkontor«, hvor folk fra modstandsbevægelsen udvekslede materiale, som ikke skulle falde i uvedkommende hænder.

C. C. Binger var en aktiv mand på en række felter. Foruden lærergerningen på Søborg Skole i 1908-48, stiftede han Det radikale Venstre i Gladsaxe Kommune i 1912, var med i Forskønnelsesforeningen og ved Maglegårds udstykning, ligesom han var formand for Søborg Grundejerforening 1926-42 og redaktør af Folkebladet for Gladsaxe Kommune 1929-54.

Binger var svigerfader til arkitekt Erik Nilsson, den senere stadsarkitekt i Gladsaxe Kommune, som var med i modstandsbevægelsens afdelingsledelse og

Bag vinduerne i denne bygning på Runebergs Allé 1 (hjørnet af Søborg Hovedgade) foregik der adskilligt under besættelsen. En af beboerne, lærer C. C. Binger fra Søborg Skole, husede bl. a. jøder i de kritiske dage i oktober 1943, da jødeforfølgelserne satte ind, og sidenhen holdt den illegale generalskab møder her – bl. a. med deltagelse af den legendariske undergrunds-«general Johansen» som deltager. Foto 1995.

kompagnichef. Foruden at lægge lejlighed til Frihedsrådets kommandoudvalg husede Binger også jøder på flugt i de kritiske dage i oktober 1943 (beskrevet af Lui Beilin i Årbog 1989-91).

Af andre kendte navne, der var under jorden i Gladsaxe Kommune, kan nævnes den kommunistiske folketingsmand Alfred Jensen, der var medlem af Frihedsrådet. Han boede i perioder hos partifællen Peter Pedersen (i efterkrigstiden medlem af Gladsaxe kommunalbestyrelse gennem flere perioder) på Grønnemose Allé 124 i Søborg.

Og ikke så langt derfra, i kommunens ejendom på Gladsaxevej 45, holdt den senere så omdiskuterede landsretssagfører Carl Madsen til hos familien Kloth. Bekendskabet med den gamle ven og medkæmper Edvin Kloth, der var en brav »bodyguard« for Carl Madsen og ligeså overbevist kommunist, beskriver Carl Madsen levende i erindringsbogen »Fortids møre mur.« 1973.

Et andet kendt navn, men på den »forkerte« side, var manufakturhandler Arthur Pedersen på Søborg Hovedgade 80, hjørnet af Vilh. Bergsøes Allé. Han figurerer i Bovrup-kartoteket som indmeldt d. 1. juli 1940.

Modstandsbevægelsen brugte alle kneb, når det gjaldt om at holde et højt aktivitets niveau »under jorden«. Denne uskyldigt udseende smørforretning på Søborg Hovedgade 69 fungerede således som illegalt »postkontor«, hvor frihedskæmperne kunne hente og aflevere informationer efter aftale og under koder. Foto ca. 1935.

Hans butik, der hed »Trio,« blev ilde tilredt ved flere lejligheder med rudeknusning, overmaling med hagekors o.s.v. Og lige efter nytår 1945 blev der affyret fire skud efter manufakturhandleren, da han gik fra butikken op i lejligheden i samme ejendom, men ingen ramte.

En dristig aktion fandt sted på Bagsværd Fort d. 24. juni 1944, da modstandsfolk mødte op med en lastbil og falsk legitimation, hvorved de sikrede sig flere tons trotyl.

Tyskerne svarede igen med et kategorisk forbud mod al lastbilkørsel i Stor-københavn mellem kl. 16 og 5.

Modstandsbevægelsen led konstant under mangel på våben og andet udstyr – bl.a. på grund af den tidligere omtalte »skæve våbenfordeling« til militærrets fordel. Derfor benyttede man mange utraditionelle metoder, bl.a. ved at afvæbne tyske soldater – dels på åben gade, dels når de var på restaurantbesøg, i svømmehal o.l.

Også sabotagevagterne måtte holde for, således afvæbnedes vagterne ved maskinfabrikken på Vilh. Bergsøes Allé 5 d. 12. oktober 1944, og CB-erne blev også ofte tvunget til at aflevere deres udrustning.

Manufakturhandelen »Trio«, Søbrogade 80, hjørnet af Vilhelm Bergsøes Allé, var grundlagt af Johs. Pedersen i århundredets første tiår som en af de første detailbutikker på Hovedgaden. Den blev senere overtaget af sønnen Arthur, som her på fotografiet fra omkring 1930 ses stående til højre for butiksdøren. Arthur Pedersen meldte sig ind i DNSAP i juli 1940 og oplevede en del ubehageligheder i den anledning fra den lokale befolknings side. Huset blev revet ned i 1984 og erstattet af en parkeringsplads.

Det var en del af modstandsbevægelsens strategi at prøve at fjerne så mange identifikationsmuligheder som muligt i bestræbelserne for at sikre de illegales falske papirer.

Således forsøgte en gruppe på Gladsaxe Rådhus i slutningen af november 1944 at tilintetgøre Gladsaxe Kommunes folkeregister. Sabotørerne mødte op under et socialudvalgsmøde, hvor de tvang sognerådsmedlemmer og embedsmænd til at stå med ansigtet mod væggen, mens folkeregistret blev fjernet, bragt udenfor, overhældt med petroleum og antændt. – Ilden blev dog forholdsvis hurtigt slukket med en håndsprøjte.

Under folkestrejken i juni-juli 1944 blev forsyningsituationen for befolkningen desperat. Her er der en kæmpekø udenfor bager Elverdals på Stengårds Allé 284 (som nu er gået med i bebyggelsen ved Branddammen). Lidt af den oprindelige »Gladsaxegård« ses i baggrunden.

Folkestrejken

Under folkestrejken i den hede sommer 1944 oplevedes der i Gladsaxe Kommune lidt af den spænding, som de mere centrale dele af hovedstaden blev så rige på – og her har vi til en afveksling en litterær skildring.

Det er digteren Benny Andersen (f. 1929), vi kan takke for nogle erindringsglimt fra disse hektiske dage i Gladsaxe Kommune.

I 1967 skildrede han i en erindringskitse (»Musæum midt på dagen«), sine barneår på »Maglegård«, der lå på Magletorv i Søborg, men som blev revet ned omkring 1960.

Benny Andersen boede i begyndelsen af 30'erne på den gamle bondegård, da der endnu var landligt i Søborg. Men da huset blev erklæret for sundhedsfarligt, flyttede familien til hjørnet af Søborg Hovedgade og Dyssegårdsvej.

I sin bog »På broen« fra 1981 fortæller Benny Andersen om sine drengeår i Søborg og Vangede.

»Søborg er et hul, hvor der aldrig sker noget«, hedder det hos Benny Andersen, men han dementerer selv sit udsagn, for under krigen, hvor drengene har svært ved at affinde sig med passivitet, sker der pludselig noget. Det var under

Under folkestrejken i juni – juli 1944 herskede der borgerkrigs-lignende tilstande overalt i Hovedstaden – også i Gladsaxe Kommune. Her har befolkningen bygget en barrikade af fliser og brosten hen over Søborg Hovedgade mellem Dyssegårdsvej og Søborghus Allé. Bazarbygningen til venstre med bageri, ULP-sålen, Skotøjsmessen og etagehuset med Cyclecompagniet er Søborg Hovedgade 37, der var ejet af snedkermester M. Kvetny, der som jøde var undsluppet til Sverige i oktober 1943.

folkestrejken, hvor verdensbegivenhederne trængte sig på – også i den ellers så fjerne og stillestående forstad Søborg.

Bogen rummer en ganske absurd skildring af den sporiver, der greb alle, når det i krisetider gjaldt om at skaffe sig forråd til huse – i dette tilfælde rugbrød.

Tre af familien drager fra Søborg til Buddinge og Bagsværd efter brød. Men man når helt til til Frederikssund uden større succes, og da man er på vej cyklende hjemad, har tyskerne lagt en ring om byen, så det kun ved de stedkendes krigslist lykkedes at komme gennem Utterslev Mose og hjemad på trods af de militære spærringer.

De vadede gennem sumpene med cyklerne over skuldrene og gjorde store øjne, da de kom til Søborg Hovedgade.

For nok første og sidste gang i historien havde der været militære optrin på Søborg Hovedgade. Om dette kapitel i Søborgs historie fortæller Benny Andersen bl.a., at da de nåede til hjørnet af Søborg Hovedgade og Dyssegårdsvej, så det ud, som om der havde været vejarbejde, men det var i stedet en barrikade, som folk havde bygget op ved Niels Bohrs Allé af fliser, brosten, affald o.s.v. for at genere tyskerne.

Længere ude ad Søborg Hovedgade oplevedes det, at nogle af de berygtede Hipo-mænd kom kørende med vanvittig fart i biler, hvor enkelte lå på skærme og sad på taget – desperat skydende til alle sider.

Nogle jævndrende fornægtede ikke deres traditionelle nysgerrighed og måtte ud til havelågen og se, hvad der gik for sig. Og selvom det var nede ad Lykkesborg Allé, blev de ramt, den ene i brystet, den anden i låret.

Det var på baggrund af disse forhadte Hipoers optræden, at nogle af de brave Søborgensere tog sagen i egen hånd og ved barrikader på Hovedgaden søgte at dæmme op for landsforrædernes vanvid.

Men før de var kommet ret langt med byggeriet, kom der en tysk militærbil kørende, og da den standsedes af »vejarbejdet«, lige uden for familiens Andersens vinduer på hjørnet af Dyssegårdsvej (hvor der nu er sportsmagasin og tidligere var farvehandel) blev der skudt vildt og ubehersket.

Kuglerne piftede til alle sider, og den kloge ægtemand befalede sin nysgerrige kone at lægge sig ned på gulvet i stedet for at glo nysgerrigt ud ad vinduet. Hvilket reddede begges liv.

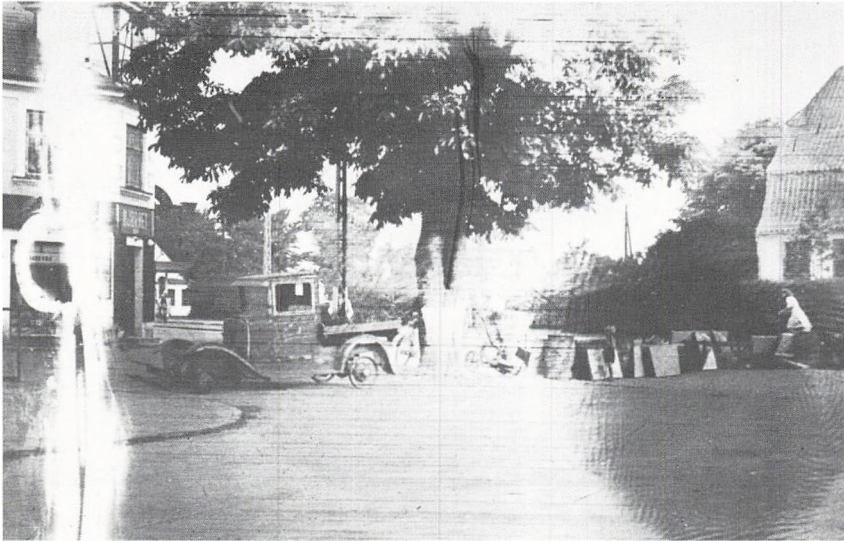
Tyskerne gik ind i de nærmeste huse på Hovedgaden og kommanderede folk ud på gaden under trusler – og således blev der atter »fred« og passabelt på Søborg Hovedgade den gang i sommeren 1944, hvor der kom et pust af verdensdramatikken i fredelige lille forstads-Søborg.

Der er noget absurd i, at den »vestvold«, som bl.a. Utterslev Mose indgik i som oversvømmelsesområde, blev benyttet af tyskerne *mod* danskerne under folkestrejken. Landbefæstningsanlæggene blev forberedt som forsvar mod tyskerne, men den eneste gang, det har haft militær funktion, var da tyskerne i 1944 ville spærre hovedstadens befolkning inde!

Der var således i sommeren 1944 dramatik omkring den ellers så fredelige mosepark. Tyskerne besluttede, da det strammede til, at lægge en jernring omkring Hovedstaden og forhindre befolkningen i at forlade byen. Københavnerne skulle sultes til at makke ret midt i sommervarmen. Og paradoksalt nok benyttede tyskerne den landbefæstningsring, som var anlagt til forsvar mod dem selv, mod Hovedstadens indbyggere. Ved mosen var der i flere dage posteret vagtposter bl.a. på Frederiksborgvej ved Renden og på Horsebakken/Maglegårds Allé-broen, hvor panserkøretøjer, pigtråd og andet godt fra de militære arsenaler skabte en stemning af uhygge.

Men mange københavnere tog situationen med ro og hyggede sig med badning i det ellers ikke så indbydende mosevand og tog solbad på skråningerne med de store plæner. Andre drog nytte af mosevandet, som de bortførte i spandevis til toiletskyl m.v., da vandforsyningen jo var ophørt.

Det var ikke kun i Søborg, der var barrikader på Hovedgaden. Det oplevedes også på Buddinge Hovedgade ved Rådhuset og i Bagsværd ved Torvet.

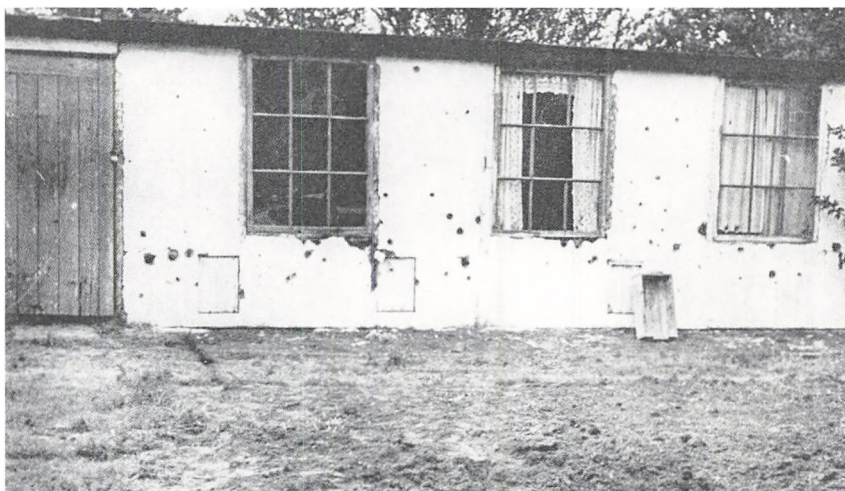

Overalt i Storkøbenhavn forsøgte man under folkestrejken i 1944 at dæmpe tyskernes vold mod indbyggerne ved at bygge barrikader, der spærrede for gennemkørsel. Og til dette formål kunne alt bruges – således her på Bagsværd Hovedgade ved det nuværende kryds Vadstrupvej/Bindeledet ud for »Tobakshjørnet« (»Tårnhuset« med Jyske Bank i dag, Bagsværd Hovedgade 119). Til højre ses lidt af det fordums »lyststed« Mariehåb fra slutningen af 1700-tallet, der lå på hjørnet af Bindeledet op til midt i 1950'erne. Foto juni-juli 1944.

Da man fra den danske fungerende centraladministration og de formelt ikke-fungerende politikere side forsøgte en forhandlingsløsning med tyskerne, var et af kravene fra tysk side, at formanden for De samvirkende Fagforbund, Eiler Jensen, skulle gå. – Det var en Gladsaxe-borger, der således kom i fokus, idet han boede i villaen Maglegårds Allé – nuværende nr.135. Han erklærede selv, at hans person ikke skulle stå i vejen for en løsning, men fagbevægelsens og Socialdemokratiets ledere sagde kategorisk nej, – og det endte da også med, at tyskerne frafaldt og gav en række indrømmelser.

Granatnedslag

Som omtalt flere gange, var den direkte berøring med anden verdenskrig beskeden i Gladsaxe Kommune. Så meget større var forfærdelsen, da man oplevede et granatnedslag i et villakvarter i foråret 1944.

Det ser voldsomt ud, og det var det også, da en ueksploderet luftværnsgranat slog ned i en have på Maglegårds Allé 159 d. 24. maj 1944. Ved anslaget mod jorden eksploderede den, og hullerne i sommerhuset viser sprængstykkernes ødelæggelse. Alle familiens fem medlemmer, der var »i haven« den dag, blev kvæstet. Foto maj 1944.

»Hel Familie kvæstet ved Luftværnsgranats Eksplosion i Søborg« – således lyder en dramatisk overskrift i Politiken den 25. maj 1944, hvor der i en længere reportage berettes om »En frygtelig Ulykke under Alarmitilstanden i Gaar«, som der står i underrubrikken.

Det var en ellers tilsyneladende fredelig sommersøndag, hvor cigarhandler Edvin Robert Flygenring fra Wilkensvej 47 i Lindevangskvarteret på Frederiksberg var »i haven« med sin familie. De havde den næstsidste grund i Søborgmagle, på Maglegårds Allé nuværende nr. 159, der er ét hus fra Mosen, på venstre hånd, når man kommer fra Magletorv.

Her var hele familien ude for at gøre haven klar til såning m.v., da luftværns-sirenerne varslede »alarmitilstand«, en slags forvarsel til egentlig luftalarm. Men vanen tro, tog man ikke større notits af den slags, for der skete sjældent noget, og på grunden var der i øvrigt et lille skur til redskaber og ophold med et par stole og et primusapparat til at lave kaffe på.

Da alarmitilstanden blev varslet, var faderen og de tre sønner, den 18-årige Erik, den 17-årige John og den 11-årige Willy travlt optaget af havearbejdet, mens fru Inger Marie Flygenring var i færd med at varme vand til kaffe. Hun kom ud i døren for at kalde de andre ind i ly, fordi der blev skudt med anti-luftskys.

Men da var det allerede for sent. For i samme nu lød der et dumpt smæld, og i næste øjeblik rungede en voldsom eksplosion ud over haven og kvarteret. Fra en nyanlagt græsplæne midt i haven, lige uden for døren til skuret, hvor fru Flygenring stod, slog jord, sten og jernsplinter op som fra et krater, og i næste sekund hørtes lyden af knust glas og træ fra alle sider.

Virkingen var frygtelig. Fru Flygenring blev slynget baglæns ind gennem døren og lå bevidstløs på gulvet mellem knust porcelæn, møbler og haveredskaber. Primusapparatet var styrtet ned – gennemboret af en granatsplint, men blev mærkeligt nok ikke antændt.

Fru Flygenring fik venstre ben knust, og cigarhandler Flygenring fik alvorlige kvæstelser i bryst og lændeparti. Af sønnerne havde John fået skulder og venstre arm kvæstet og højre ben brækket, mens Willy og Erik slap med mindre kvæstelser.

John var bevidstløs, da den første hjælp nåede frem, mens Willy var løbet ud af havelågen for at tilkalde hjælp. Han kom imidlertid ikke ret langt, før han styrtede om og blev fundet af tililende naboer.

I Flygenrings havehus var der huller så store som underkopper i væggen ud mod eksplosionsstedet, og granatsplinterne var gået gennem både træværk og den kokspladebelægning, huset var forsynet med. Der var granatsplinter alle vegne, og mange ruder i nabolaget var blevet knust. En granatsplint havde knust en stor gren lige over nogle mennesker, og andre sprængstykker var gået gennem ellers ret solide mure hos naboerne.

Der kom ialt seks ambulancer til ulykkesstedet fra Københavns Brandvæsen, Falck og Zonen, som bragte de tilskadekomne til Amtssygehuset i Gentofte og Bispebjerg Hospital. Selv om de ramte var alvorligt medtagne, var der dog ikke tale om livsfare.

Politiken oplyser i øvrigt, at familien havde haft grunden til havebrug i tre år, og at Flygenrings »var almindeligt afholdt derude«. Men de synes ikke at have fået fast bopæl på grunden, som først fik helårshus omkring 1960.

En tilsvarende situation – men knapt så dramatisk – oplevedes i januar 1943 ved Gladsaxe Idrætspark, men heldigvis på det øde område ved den planlagte og udgravede, men aldrig anlagte »Vandledningsvej« fra Buddinge til Gladsaxevej ved Marielyst Skole.

Herom fortæller stadioninspektør Johs. Lymark i »Gladsaxe Kommunes Idrætspark 1940-65«:

»Onsdag den 27. januar 1943 kl. 17.05 faldt der en 34 mm luftværnsgranat i volden på den vej, vandforsyningen har gravet ud til, og som i alle de år heller ikke er blevet til andet end snak.

Jeg erindrer endnu tydeligt, hvilket chok jeg fik. Hallen var fuld af juniorens. Jeg har vel nok optrådt i største affekt. Under råben og skrigen fik jeg en 20-30 børn jaget ned i beskyttelsesrummet, hvor de sad, smækfornærmede, for der

Det var et trist syn, man mødte, da de tyske flygtninge i krigens sidste måneder strømmede til Danmark. Her ses nogle af dem – bag pigtråd – da de var blevet overført fra Søborg Skole til badmintonhallen ved Marielyst Stadion i efteråret 1945. – Der er ikke meget tilbage af det fordums »herrefolk«. Foto 1946.

skete nemlig ikke mere. Ikke andet end at jeg måtte til at læse historier, indtil luftalarmen var slut. Bagefter hed det sig, at der var faldet 4 bomber. Stien var afspærret i flere dage. På et vist tidspunkt sagde man også, at jeg nok selv havde fundet på det, for det var kun mig, der havde set noget falde ned fra himlen. Der var jo ingen bebyggelse på Marielyst dengang. Imidlertid fandt sprængningskommandoen granaten sprængt i stumper og stykker, og min troværdighed blev genrejst«.

Tyske flygtninge

Efterhånden som fronterne i øst og vest begyndte at nærme sig hinanden – og Hitlers »stortyske« rige dermed sin undergang – tiltog strømmen af civile flygtninge – især fra østområderne.

Flere hundrede tusinde af disse kom til Danmark i krigens sidste måneder, hvor de i hast blev indkvarteret i skoler, sportshaller og lignende.

Her i kommunen blev Søborg Skole beslaglagt i april 1945 af de tyske myndigheder. Den havde den gang 870 elever, som i det næste 3/4 år blev forflyttet til Marielyst Skole.

Vi er så heldige her at have to kilder, der skildrer hændelsesforløbet. Dels fra Søborg Skoles årsberetning fra 1945-46 (gengivet i skolens jubilæumsbog 1908 – 83) og dels som begivenhederne blev oplevet af en elev i tredje mellem. – Skolen blev beslaglagt d. 19. april 1945, og eleverne kunne vende tilbage d. 12. januar 1946.

I Søborg Skoles årsberetning fortælles der således om de dramatiske måneder i 1945-46.

»19. april: Klokkeren 12.15 mødte en repræsentant for den tyske værnemagt og rekvirerede skolen til brug for tyske flygtninge. Skolen skulle være ryddet inden klokken 18. Undtaget var tagetagen i den store bygning, viceinspektørens kontor, overlærerens baglokale, det store lærerværelse, børnebiblioteket og diverse rengøringsrekvisitrum. Skolegangen blev straks afbrudt, og i løbet af eftermiddagen blev bygningerne ryddet ved sognerådets, lærerpersonalets og de store elevers hjælp. Sognerådet stillede straks kommunens biler til rådighed. En del af skolens sager blev ført til menighedshuset, kirkens sakristi, dr. Falkenberg Andersens kælder og til et lokale i Frødings Allé 5, medens en del forblev i de ubeslaglagte lokaler på skolen eller blev ført til en tom lade på gården Marielyst. Kl. ca. 15 viste det sig, at så godt som alle elektriske kontakter og en enkelt vaskekumme var blevet ødelagt. For ikke at skabe unødvendige vanskeligheder (f. eks. kunne man risikere, at en anden skole blev taget) sørgede man for, at elektrikerer skaffede det nødtørftigste lys i alle lokaler, og at ingen af de elektriske installationer var farlige at røre ved. Kl. ca. 17 blev der slået ruder ind på skolen. Vagtværnet blev tilkaldt, men mente, at det var bedst at tilkalde det tyske sikkerhedspoliti. Tyskerne arresterede en tidligere elev. Han havde dog ikke noget med rudeknusningen at gøre, og efter forhandling mellem overlæreren, viceinspektøren på den ene side og værnemagten på den anden, blev han frigivet. Værnemagten overtog ansvaret for skolen kl. 18. Der blev dog ikke stillet vagt op, og ud på aftenen blev næsten alle ruder på skolen udsat for overlast. Det tilkaldte tyske politi foretog sig dog intet, da det var dansk ejendom, det gik ud over. I nattens løb blev hoveddøren og døren til overlærerens kontor sprængt, omstillingsbordet ødelagt og telefonen kastet ud ad vinduet.

Mandag 23. april begyndte så skolegangen på Marielyst Skole fra kl. 13 – 18 hveranden uge og fra kl. 8 – 13 hveranden uge. Det gamle skema blev fulgt med 6 lektioner à 40 minutter i stedet for timer à 50 minutter. Hvad der efter det ordinære skema lå efter kl. 14 bortfaldt. Undervisningen i træsløjld og praktisk husgerning bortfaldt helt, og gymnastikundervisningen blev kun drevet som sport i det fri.

I dagene op til befrielsen den 4. maj nærmede engelske tropper sig med hastige skridt den danske grænse, og der var i befolkningen stigende uro og angst for, at krigshandlingerne skulle nå til Danmark.

Der var feststemning på Søborg Skole, da man vendte hjem fra »udlændigheden« på Marielyst Skole d. 12. januar 1946. På Søborg Skole »satte« skolebetjent Larsen flaget som symbol på, at skolen atter var på danske hænder, efter at de tyske flygtninge havde rømmet lokalerne.

Mange forældre var derfor ikke trygge ved at sende børnene i skole, for sæt at angreb skulle sætte ind, mens børnene var i skole.

Ved et hastigt møde den 3. maj vedtog lærerrådet følgende:

»Søborg skoles lærerråd udtrykker sin betænkelighed ved fortsat skolegang under den nuværende situation. Lærerpersonalet er villigt til at fortsætte arbejdet, men foreslår, at man gennem børnene meddeler forældrene, at de i de første dage er frit stillede med hensyn til børnenes skolegang, så ansvaret for eventuelle ulykker ikke kan lægges på skolen.«

Men d. 12. januar 1946 var trængslerne forbi. Herom hedder det i årsberetningen:

»12. januar 1946. Hjem til Søborg. Marielysts og Søborg Skoles lærere og elever mødtes i aulaen, hvor overlærer Lorentzen takkede for den tid, de hjemløse søborgere havde fået lov til at være på Marielyst Skole, hvor samværet og samarbejdet var gået uden gnidning af nogen art, og udbragte et leve for de to skoler. Derefter talte forældrerådets formand og overrakte den kst. overlærer hr. Cramer en smuk buket. Efter at også hr. Cramer havde udtalt sig om det gode forhold, der havde hersket, marcherede Søborg Skole af sted med skolens

fane i spidsen. Mange mennesker fulgte toget, og endnu flere modtog det, da vi kom til posthuset ved hovedgaden. Her standsede vi, mens skolebetjent Larsen lod flaget gå til tops og skaren sang: »Der er ingenting, der maner...« I skolegården bød overlæreren og forældrerådsformanden velkommen tilbage og takkede de mange, der var mødt. Børnene og de voksne tog derefter lokalerne, der var blevet gjort smukt i stand, i øjesyn, og så var den skoledag endt.«

En elev i 3. mellemskoleklasse (der svarer til 8. klasse) Henning Ehlers Olsen (f. 1930), søn af grønthandler Holger Olsen, Søborg Hovedgade 84, lige over for skolen, har i Årsskrift 1989 – 91 fortalt glimt fra sin opvækst i Søborg.

Om den tyske beslaglæggelse af Søborg Skole fortæller han bl.a.:

»En dag i foråret 1945 kom der ordre til, at Søborg Skole skulle rømmes straks til brug for tyske flygtninge. Jeg gik i 3. mellem, og vi store hjalp til med at rydde klasseværelserne. Vi tømte dem for alt, hvad der kunne fjernes og stablede bordene op i den ene ende. Det var spændende – mon vi nu slap for at gå i skole? – og vi var meget heltemodige, for vi fjernede også gardinerne og endog håndtagene til radiatorventilerne. Så kunne de have det så godt! Sådan var stemningen på det tidspunkt, der var ingen medlidenhed, og vi vidste intet om, hvilke lidelser de ankommende tyskere havde været igennem.

Mod forventning kom der ingen tyskere den dag, så skolen lå øde, mørk og tom om aftenen. Det danske politi var arresteret på det tidspunkt, så der var kun det såkaldte »vagtværn«, og de kom forbi, men kørte igen. Så hen på aftenen begyndte nogle at knalde alle de mange ruder på hele skolen, uden at nogen greb ind. Jeg kan endnu høre denne lyd af glas, der blev knust, og det blev ved i lang tid. Mine følelser var meget blandede. Som ovenfor nævnt var vi nærmest ligeglade med de kommende beboere, og jeg havde jo selv tidligere på dagen været med til at pille ved radiatorerne. Der var noget tiltrækkende ved dette, at det for en gangs skyld var rigtigt at knalde så mange ruder som muligt, men alligevel – på ens egen skole; det var jo hærværk, og den slags gjorde man nu engang ikke, og hvem mon skulle betale?

Jeg ser for mig, hvordan jeg, da tyskerne var kommet, ude fra Wergelands Allé så dem stå og pille de sidste skår ud af hjørnerne og feje vindueskarmene rene, og jeg husker, at jeg en dag fandt et bræt fra stakittet ved et af de nyopførte beskyttelsesrum fuldt af små glassplinter; uden tvivl var det blevet brugt til rudeknusningen.

Disse flygtninge så vi ikke meget til, men jeg mener dog, at de, meget mod fars vilje, kom og købte ind i forretningen; regningen skulle sendes til kommunen! Efter befrielsen måtte de handlende ikke sælge direkte til dem. Til gengæld havde blandt andre far leverancer til deres forplejning på skolen. Undertiden kom jeg der med varer. De skulle afleveres i skolekøkkenet, der vist lå i kælderens i bygningen ud mod Frødings Allé. Jeg brød mig ikke om at komme dér på »min« skole, og hvor ellers heller ingen danskere kom undtagen

Det kneb med pladsen, da badmintonhallen ved Marielyst havde »liggende gæster« i vinteren 1945-46. De boede trangt, men var alligevel meget bedre stillet end de landsmænd, der måtte blive tilbage i østområderne, hvor den Røde Hær vandt frem i krigens sidste fase.

i embeds medfør. Tyskland og alle tyskere havde nu været fjenden under krigen, og det hang ved. Men det var trist at se alle disse fattigt udseende mennesker drive omkring som i en fangelejr.

Hvis vi havde håbet at slippe for at gå i skole, brast håbet snart. Vi skulle nu deles med eleverne på den nye Marielyst Skole om deres bygninger, således at vi hver anden uge gik om formiddagen og hver anden uge om eftermiddagen. Jeg husker ikke de præcise tidspunkter, men formodentlig blev timerne skåret ned til 40 minutter. Vi drenge kendte forøvrigt turen, da vi i forvejen var gået derover til sløjde, som vi ikke havde på Søborg Skole.

Om tiden på Marielystskolen, som den gang lå på åben mark, kan jeg ikke erindre meget, kun at det var mærkeligt at være på en så moderne skole med den store, helt moderne aula.«

På Søborg Skole var de heldige, da mange andre skoler var belagt med tyske flygtninge i længere tid.

Søborg Skole blev frigjort, da de tyske flygtninge, godt 500 ialt, blev omflyttet til idrætsparken ved Marielyst Skole. Her havde kommunen kort før krigen bygget en smuk idrætshal (badminton), som nu blev til flygtningelejr.

Herom fortæller lejrlederen, stadioninspektør Johs. Lymark, i »Gladsaxe Kommunes Idrætspark 1940 – 1965«:

»Vi fik liggende tyske gæster, 540 flygtninge lå højt og lavt over alt i hallen, omklædningsrum, og hvor de kunne være.

Det var bestemt ikke noget »herrefolk«, der havde holdt deres indtog. Det var flygtninge fra Østpreussen. For manges vedkommende af en meget tilbagestående befolkning. En gammel morlille sad i mange dage og stirrede på en vandpost. Hun havde ikke før set, at man på så nem en måde kunne tappe vand; hvor hun kom fra, havde man kun pumpen. Flygtningene havde ingenting. Alt havde de mistet under flugten, og sidenhen havde de mistet omsættelige værdier på en i flere tilfælde uheldig, men for dem ikke nogen uhelderlig måde. Det var et stort problem at få hele det lille samfund til at fungere. Der blev oprettet skrædder- og skomagerværksteder. Gamle tyske uniformer og støvler var materialerne. Skole og anden undervisning blev etableret. Kurser og foredrag blev afholdt. Selv om jeg i den tid, det stod på, helst havde set idrætsparken i dens normale udseende, må jeg indrømme, at arbejdet som lejrleder og de krav, som hvervet stillede, optog mig fuldstændig. Der var opgaver, som skulle løses på alle menneskelige områder. Det var ikke til at undgå at blive engageret.«Denne »besættelse« af idrætsparken varede fra november 1945 til juni 1946, og i september kunne idrætsfolkene vende tilbage til deres hal.

En anden, mere speciel flygtningelejr i Gladsaxe Kommune i krigens sidste fase og tiden derefter, var på »Højgård«, Bagsværd Hovedgade 274 – 80, der på det tidspunkt var ejet af Staten (Indenrigsministeriet).

Her var der en Røde Kors-lejr for evakuerede danske fra krigshærgede områder.

Under jorden

Der var mange modstandsfolk i Gladsaxe Kommune, som arbejdede mest i det skjulte.

Således dukker der adresser op fra kommunen i mange skildringer, men de er ikke altid til at identificere. F. eks. ses det i Tage Revsgård Andersens »En studie i Rødt, Hvidt og Blåt«, 1981. Her omtales, at folk fra den kommunistiske inderkreds allerede før krigen forberedte en vis form for illegalitet, bl.a. ved at forberede radiokontakt til Sovjet.

En radiosender/modtager blev placeret hos »Erley Olsen i Søborg, hvor partiet havde skaffet et hus.« – Hvor det var, har det ikke været muligt at efterspore.

I samme bog gengives detaljer fra de forhørsprotokoller, der blev lavet, da Gestapo havde fanget kommunistformanden Axel Larsen i 1942. Han giver her en række oplysninger om sin »underjordiske tilværelse« – bl.a. sine forskellige tilholdssteder.

Han oplyser bl.a., at han har boet hos en dame, Ulla Eiersted, der ikke er medlem af det kommunistiske parti, i Søborghus Park 21.

Der omtales også en Carl Mortensen fra Søborg Magle Torv 2, som skulle have fungeret som en slags kurér.

Børge Houmann, der var medlem af Frihedsrådet, fortæller i »Kommunist under besættelsen«, 1990, at tyskerne tvang det danske politi til en skærpet kurs over for de danske kommunister »under jorden« i efteråret 1942.

Houmann overnattede på Bispebjerg i begyndelsen af november 1942, men anede uråd en morgen, hvor han forlod lejligheden allerede kl. 8 – hvorefter dansk politi dukkede op kl. 8.30, men måtte erkende, at fuglen var fløjet! – Børge Houmann havde til alt held et netværk af loyale medarbejdere inden for partiet og blandt sympatisører. Blandt disse var en vis »Mads« (en kvinde), som var til stor hjælp i de tider, hvor Børge Houmann bestandigt havde ført det danske og siden det tyske politi i hælene. – Han forblev dog på fri fod under hele besættelsen.

Om sin flugt fra Bispebjerg til Søborg i efteråret 1942 fortæller Børge Houmann i »Kommunist under besættelsen« bl.a.:

»Jeg blev installeret på en 1. sal i en ejendom på Søborg Hovedgade. Værelset var stort og lyst, men temmelig tomt. En stol, et bord og en divan med et tæppe. Lys var der ikke. Mads måtte af sted for at finde en billig stål lampe, mens jeg pakkede ud. Det viste sig, at skrivemaskinen larmede som et trykluftbor i det næsten tomme værelse. Divantæppet som underlag hjalp ikke stort, og der var ikke mulighed for at følge Aksels anvisning. Han havde fået en snedker til at konstruere en foret trækasse, der kunne stå over maskinen og dæmpe lyden. Den var nu ikke meget bevendt i praksis, for han beherskede ikke blindskrift og måtte uafslidelige flytte kassen for at følge med i, hvad han skrev.

Værtinden i mit nye logi traf jeg aldrig. Ved 19-tiden kom Mads forpustet og meldte, at hun som aftalt havde mødt Mogens Fog inde foran Nørreport Station, og han havde oplyst, at Aksel Larsen var arresteret. Da min værtinde ikke havde vist sig, og vi derfor ikke kunne få oplysning om, hvem hun havde haft forbindelse til i partiet, besluttede jeg straks at forsvinde. Det var meget fornuftigt. Hun kom hjem kort før kl. 20 og blev afhentet af dansk politi næste morgen ved 5-tiden.

Der var udgangsforbud fra kl. 20 i de dage. Det var ikke muligt med så kort varsel at finde nye værter, og Mads foreslog derfor, at jeg overnattede hos hendes mor på Frederiksberg.«

En anden dramatisk situation oplevedes af »Kalle«, som omtales af Røjel i »Holger Danske rejser sig«, 1993.

»Kalle« oplevede som alle andre modstandsfolk dagligdagen som »et langt nervepres«, hvor gruppefæller blev dræbt eller arresteret, og man ustandseligt måtte skifte bopæl. En aften lige før spærretiden kl. 21 var det lige ved at gå galt.

»Kalle« fortæller: »Cyklen punkterede, og på styret havde jeg en mappe, der indeholdt illegale blade.

Jeg havde på mig mit rigtige og mit falske legitimationskort og så min bevæbning, en 7,65'er. Jeg punkterede ude ved Søborg Mose, og jeg trak bagom på stierne. Uheldet havde gjort mig særlig agtpågivende.

Ved Bispebjerg Krematorium, hvor stierne går mellem to cementstøtter, ser jeg to herrer komme imod mig iført cottoncoat og med hatten trukket ned i panden.

Jeg var ikke i tvivl om, at de mennesker, der kom til, var min skæbne. Da de kom frem til mig, sagde den ene: »Vi vil gerne have lov til at se, hvad De har i Deres mappe.«

Så skubbede jeg cyklen frem til ham, og han begyndte at rode i mappen, samtidig med at den anden gik op på siden af mig og ville se mit legitimationskort. Det kiggede han interesseret på, og i det samme trak han en dansk militærpistol og sagde, at han var fra det tyske sikkerhedspoliti.

Så stak jeg hånden ned i min højre bukselomme, trak 7,65'eren lidt tilbage, og så skød jeg på ham ud gennem lommen, og han faldt om. Så gik jeg sidelæns skydende og ramte også den anden Hipomand. Jeg ramlede så ind i en af cementstøtterne og faldt lige så lang jeg var, og min pistol, der nu var skudt tom, røg fra mig i en flot bue. Jeg syntes ikke, at der var nogen grund til at spille helt, så jeg løb op mod Søborg Hovedgade og kom i dækning på vort kontaktsted i Finn's Cykelforretning.«

Uden politi

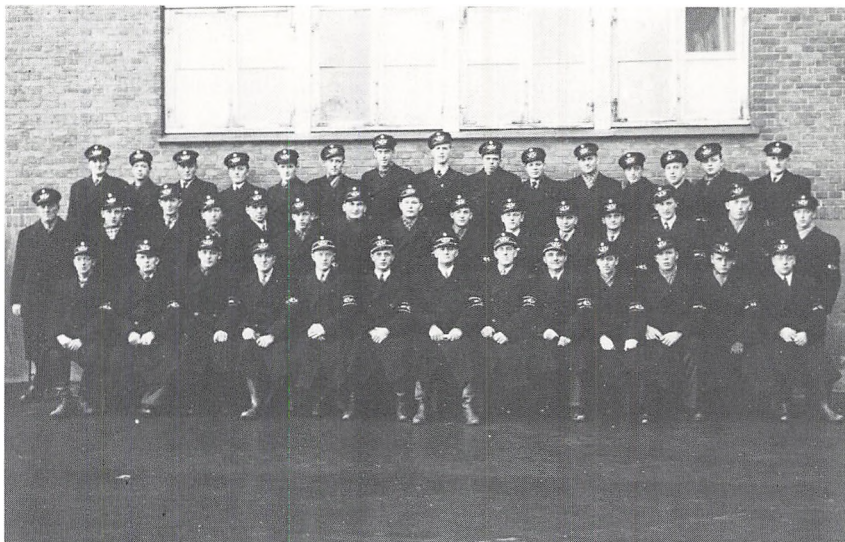
Under krigen blev der iværksat en række foranstaltninger til beskyttelse af befolkningen i tilfælde af egentlige krigshandlinger. Det organiseredes af »Statens civile Luftværn«, som bl.a. indkaldte værnepligtige til forskellige CB-tjenester og det kasererede CBU-Korps.

Bedst kendt var de blå »føl«, som gjorde tjeneste som en slags hjælpepoliti. (– Herom skriver Lui Beilin andetsteds i denne årbog).

Da det danske politi var blevet sat ud af spillet ved tyskernes aktion d. 19. september 1944, oprettedes der rundt om i kommunerne »vagtværn«.

I Gladsaxe Kommune tog sognerådet initiativ allerede først i oktober måned og fik Søborg Handelsforenings formand til at være chef for styrken, der omfattede et halvt hundrede mand.

Vagtværnchefen var en mand med mange strenge på sin bue. Han var kendt som »J.C.«, mens det fulde navn var Jens Carl Larsen. Han startede med en købmandsforretning på Buddingevej 225, hvor circus Moreno senere fik vinterkvarter, og som nu er erstattet af et etagehus.

Det var ikke noget let job at skulle opretholde lov og orden i den politiløse tid. Men de kommunale vagtvarn gjorde en god indsats på trods af, at både tyskerne og deres danske håndlangere i HIPO gjorde det ekstra vanskeligt at bekæmpe vold og kriminalitet – uden nogen form for magtmidler. Her ses hele styrken i Gladsaxe Kommunes Vagtvarn foran Søborg Skole kort efter oprettelsen i oktober 1944. Siddende midtfor i første række chefen, købmand (og tidligere berider ved militæret) J. C. Larsen.

Købmandsforretningen blev – som så mange lignende små detailbutikker dengang, – passet af hustruen, mens manden dels optræder som assurandør for »Hånd i Hånd« og »Danebroge« og dels ses under »pelsdyrfarme« i vejviseren.

Han var desuden formand for Søborg Handelsforening 1937-48 og medlem af Sognerådet 1943-1948. – Og så altså chef for Gladsaxe Kommunes Vagtvarn i 1944-45.

Her kom hans militære træning ham til gode. Det var ikke let for et ubevæbnet korps at hævde sig i en periode præget af lovløshed.

Men på én enkelt uge kunne man dog prale af resultater som: otte personer indsat i Blegdamsvejens Arrest anholdt for cykeltyverier, fem for tyveri, én som alimentant, tre for sortbørshandel, én for uterlighed og fem for revolverrøverier.

Ved en lejlighed drog vagtværnschef J. C. Larsen sammen med sognerådsformand Fr. Willumsen til Dagmarhus, hvor det lykkedes dem at få frigivet to Gladsaxeborgere, som Hipo havde arresteret.

Det var en stor dag, da Gladsaxe Kommunes Vagtværn i maj 1945 kunne takke af og sige velkommen hjem til det danske politi efter trekvart års politiløs tid. Her ses vagtværnsfolkene i deres brogede antræk foran politistationen, Maglegårds Allé 7 (den gang Svend Fleurons Allé). Politiet fik først en »rigtig« politistation i 1975 (på Fremtidsvej), og nu er der p-plads, hvor den gamle politistation lå.

Der var vagtværns-stationer både i Søborg (først på skolen, og da den blev belagt med flygtninge, i politistationen på Maglegårds Allé) og i Bagsværd.

Men selvom det var begrænset, hvad et vagtværn kunne udrette, var der stor interesse i befolkningen for at få del i den sikkerhed, det trods alt gav. Således følte man sig i Gladsaxe Kommunes midterste del forfordelt, og derfor skrev grundejerne til Sognerådet og foreslog, at vagtværnet fik en station på Bygaden (i dag Gladsaxe Møllevej) ved den gamle Rytterskole. I henvendelsen hed det bl.a. i december 1944:

»Grundejerforeningerne i Kommunens bredeste Del – Stengaarden, Gladsaxe, Mørkhøj og Buddinge – fra Kommunegrænserne mod Herlev til Lyngby-Taarbæk – skal herved tillade sig at protestere kraftigt mod den Uretfærdighed, der er begaaet mod Beboerne i denne Del af Kommunen ved Oprettelse af Vagtværn uden en velbeliggende Station i dette Kvarter.

Der er oprettet Vagtstuer i Bagsværd og Søborg, men hele dette store Kvarter er blevet i høj Grad forfordelt. I de Tilfælde, hvor man kan faa Brug for hurtig Hjælp af Vagtværnet, vil det ofte blive skæbnesvangert, at dette først skal tilkaldes fra Søborg eller fra Bagsværd.

Dette er saa meget mere beklageligt, som Kommunen allerede har en velegnet Station, idet der på Vejvæsenets Plads på Bygaden 48 – 52 findes Borge-stue og Telefon, saaledes at Vagtværnet meget let vil kunne etableres her.

Grundejerforeningerne venter, at Kommunen snarest gør noget alvorligt for at raade Bod paa dette Forhold.«

– Denne henvendelse gav dog intet resultat.

Et unationalt vejnavn

Under retsopgøret efter besættelsen, hvor nogle mente, at Danmark udviklede sig til et »juridisk galehus«, var der mange »sager«, der ikke direkte blev anset for forbrydelser i juridisk forstand, men alligevel gav anledning til sanktioner.

Der var mange, der mere eller mindre aktivt havde vist sympati for nazismen, og de skulle »udrenses«. Tjenestemænd kunne blive afsat, degraderet, forflyttet e. l., og mange ikke-tjenestemænd blev udsat for kollegiale domstole – således bl.a. forfatterne, hvor man ekskluderede eller gav misbilligelser til de »litterære nazister«, hvoraf der nu ikke var mange.

En af disse var forfatteren Svend Fleuron, der havde et stort og populært forfatterskab med temaer fra naturens verden. Når han omtales her, skyldes det, at han havde lagt navn til en villavej i Søborg – den nuværende Maglegårds Allé på strækningen mellem Hovedgaden og Gladsaxevej.

Denne vej hed oprindeligt Gladsaxe Allé, men ved den store ombenævning af veje i Gladsaxe Kommune midt i 1920'erne, kom den til at hedde Svend Fleurons Allé.

Men efter krigen måtte man erkende, at det er uklogt at opkalde veje efter levende personer – og på grund af Svend Fleurons nazistiske sympatier (han var dog aldrig partimedlem), mistede han »sin« vej. – Dog må det erindres, at de danske nazister var fuldt ud ligeså lovligt arbejdende rent politisk som andre politiske partier.

Meget logisk reagerede nogle på højrefløj, da den »kolde krig« satte ind med fuld styrke i efterkrigstiden, og mange satte lighedstegn mellem nazister og kommunister. – Det var rettet mod Andersen Nexø Vej, hvor nogle argumenterede for, at en kommunist ikke kunne have en vej. – Men det blev der ikke ændret ved.

I denne opgang, Søborghus Park 24, overnattede stor-sabotøren, den senere læge Hugo Horwitz med dæknavnet »Uffe« d. 9. marts 1945 på anden sal. Men det skulle han aldrig have gjort, for han havnede i armene på den berygtede HIPO-Lorenzen fra Kildebakkegårds Allé 165. – Men takket være en utrolig koldblodighed og en ikke mindre portion mod lykkedes det ham at undslippe gennem renden til venstre (op til Dunhammervej). Foto 1995.

Da »Uffe« snød Lorenzen

Op så vil vi til slut berette om en uhyre dramatisk begivenhed i en af de sidste måneder under besættelsen. Den endte heldigvis godt – takket være en sabotørs utrolige koldblodighed.

Det var den dygtige BOPA-sabotør med dæknavnet »Uffe«, hvis rigtige navn er Georg Hugo Horwitz. Han var af jødisk afstamning og tog derfor til Sverige, da jødeforfølgelserne satte ind. Men han havde svært ved at se passivt til, så han tog turen over Øresund nok en gang og meldte sig under fanerne hos BOPA, hvor han var med ved en række af de store sabotageaktioner, bl.a. mod Riffelsyndikatet og »Globus«.

»Uffe« overnattede »under jorden« d. 9. marts 1945 hos sekretær Flemming Müller, Søborghus Park 24 – den røde ejendom på hjørnet af Frederiksborgvej og Gladsaxevej (i Københavns Kommune, men lige ved grænsen til både Gladsaxe og Gentofte Kommune). – Ejendommen blev bygget i 1940 på grunden, hvor den populære Søborghus Kro havde ligget i århundreder.

I sin spændende bog »En Sabotørs Erindringer« (1964) fortæller Hugo Horwitz i kapitlet »En nat i Søborg« om, hvorledes han blev vækket brutalt, da han overnattede hos Flemming Müller:

»Det var ret sent, da jeg kom til Søborg. Jeg gik hurtigt i seng, jeg kunne næsten ikke holde mig oprejst af træthed. Jeg læste lidt i nogle illegale blade, da jeg lagde mig, men faldt hurtigt i en dødlignende søvn.

Jeg havde netop forberedt mig på, at jeg rigtig skulle sove ud den nat. Derfor havde jeg heller ikke noget særligt med mig i min mappe, udover et falsk legimitationskort. På den måde mente jeg at have sikret mig bedst muligt.

Jeg vågnede ved et voldsomt spektakel, der forekom mig fjernt. Jeg husker, at det første, jeg gjorde, var at putte de illegale blade ind under madrassen, men jeg vågnede først rigtigt, da een stod bøjet over mig og lyste mig ind i ansigtet med en lygte og råbte: »Her ligger sgu osse een.«

Så blev der tændt lys, og situationens alvor gik op for mig, da jeg så, at lejligheden var fuld af HIPO-folk. Jeg genkendte lederen, den lille tætte HIPO-løjtnant, Lorenzen, hvis navn man nævnede med den største gru i byen.

Det stod mig ganske klart, at det var gået så galt, som det overhovedet kunne gå. Jeg var blevet arresteret af den mest berygtede HIPO-gruppe.

Men man var i sit arbejde på en mærkelig måde trænet i at se alle situationer klart, og jeg vidste, at der på dette tidspunkt måtte være en betydelig chance for, at Lorenzen ikke vidste, hvem jeg var. Og på denne chance ville jeg prøve at klare sagen igennem.

Jeg fik ordre til at klæde mig på og sætte mig hen i en sofa. I første omgang interesserede de sig mest for mine værtsfolk.

En overgang, mens jeg klædte mig på, stod der derfor kun en enkelt HIPO-mand og vogtede på mig.

Det kan lyde mærkeligt nu, men sandheden er, at jeg overvejede chancerne ganske nøgternt. Det havde jeg sikkert ikke været i stand til, hvis jeg var blevet udsat for det samme i begyndelsen af min karriere.

Der var flere muligheder: Først havde min vogter lagt sin maskinpistol fra sig. Der havde altså måske været en lille chance for, at jeg kunne springe hen og gribe den, men i det lille rum var det yderst tvivlsomt. Derfor forkastede jeg den, og i samme øjeblik så HIPO-manden hurtigt på mig og tog sit våben.

Den næste chance var: at hoppe ud gennem vinduet. Lejligheden lå ganske vist på anden sal, men et spring gennem vinduet og ned på jorden fra anden sal var altid bedre end at ende på Politigården.

Men det var ikke nogen grønskolling, jeg havde overfor mig. Da han tog sin maskinpistol, fulgte han mit blik – og stillede sig op foran vinduet. Det nummer med at hoppe ud gennem et vindue havde været brugt flere gange før. Som sagerne stod, kunne jeg derfor ikke gøre noget i øjeblikket.

Her afsløres mindetavlen d. 5. maj 1947 i forhallen på Gladsaxe Rådhus. Medlem af Frihedsrådet, Frode Jacobsen, taler.

Mens de ransagede lejligheden og forhørte mine værtsfolk, havde jeg under min påklædning fået listet nogle papirer, jeg havde i jakkelommen og som kunne være kompromitterende, ned i sofaens bagklædning. Da de undersøgte mig nærmere, havde jeg derfor kun mit falske legitimationskort på mig, og det virkede plausibelt nok.

En forklaring på hvorfor jeg opholdt mig i lejligheden, måtte jeg jo også give. Men min vært var universitetsmanucent, og jeg stod som studerende på legitimationskortet. Jeg forklarede, at vi kendte hinanden, og at jeg havde været ude at få nogle privattimer, og derefter havde jeg overnattet som nogle gange før, fordi man helst ikke cyklede hjem gennem byen så sent på aftenen i disse tider.

Jeg havde ganske vist fået lidt tæsk ind mellem spørgsmålene, men det var ikke noget af betydning, og Lorenzen følte sig åbenbart temmelig overbevist af min forklaring. Han sagde, at det lød meget fornuftigt og spurgte, hvem det var, jeg boede hos i Lundsgade; det var en opdigtet adresse, der stod på legitimationskortet. Jeg fortalte, at jeg boede hos en tante.

Lorenzen nikkede og sagde: »Vi skal nok køre Dem hjem, når vi har undersøgt Deres forhold, og vi gør Dem selvfølgelig ikke noget, men De må med ind på Politigården først.«

Dermed havde al min tungefærdighed ikke været til den ringeste nytte. Jeg vidste, at hvis jeg nåede så langt som derind, ville jeg blive håbløst afsløret. De havde en masse materiale på mig, og fra arrestationen i sin tid ude hos G. havde de desuden et billede af mig. Hvis jeg kom på Politigården, ville min skæbne være beseglet.

På den anden side havde min snak bevirket, at jeg ikke blev anset for nogen stor fangst, og de heftede sig ikke synderligt ved mig.

Nu blev min vært ført ned af to HIPO-folk, hans kone fik lov at blive i lejligheden. Der var to HIPO'er tilbage foruden Lorenzen og mig. Lorenzen sagde til den ene: »Gå ned til ham i porten og giv besked på, at vognene skal køre frem.«

Jeg var blevet ført ud i entreen, og nu skulle jeg føres ned ad trappen. Lorenzen og den tilbageblevne HIPO-mand stod bagved mig. Det var en smal tarm af en entré.

Jeg stod foran Lorenzen og havde lige hørt ham give besked om, at den mand, der stod nedenfor skulle hente vognen. Derfor regnede jeg med, at der ikke stod nogen mand nede i trappeopgangen. Det slog ned i mig, at denne chance var den eneste, der var, og den eneste, der ville byde sig.

Pludselig sprang jeg fra Lorenzen og trak døren til efter mig så godt, som det lader sig gøre med en sprængt dør. Jeg satte i nogle vældige spring ned ad trappen. Det drejede sig om brøkdele af sekunder. Et øjeblik efter var Lorenzen

ude på trappen, han kunne åbenbart ikke finde kontakten til det svage trappelys med det samme. Han råbte »Stands, stands – eller jeg skyder.«

Der fo'r en isnende fornemmelse igennem mig, et øjeblik troede jeg, at jeg standsede, men jeg gjorde det ikke alligevel. Tanken om at standse har åbenbart meldt sig, alt mens jeg fortsatte. Og så tømte Lorenzen sin pistol ned gennem trappeskakten efter mig på den korte afstand fra anden til første sal.

Den rungende lyd af skuddene i trappegangen følte som et pres i trommehinderne. Jeg mærkede et voldsomt puf i siden og følte en brænden i den ene hånd, som jeg holdt i gelænderet med. Jeg fortsatte videre, men allerede på min flugt ned ad trappen var jeg klar over, at jeg var blevet ramt i venstre side og i venstre hånd. Heldet stod mig bi; der stod ikke nogen i gadedøren.

Komplekset var formet som et U, der åbnede sig ud mod en grøft, der var et højt trådhegn ud mod grøften; min opgang lå i U'ets ene ben. Der var altså kun et kort stykke fra opgangen hen til trådhegnet. Desuden var der, ligesom i alle andre komplekser dengang, opført disse hæslige skure, hvori man opbevarede tørv til ejendommens opvarmning.

Og da jeg var kendt med forholdene, og det var meget mørkt, nåede jeg uhindret hen til trådhegnet, som jeg satte over i et spring, hvad jeg aldrig nogen sinde vil kunne gøre efter. Jeg var ganske vist såret, men jeg var ikke overvældet af smerterne, og i alle tilfælde hindrede de ikke min flugt.

Jeg lod mig glide ned i grøften; min tanke var at kravle op på den anden side, hvor jeg ville komme ud på et beplantet areal. Men da jeg kravlede op ad den våde jord, hørte jeg pludselig en salve, der gik lige hen over hovedet på mig, og hele mit ansigt blev dækket af jord og mudder. I det fjerne hørte jeg en stemme råbe oppe fra lejlighedens altan: » Der fik jeg ham i ryggen – det overlever han sgu aldrig.«

Jeg lod mig glide ned i grøften og stod i vand til over knæene. Jeg vaklede afsted gennem vandet. HIPO'erne nåede mig ikke – det lykkedes mig at komme langs ad grøften, op over Frederiksborgvej, igennem en hæk og ind i en have. Der lå jeg og stønnede og pustede.

Lige straks foretog jeg mig ikke noget. Jeg kunne ikke vide, hvor megen eftersøgning de ville sætte ind. Desuden var jeg så medtaget og forpustet, at jeg måtte have lidt tid til at komme til kræfter igen, så jeg kunne komme videre. Jeg var ret rystet, og i mørket havde jeg svært ved at orientere mig. Så hørte jeg fjernt støjen fra bilerne, der kørte væk, og jeg forstod, at de havde opgivet at finde mig i første omgang.

Det gav mig lidt tid til at tage kending af situationen. Jeg kunne mærke, at jeg blødte fra to skudsår i siden, men jeg kunne også mærke, at sårene ikke kunne være meget alvorlige. Derimod så min venstre hånd farlig ud.

Jeg kravlede igennem haven og kom ud på nogle villaveje. Jeg vaklede og

følte mig meget dårlig. Jeg ville gerne ind i et hus og ringede på et par steder, men der hørtes ikke livstegn indefra. Det var begyndt at dæmre for mig, at jeg måtte se at finde frem til Gentofte Amtssygehus.«

– Og det lykkedes til alt held for den undslupne, men sårede sabotør at nå til Amtssygehuset efter dels at have snuppet en cykel og dels fået lidt hjælp i en tilfældig villa i Dyssegårdskvarteret, hvor han ringede på.

På sygehuset konstateredes det, at han var ramt af fire skud, hvoraf de to havde sat sig fast ved hoftebenet, men ikke værre, end at de kunne opereres ud, – og kort efter var »Uffe« = Hugo Horwitz på benene og i fuldt sving igen i frihedskampens sidste fase.

Han slutter sin beretning således:

»Sårene var jo ret harmløse. Jeg kom mig på ingen tid og havde også forvundet mit chock. Husker jeg ret, lå jeg der i fire dage. Så kom overlægen og sagde, at nu måtte jeg godt tage hjem, men jeg skulle forholde mig i ro. Men da jeg ikke havde noget hjem og ikke kunne forholde mig i ro, så fortsatte jeg mit arbejde, i den første tid herefter dog støttet af en stok.«

Hugo Horwitz tog lægeeksamen efter krigen og blev en afholdt praktiserende læge i Jylland.

To år efter befrielsen, d. 5. maj 1947, afsløredes denne smukke mindetavle i Gladsaxe Rådhus' forhal. Mindetavlen var tegnet af Rådhusets arkitekt, Vilh. Lauritsen, mens motivet var udført af billedhuggeren Henrik Starcke. Teksten er forfattet af digteren, Hans Hartvig Seedorf Pedersen.

Politikreds **Legitimationskort**
 for
 No. 2 **Sikkerhedsomraadet i Jylland.**

Navn Beilin, Leib

Stilling Lerninansier

Bopæl Søborg Hovedgade 102 Søborg

Født d. 21/11 1919 i Søborggaard Løn

Indehaverens
 Underskrift Leib Beilin

**GLADSÅSE KOMMUNES
 FOHRREGISTRE**

d. 11/7 1942

E. J.

[Signature]

Kortet skal altid medføres.

O. O. B. & Co.

CB-Tjenestebevis

Tjenestegren Brandvæsenet

Stilling Undergruppefører

Navn 41666 Leib Beilin

Bopæl Søborg Hovedgade 102. 2. Sob.

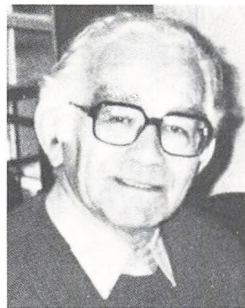
**Luftværnschefen
 |
 Storkøbenhavn
 I. Stamm.**

L. W. 2282-42-10000

Lui Beilins originale legitimationskort fra CB-tiden i krigens første år. Bemærk, at det gælder for Jylland!

Civilbeskyttelsestjenesten i Søborg under anden verdenskrig

Af *Lui Beilin*

I februar måned 1994 dumpede et brev ind ad min dør. Afsenderen var lektor Arne J. Hermann, og da jeg skar det op, viste det sig at indeholde denne skrivelse, som han havde fundet i Gladsaxe Kommunes lokalarkiv:

»Lyngby, den 19. juni 1942.
Hr. civilingeniør Falk Nielsen,
Københavns Amts Vejinspektorat,
Nørre Allé 17 A, 3. Sal.

Efter telefonisk Aftale Fredag den 19.6.1942 fremsender jeg hermed 2 Eksemplarer af »C.B.eren« til Gennemlæsning.

I Forstaaelse med Vagtleder Simonsen, Falcks Redningskorps, har jeg bedt ham om indtil videre at beslaglægge Oplaget af »C.B.eren« Nr. 2.

Jeg har endvidere talt med Ansvarshavende L. Beilin og gjort ham forstaaeligt, hvad jeg mente, man kunne tillade sig at skrive, og hvilken Mission Bladet iøvrigt havde.

Med megen Agtelse
Amding.«

– Et dansk blad beslaglagt! I et nu giver dette brev et skarpt blik ind i den tilværelse, vi førte under den anden verdenskrig.

Danmark var besat, men regeringen var dansk, og allerede 16. september 1939, altså før besættelsen, var der fra statsministeriet, underskrevet Th. Stauning, udsendt et »Fortroligt Cirkulære om de Hensyn, som Danmarks neutrale Stilling forpligter Pressen til at iagttage«. Det var et genoptryk af et cirkulære, der var udsendt under den første verdenskrig i 1914, og det var vedlagt et »Cirkulære til Pressen fra Statsministeriet«, dateret »Statsministeriet, den 6. maj 1940. Th. Stauning.«

Fortroligt Cirkulære

om

de Hensyn, som Danmarks neutrale Stilling forpligter Pressen til at iagttage.

Fra Justitsministeriet udgik under 15. September 1914 et fortroligt Cirkulære om de Hensyn, som Danmarks neutrale Stilling forpligtede Pressen til at iagttage. Dette Cirkulære, der gennem Politidirektøren i København og samtlige Politimestre gjordes bekendt for alle Redaktioner af de i Danmark udkommende Dagblade, Ugeblade eller andre periodiske Tidsskrifter, havde følgende Ordlyd:

„Gennem Forhandlinger, hvori Repræsentanter for Regeringen, Administrationen og Pressen har deltaget, er der naaet Forstaaelse om, at de usædvanlige Forhold nødvendiggør en stor Tilbageholdenhed i Behandlingen af udenrigspolitiske, militære og økonomiske Forhold. I det store og hele er der fra Pressens Side handlet i Overensstemmelse med denne Forstaaelse, men paa adskillige Punkter har der ikke været Klarhed over, hvilke Forpligtelser den medførte, og dette har bevirket, at adskillige Udtalelser og Meddelelser, der burde være undgaaede, er fremkomne. Det er derfor anset for rigtigt at samle Hovedpunkterne i saa præcise Former som mulig og sikre sig, at disse bliver alle Redaktioner bekendt.

De Krav, der maa stilles til Pressen, er:

1. *ikke at optage*
  - a. Efterretning om fremmede Krigsskibes Bevægelser i danske Farvande, i videste Forstand,
  - b. Efterretning om danske Krigsfartøiers Bevægelser eller Foranstaltninger,
  - c. Efterretning om Troppernes Styrkeforhold, Opholdssted eller Opgave, Transporter af militært Materiel, Udførelse af Arbejde, derunder Mineudlægninger o. s. v.,
  - d. Beskrivelser eller Afbildninger af danske Forsvarsanlæg, eller af Skyts- eller Vaabenkonstruktioner,

uden at have forespurgt i Udenrigsministeriets Pressebureau og der faaet Billigelse af Offentliggørelsen;
2. *ikke at gøre sig til Talsmand for Krav om militære Forholdsregler, hvis Betimelighed det maa være de ansvarlige Myndigheders Sag at bedømme;*

Selveste statsminister Stauning udsendte kort efter anden verdenskrigs udbrud et »fortroligt cirkulære« til landets redaktører om at udtrykke den største forsigtighed, for Danmark var et neutralt land, der ikke måtte tirre stormagterne – det var baseret på et tilsvarende dokument fra første verdenskrig. – Men hvem der var ligeglad var Hitler. Han havde planer om besættelse af lille Danmark, fordi det passede i hans strategi – uanset hvor meget den danske presse gik på listepoter.

»C.B.eren« nr. 1 udkom imidlertid ikke før 15. maj 1942, så cirkulærerne må være kommet til mig nogle dage efter denne dato. Søborg C.B.-Forening var blevet stiftet i 1941, lovene var vedtaget i bestyrelsen den 19.10.1941 og stadfæstet på generalforsamlingen den 8. februar 1942.

Ved denne lejlighed vedtoges at udgive et blad, og de økonomiske vilkår gjorde, at det blev et 4-sidet duplikeret månedsblad i A5-format, altså et lilleputblad i skolebladsformat.

I forsideartiklen oplyses det, at det udkommer hver den 15. og koster 10 øre for ikke-medlemmer, gratis for medlemmer. »Vore Spalter er aabne for ethvert fornuftigt Indlæg. Vore Annoncører har et naturligt Krav paa at blive støttet af os.« Det var underskrevet af foreningens første formand, (senere ejendoms-mægler) Henrik Colberg, og den ansvarshavende redaktør, (senere chefredaktør) Lui Beilin.

Hvad var der sket

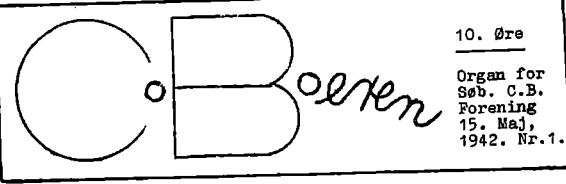
Hvad kunne der dog være skrevet i nr. 2, der var så slemt, at bladet blev beslaglagt, – ikke af besættelsesmagten, men af vores egne myndigheder. Ja, ærligt og redeligt – hvis man skulle tro, at der stod noget imod tyskerne, må jeg beklage. Der var ingen synlige tyskere i Søborg på det tidspunkt. Livet gik sin normale unormale gang.

Jeg kunne forestille mig, at det var et interview med en af de første, faste C.B.ere, Alfred Damgaard, kaldet »Napoleon«, der havde lydt fælt i ledelsens øre.

Det var altså ikke nok, at landets statsminister havde indskærpet dit og dat, de lokale myndigheder fjøede deres eget til. Men lad os gå direkte til værks og se på, hvad civilbeskyttelsestjenesten i Søborg overhovedet var for noget.

For at begynde med begyndelsen var der næppe et menneske, der i årene op til besættelsen den 9. april 1940 kunne være i tvivl om, at den anden verdenskrig var på vej. Danmarks politiske holdning var den, at vi var modstandere af militær og havde kun et beskedent forsvar i overensstemmelse med de socialdemokratiske og radikale ideologier på den tid. Den holdning var formentlig også dikteret af det, man kaldte for »udenrigspolitiske hensyn« eller rettere frygten for Tyskland. Et rimeligt forsvar ville have udfordret verdens stærkeste militærmagt på den tid, var bagtanken, og hvem kunne vel tænkes at gøre lille Dannevang noget ondt?!

Men under alle omstændigheder måtte vi have »noget«. Hvis der skulle ske »noget«, f. eks. en større brand, en katastrofe, hjælpe tilskadekomne o. l. Man besluttede derfor at stille »Civilbeskyttelsestjenesten« på benene med mandskab fra de unge mænds rækker, der ikke kunne bruges til soldater.

10. Øre

Organ for
Søb. C.B.
Forening
15. Maj,
1942. Nr. 1.

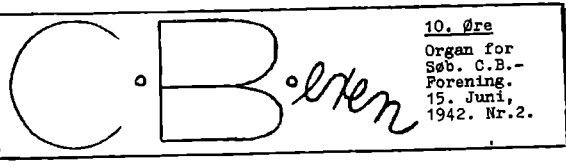
VORT NYE BLAD

Efter Generalforsamlingens Vedtagelse af Planen til et Medlemsblad, der kunde være Forbindelsesledet strax mellem Bestyrelse og Medlemmer, har Bestyrelsen strax sat sig i Bevægelse for at gøre Sagen færdig og føre det ud i Livet. Resultatet skulde hermed foreligge, og det første Nummer overrække alle C.B.ere og C.B.-Ledere til Gennemsyn og Kritik.

Det er Meningen, det skal foreligge fremtidigt den 15. i Maaneden, d. v. s. at al Stof og Annonceer skal være Redaktionen i Hænde senest d. 10. Bladet kommer til at koste 10 Øre for Ikke-Medlemmer, det koster intet for Medlemmerne. Til Orientering: Alle Medlemmer betragtes som Medarbejdere, og Redaktionen venter talrige Indlæg. Vore Spalter er aabne for ethvert fornuftigt Indlæg. Vore Annonceer har et naturligt Krav paa at blive størst af os.

Og hermed værdsat og sig!

Henrik Colberg.
Lui Beilin.

10. Øre

Organ for
Søb. C.B.-
Forening.
15. Juni,
1942. Nr. 2.

C.B.-Foreningens store Udflugt!

Nu er Søborg C.B.-Forenings store Sommertur fastlagt. Og vi opfordrer saa kraftigt som muligt til at deltage i Turen, der er bestemt til Søndag d. 21. Juni. Se det udførlige Referat paa Side 4!

EN SLUDDER MED "NAPOLEON"

"Napoleon" har været faet Mand paa Vagten siden Midten af 1940 og hører saaledes til de allerførste, der kom ind af Teknikerne. Vi beder ham fortælle lidt fra den første Tid.

-Er du mor, Mand?! Haha, jo der var Liv og glade Dage. Vil du ha' Erindringer fra et langt Liv som C.B.er? Ja, for ser du, efterhaanden er det jo, liksom man aldrig har bestilt andet, og saa har jeg dog 8 Aar paa Bagen som Dieselmotoræmpler. Men-det er vist Løgn. Jo, ser du, de første Dage herude var der jo ingen, der endte noget om, hvad C.B.væsen var for noget, og det hele gik paa bedste Beskub. Mandskabet sov, og Vagtlederen holdt Vagt. En sjælden Gang skete det, at en af Mandskabet blev vækket. Saa stod han op, drejede Viserne en Time frem og vækkede den næste.

-Det ku' da ikke gaa? -Nej, det blev jo lidt broget. Og Vagtlederen laa paa Brikken og skreg en Gang imellem, om ikke der var en, der havde Vagt. Mandskabet var nogen haarde Pyre, men ikke saa haarde, saa de ku' klare de kolde Gaardvagter i Overalls. Der var nemlig ikke Uniformer endnu. Saa klagede de og vred sig, indtil der en Dag blev bevilliget en Vindjakke, som Gaardvagterne ku' skiftes til at gaa i! Den lignede saa'n en halvlang Kjøle! Der hang ogsaa et Sæt, hvor den ku' ta's! Hahaha. (Pansé)

<u>reparationer</u> F. billigt og godt.	Ska' der være Gilde- Saa la' der være Gilde! -og lad 666 skrive F E S T S A N G E N	Al Kørsel besør Hurtigt og samvittighedsfuld C.O.Christiansen C.B.32. Tlf. Sø. 180.
Villy Sørensen, Dickens Alle 49.	Lui Beilin, Søb. Hovedg. 102.2	

<u>LYKKE MED BLADET! - ønsker</u>			
C.B.62.	C.B.47.	C.B.7.	C.B.52.
Gil Rielsen	Walter Sabinsky	Spiegelhauer	Jørgen Møll

HVAD ER MENINGEN MED FORENINGEN ?

Vor Formaaalsparagraf § 1. siger: "Søborg C.B.-Foreningens maaal er at samle C.B.-Mandskabet til underholdende Sammenkomster til Fremme af Kammeratkabet under og efter Tjenestetiden. Denne Paragraf bør kendes viden om, thi denne Tanken. Kammeratkabet er saa smuk som overhovedet tænkelig, endnu mange flere C.B.ere bør tilslutte sig Brandmandskabet, og det første Nummer overrække alle C.B.ere og C.B.-Ledere til Gennemsyn og Kritik.

Bliv Medlem nu - Indmeldelse hos Formanden (se nedenfor Siden) og den øvrige Bestyrelse.

Redaktion: Lui Beilin, Søborg Hovedgade 102.2
 Redaktion: J. Møller, Christianshøj 76.
 Jørg C.B.-Forening: Henrik Colberg, Fremtidsvej 17.
 Off og Annonceer maa være Redaktion og for det sidstes vedkommende ogsaa Ekeped. i Hænde senest d. 10. i Maaneden.
 Adr: "Københavns Post-Service" Buddingevej 234. St. th.

<u>UREPAREATIONER</u> udf. billigt og godt.	Ska' der være Gilde- saa la' der være Gilde! og lad 666 skrive F E S T S A N G E N	Al Kørsel besør HURTIGT og samvittighedsfuld C.O.Christiansen C.B.32 - Tlf. Søb. 180.
Villy Sørensen Dickens Alle 49.	Lui Beilin, Søb. Hovedgade 102.2	

F.Hist Tandlæge Søborg Hovedgade 94. Tlf. Søborg 2985.	SPECIALT: Kunstige Tænder Absolut smertofri Tandudtrækning "HYGGE BEHANDLING"
---	---

Den 21. Juni - det er ulige sære, naar man ikke maa forudsætte noget om den aalige! Men nu ved man altsaa det!
 Og Prisen er saa lav, saa lav!

Bestyrelsen har lavet en Udflugt, der ta'r sin Begyndelse ved Trolleyvoens Endestation i Søborg, hvor man med 10.00 kr. og Prisen er pro persona 4.50 Kr. og heri skulde ogsaa Alverdens Herligheder og Kørsel være indbefattet. Saa Alverdens Herligheder og Kørsel være indbefattet. I Overalls. Der var nemlig ikke Uniformer endnu. Saa klagede de og vred sig, indtil der en Dag blev bevilliget en Vindjakke, som Gaardvagterne ku' skiftes til at gaa i! Den lignede saa'n en halvlang Kjøle! Der hang ogsaa et Sæt, hvor den ku' ta's! Hahaha. (Pansé)

<u>REDAKTIONEN</u>	
Undtægelsesvis bedes Stof og Annonceer til Nr.3. der kommer 15.Juli, indleveres til Redaktionen senest d.7.Juli. Reglen er som bekendt den 10. i Maanedens som sidste Prisabonnement kan tegnes for et Kvartal ad Gangen hos Red. Eksk. mod Forudbetaling af Prisen, 30 Øre. Løsealumnus koster 10 Øre Stk. - Vi opfordrer alle C.B.-Brandmand og Teknikere til at skrive i Bladet. Det er derfor, vi har og vær med til at skaffe Bladet den størst mulige Udbræt	Red. :L. Beilin, Søb. Hovedg. 102.2. Eksk. :Danskernes Hænder til Søb. C.B.-Forening: H. Colberg, Fremtidsvej 17. Post for St. Senest 7. Juli. -Dyrlig Københavns Post-Service.

DET FORGANGNE FORENINGSAAR TILFREDSSTILLEDE IKKE ALLE MEDLEMMERNE,
DET NYE MAÅ TILRETTELIGGES I ET NOGET HØJERE PLAN.

Indlæg fra forskellige Medlem-
mer, der kræver positiv Indsats.

Med den Fæst, som alle Medlemmerne vel skal med til, paa Sønsdag, Slut-
ter Foreningsaaret 42/43, og det vil
derfor være passende, især da vi har
modtaget enkelte Indlæg fra Medlem-
merne, at se tilbage paa Virksomheden
og gøre op, og det viser sig, at ik-
ke alle Medlemmer er lige begejstre-
de for Arbejdet. Vi har allerede tid-
ligere bragt Indlæg herom - bl.a. et
udmærket af 5552 Møller, der krævede
ordentlige Arrangementer - og de nye,
som vi bringer i fuld Ordlyd her, er
Ord til andet i Overensstemmelse med
Møller og hans Krav til Foreningen.
De Læsere, der erindrer vor Konkur-
rence "Hvilke Krav stiller du til en
C.B. Forening og hvorfor?" vil huske,
at netop et Indlæg om de samme Ting
gik af med Sejren. Paa Generalforsam-
lingen blev Sagerne ogsaa drøftet, og
ogsaa her blev det fastslaaet, at der
maa en mere værdifuld Indsats til for
C.B. Foreningen til et Samlings-
sted af Retning og anderledes In-
teresse for C.B.erne.

Af alle disse Drøftelser har man
kunnet faa det Indtryk, at Medlem-
merne forlanger en positiv Indsats,
hvilken man åbenbart ikke har kun-
net finde i de Fester, man har arran-
geret hver Maaned. Formanden har i
sit Svar til Møller her i Bladet an-
tydet, at man havde visse Planer for,
men der har endnu ikke vist sig no-
get, og det er maaske derfor, der nu

fra Medlemsside stilles Krav om, at
der skal gøres noget.
Men vi lader Indlæggene tale for
sig selv:

"Da jeg med Forbavselse ser, at der
trods gentagne Opfordringer fra Med-
lemmernes Side ikke er foretaget no-
get endnu m.H.t. Klubaften, synes
jeg, at der maa siges et Par Ord.
Det kan jo forbauselse, at det er
saadan, og man maa jo nok have Lov
at spørge om, hvad Foreningens For-
maal ellers er. Det kan da ikke være
Meningen, at man kun skal holde Hal
for Søborgs Ungdom; der maa da være
andre Ting, der kan samle Interessen,
bl.a. kunde man lave en Teateraften
eller andre oplysende Aftner, noget,
der kun er for Medlemmer. Det er det,
vi mangler. Hvad kræver man ellers
Kontingent ind for? Ogsaa bortset
herfra synes

Jeg ikke, man vedblivende kan
nyde Medlemmerne Tændslagning
og saa videre; der mangler noget
positivt Arbejde i Foreningen!

Med Tak for Optagelsen,
5566 Sørensen."

Og det andet Indlæg:

"Da vi paa sidste Generalforsam-
ling havde en ivrig Diskussion om
Foreningens Fester, syntes jeg, vi
drøftede Problemet "de ganske Unge",
det skulde ikke være Meningen at hel-

VED REDAKTIONENS SLUTNING erfarer
vi, at der føres Forhandlinger om en
Fodboldkamp mellem Teknikere & Brand-
folk fra Søborg-Vagten. Vi maa haabe,
Sagen gaar i Orden paa en ikke saa
lidt bedre Maade end sidste Aars.

"DE KRØLLEDE VINDUESPUDSERE"
kommer overalt!
Tlf. Søb. 756.

ET EKSEMPEL TIL EFTERFØLLELSE

Vi har fra Hr. Vagtleder
Foul Simonsen modtaget føl-
gende, som det er os en Glæ-
de at bringe:

Jeg har haft den glædelige Overra-
kelse, at en C.B.'er, 5583 Helvad, ringe-
dede mig op og bad mig udvalge et
land, som jeg kunde anbefale, da han
manglede to Arbejdere paa den Patrik;
over han er Færvemester. Jeg synes,
at det er et fint Træk af 5583 at
 tænke paa sine arbejdsløse Kamera-
ter; og jeg ved, at 5583 er tilfreds
med de Folk, han har faaet.
og er altid villig til at være Mel-
lemmand, saafremt andre C.B.ere skul-
de komme i den Situation at mangle
Arbejdskraft, saafremt de vil tænke
paa deres C.B. Kamerater.
Med Tak for Optagelsen.
Foul Simonsen, Vagtleder.

Søborg C. B. - Forening
Formand: Borge Nilsson,
Kiplings Alle 35, Søborg.
Kasserer: Bruno Andersen,
Digtergangen 1 St. Søborg.

Søndag 16. Maj ("Borgernes Hus"):
Sæsonens Afslutning med en
interessant FESTAFTEN

Program:

En Storfilm
D a n s.

Rilletter faas de sædvanlige
Steder til de sædvanlige bil-
lige Friar.
Med takrigt op og vær med til
at danne en værdig Afslutning
paa en vellykket Sæson. Vel mødt!

Duplikeret af Harilds Bureau,
Nørrebrogade 156 - Telf.: Taga 7180

Hvem der ikke lod sig skræmme af statsministerens formaninger, var den ufor-
færdede unge CB-er fra Søborg, Lui Beilin, som frygtløst udsendte sit lille CB-
medlemsblad, der bragte løst og fast om livet som »civil« værnepligtig under
besættelsen.

Første nummer af »CB-eren« udkom d. 15. maj 1942 med Lui Beilin som
redaktør. Nr. 2, der kom månedsdagen efter, opnåede den ære at blive beslag-
lagt af de overforsigtige overordnede.

Anden årgang er i større format og med et flottere hoved, udført af en ung
maler, Ernst V. Rasmussen (senere kendt som malermester og formand for
Søborg Harmoniorkester). Nu hedder formanden (Erik) Børge Nilsson, senere
kendt som stadsarkitekt i Gladsaxe Kommune.

Bladet blev duplikeret i »Harilds Bureau«, Nørrebrogade 156 - præcis i den
lejlighed, hvor Frihedsrådet blev dannet d. 16. september 1943!

I min soldaterbog fik jeg et stempel med ordene »For evigt uskikket til al krigstjeneste« og blev overført til C.B.-tjenesten. Til samme tjeneste var tidligere overført (elektriker) Finn Kokholm Sørensen, (mekaniker) Alfred Damgaard, (malermester) Ernst V. Rasmussen, (frisørerne) Andreas Jensen og Ove Olsen, (murer) Villy Sørensen for blot af nævne enkelte. Den første C.B.-befalingsmand, undergruppfører, blev Finn Kokholm Sørensen.

C.B.erne var inddelt i tre grene: politi, brand og rydning, og populariteten hos befolkningen var typisk dansk. Vi blev kaldt »føl«, fordi vi hjalp de rigtige politibetjente, brandfolk o.s.v. og fulgtes med dem, f. eks. på gaden. Brand og rydning fik fælles kaserne i den daværende skolebygning langs Frødings Allé, tidligere Bjørnsons Allé. Bygningen er forlængst borte og erstattet af en anden.

Vores øverste chef på lokalt plan var brandinspektør, tømrermester Peter Johansen, tilsvarende var fuldmægtig E. Amding på Gladsaxe Rådhus, chef for rydningstjenesten. Det hele foregik i samarbejde med Falcks Redningskorps, Ørnegården, med redderne Simonsen og Olsen som daglige vagtledere på C.B.-vagten.

Og med tanke på det brev, der satte denne skildring i gang skal det nævnes, at Amdings overordnede var civilingeniør Falk Nielsen, Københavns Amts Vejinspektorat, og at reddernes nærmeste chef var stationsleder Elstoft på Ørnegården, som Gladsaxe Kommune havde brandsluknings-samarbejde med.

Redningsfører A. Olsen, Ørnegården, var den ene af vores faste vagtledere på kasernen, Søborg kommuneskoles daværende bygning langs med Frødings Allé. Han skiftedes med redningsfører Simonsen, ligeledes Ørnegården, hvis billede desværre ikke har kunnet opdrives i Falcks arkiv på Polititorvet. De to mænd var topfine mennesker, som vi beundrede meget, dygtige, modige og loyale helt ud i fingerspidserne.

Primitiv begyndelse

Alt dette kunne lyde som om civilbeskyttelsestjenesten var organiseret på bedste vis, klar til indsats, og det var den også den dag, jeg trådte ind ad porten til den gamle skolegård. Men da de første C.B.ere var indkaldt, var situationen unægtelig en anden. Herom fortæller »Napoleon« i det beslaglagte blad:

– De første Dage var der jo ingen, der anede noget som helst om, hvad C.B.-Væsen var for noget, og det hele gik paa bedste Beskub. Mandskabet sov, og Vagtlederen holdt Vagt. En sjælden Gang skete det, at en af Mandskabet blev vækket. Saa stod han op, drejede Viserne en Time frem og vækkede den næste... Mandskabet var nogle haarde Fyre, men ikke saa haarde, saa de ku' klare de kolde Gaardvagter i Overalls. Der var nemlig ikke Uniformer endnu. Saa klagede de og vred sig, indtil der en Dag blev bevilget en Vindjakke, som Gaardvagterne kunde skiftes til at gaa i! Den lignede saa'n en halvlang Kjole. Den hang paa et Søm, hvor vi saa ku' ta' den, naar vi skulde paa Vagt... Der var ikke Grundskole ligesom nu, hvor vi kunde faa lidt Viden om Sagerne... Naar der kom Forvarsler, lod vi Telefonen ringe eller ogsaa kunde Vagtlederen ta' den, hvis han ikke sov...

Nu er der jo Gang i Foretagendet. Her er Orden og Disciplin. Nu er den jo med Guldsnore og Dingeldangel, med tre Bank på Døren og særligt Lokale til Undergruppeførerne...«

Var det denne beskrivelse af forholdene, der vakte Amdings anstød? Jeg ved det ikke. Jeg har ikke gjort mig noget notat om årsagen til beslaglæggelsen, og jeg er ikke engang sikker på, at Amdings overordnede bifaldt hans indgreb. Nr. 3 af bladet bragte nemlig følgende notits:

– Har du faaet Bladet? En lille Forsinkelse med Nummer 2 har bevirket, at der er kommet Kludder i Fordelingen af Bladet, saa ikke alle Liebhaveere har modtaget det. Med dette Nummer følger derfor ogsaa et Eksemplar af sidste »C.B.eren« til dem, der ikke fik det. Vi beder undskyldte Forsinkelsen. Iøvrigt kan man stadig faa de gamle Numre á 10 Øre. Det har jo sikkert sin Interesse at have alle Bladene.«

Under alle omstændigheder skal det fastslås, at »Napoleon« var en festlig fyr, der altid havde en kvik bemærkning, og hans beskrivelse skal ses ikke alene som et udtryk for, at det v a r en primitiv begyndelse, men også som en typisk dansk karakteristik af forhold, der havde med forsvar at gøre. I tiden op til besættelsen gik danske militærpersoner så vidt muligt »usynligt« gennem tilværelsen, og når det var muligt, færdedes de i civilt uden for kasernerne eller hvor de nu befandt sig. Politisk var der ingen skånsel. De fik alt, hvad remmer og tøj kunne holde, og forståeligt nok blev denne holdning overført på civilbeskyttelsestjenesten, da den dukkede op i hverdagen. Tilmed uden hensyn til om vi var besat eller ikke. Intet, der havde med dansk forsvar at gøre, blev

omtalt seriøst, og det faktum, at der var faldet danskere i Sønderjylland og andre steder ved den tyske invasion af vort land, blev nærmest overset.

Danskerne var imod militær, men det betød ikke, at man var tilfreds med indsatsen den 9. april. Tværtimod hånedes man forsvaret, som naturligvis burde have knust de tyske arméer, da de overskred grænsen.

Måske havde Amding en anden holdning, så det sårede ham, hvad »Napoleon« havde at fortælle? Man kan ikke vide det, og vi får det aldrig opklaret, men sikkert er det, at »Napoleon«s beskrivelse er så tæt på virkeligheden, som den kan komme.

Indkaldt fem gange!

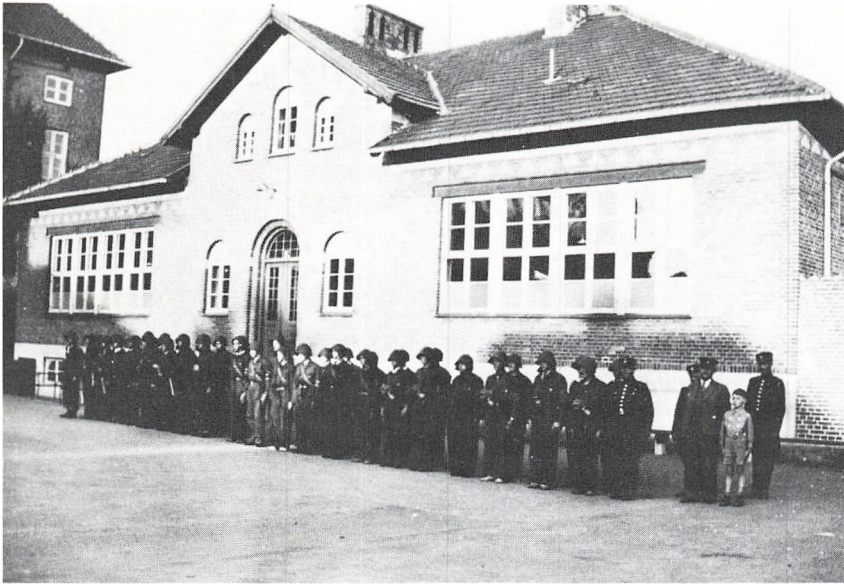
Det kneb umådeligt meget for de danske myndigheder at få civilbeskyttelsesapparatet i gang. Jeg blev indkaldt ikke mindre end fem gange! Og de første fire gange blev indkaldelsen aflyst. En af gangene befandt jeg mig på Lolland, hvor jeg havde fornøjelsen at kunne se briternes bombninger af Tyskland, når jeg stod på digerne ved Østersøen. Hvad jeg havde dér at gøre...? Ingen ting. Jeg var bare på vandretur og boede på Tilitze Vandrerhjem, da der kom ordre om at møde til C.B.tjeneste. Da jeg havde nået bestemmelsesstedet godt forpustet af den lange cykletur, blev der meldt »Aflyst«. Det var en beklagelig fejltagelse, skrev de.

Den femte gang var den 11. juni 1941, da jeg skulle stille i Anker Heegaardsgade for at få udleveret mit udstyr, kappe, frakke, skråhue, gummistøvler m. v. Vi var 90, der skulle til træning den næste dag på Bernstorff Slot. Der hørte selvfølgelig også mange andre ting til, og alt ialt var det bestemt ikke noget rart kluns at iføre sig på den tid af året. Vi stod i to geledder og svedte, da chefen talte til os og forklarede, hvad det hele gik ud på.

Det viste sig hurtigt, at C.B.erne skulle rettes til efter militærdisciplinens regler. »Ret« og »rør« og alle former for march hørte til, og det irriterede mig overordentligt meget. Var det nødvendigt at marchere i timevis fra slottet til Lyngby, til Gentofte eller andre steder for at lære at gå i den rigtige takt? Og hvad skulle vi bruge det til? Det, der var det essentielle, var naturligvis at kunne modtage og udføre en ordre i samme nu, den havde lydt.

Vi trænede i at spise vores mad, efter at vi i løb havde hentet den medbragte madpakke oppe på en førstesals trappeafsats. Alt foregik på kommando, vi skubbede og puffede hinanden for at komme hurtigst muligt til sæde med maden. Det viste sig, at en af os havde undladt af knappe den øverste knap, og så kunne vi jo ikke spise, før hans påklædning var i orden.

Der var masser at lære. Først og fremmest øvede vi brugen af gasmaske, hvordan den skulle sidde, hvornår den kunne bruges o.s.v. Det var en særlig

Selv om CB-korpset var helt igennem civilt (bogstaverne stod for Civil Beskyttelse), havde man dog en forkærlighed for den militære »anstand«. Her er de lokale CB-ere opmarcheret på række og geled i Søborg Skoles gård – foran en af de oprindelige lave pavillioner for at indøve »ret« og »rør«. Det har ikke været muligt at identificere nogen af de i teksten omtalte »føl«, men på højre fløj genkendes vagtlederne fra Falck på uniformerne med brandinspektør Peter Johansen i midten. Foto 1941.

konstruktion, fik vi forklaret, den var bedre end civile brandmænds røgmaske. Vi trænede i at komme op i en stige i en vis hurtighed, og fik præsenteret en 26 m høj stige i Lyngby. Her fik vi også vist, hvordan man slukker en brandbombe med en håndfuld sand o.s.v.

Ved kommandoen »Gasberedskab« lægger man sin stålhelmet på jorden og følger nøje efter kommandoerne, indtil man har gennemført de vigtige øvelser og kommet til det øjeblik, hvor man kan tage masken af.

En anden vigtig øvelse var, hvordan man giver kunstigt åndedræt.

Tilbage var at lære sig meldetjeneste, ordonnanstjeneste, telefoner o.s.v. Her var det vigtigt, at vi kunne skrive og læse dansk, og det kan man forstå. Der var mange, der ikke var i stand til at klare øvelserne på dette område, og ifølge min dagbog var der diskussion om, hvad ordet »amsyehus« stod for. Eller »forbe-nelsen«? Det første var naturligvis »amtssygehus«, det andet – »forbindelsen«.

På dette snapshot ses forfatteren til denne erindringsartikel, Lui Beilin, i sin blå CB-uniform i vinteren 1942-43 på Erik Bøghs Allé ved det socialdemokratiske ungdomshjem sammen med DSU-kammeraten Lillian Petersen. Lui Beilin var formand for DSU i Søborg og Lillian Petersen var sammen med søsteren Gurli med i bestyrelsen. Da det satte ind med jødeforfølgelser i begyndelsen af oktober 1943, skjulte Lillians og Gurlis forældre Lui Beilins fader i havehuset ved deres bopæl, Søborgmøgle Torv 2.

Når man havde gennemgået kurset, blev man fordelt på de lokale steder, hvor man hørte til, og det viste sig, at man blev indkaldt nogle gange om året til øvelser derhjemme. Man kunne også melde sig frivilligt til vagttjeneste, og den var i så fald lønnet.

Med den store arbejdsløshed, vi havde dengang, var C.B.tjeneste ligefrem en mulighed for at tjene til sit brød. Det gjaldt ikke mindst studerende, som kunne nå deres læreanstalter om dagen og tage vagterne om aftenen og natten. I mellemtimerne var der muligheder for at arbejde med studierne.

Jeg havde været i lære som møbelsnedker – da jeg ikke havde råd til at gå journalistvejen – og da verden åbenbart ikke havde brug for møbelsnedkere i den nærmest følgende tid, meldte jeg mig til uddannelse som skolelærer på Blågård Seminarium, der dengang lå på Kapelvej i København. På et andet seminarium studerede en anden søborgenser, Poul Johannesson, søn af boghandleren over for det daværende posthus, nu »Borgernes Hus«. På et tidspunkt søgte og fik han ligesom jeg en fast vagttjeneste på Søborg Skole. Det blev nu ikke til så meget med mine studier, men Poul gennemførte, – så vidt jeg ved. Jeg måtte jo flygte i oktober 1943.

Fra en CB-øvelse i Søborg Skoles gård i 1941. I forgrunden til højre instruktøren fra Falcks Redningskorps. Det ses, at de CB-værnepligtige er »fuldt feltmæssigt« udrustet med stålhjelme og gasmasker, og at det er den lokale brandinspektør, tømrermester og entreprenør Peter Johansen (fra Runebergs Allé 22), der har lagt lastbil til.

Brandinspektør Peter Johansen var en helt igennem o-k personlighed. Han styrede C.B.tjenesten med fast hånd og forlangte, at alt gik på bedste måde, med alle de nødvendige øvelser, der skulle til, hvad enten det var vagtpersonalet eller de øvrige indkaldte. Vi var vel et par hundrede ialt, går jeg ud fra, og da det blev for mange til, at undergruppeløber Finn Kokholm Sørensen kunne træne dem alene, udnævnte chefen to befalingsmænd yderligere, nemlig Henrik Colberg, der også havde meldt sig som frivillig, da han læste til ejendomsmægler, og jeg.

Da vagtholdet jo havde sine daglige gøremål, var det de øvrige indkaldte, som skulle holdes i form, og det vil naturligvis sige, at et ustandseligt »marcheri« rullede hen over »mændene«. Alle skulle stille i skolegården i de udleverede mørkeblå uniformer, når indkaldelserne var sendt ud, og det var vel egentlig et ganske imponerende syn, når rækkevis af brand-føl og rydnings-føl stillede op i deres respektive afdelinger, som undergruppeløberne gik i gang med at kommandere.

Peter Johansen så gerne, at de værnepligtige kunne gå flot i takt, og gang på gang blev jeg beordret til at lede tropperne ud ad skoleporten, ad Frødings Allé og ud på Søborg Hovedgade. Kollegernes og mine kommandoråb gjaldede mellem husene og fik befolkningen frem i vinduer og på altaner for at nyde synet af vores lokale føl. Det var ikke altid, vi fandt det lige hyggeligt at gå marchtur op og ned ad hovedgaden, og mærkeligt nok følte jeg mig lidt flov ved gang på gang at blive mødt med børnenes høje »Lui-råb«.

De daglige gøremål fandt sted, når skoletiden var slut, så vi kunne bruge hele gården. Vi skulle nemlig øve i slangeudlægning, som ikke er så ligetil en sag. Til C.B.-udstyret hørte slangeruller, rør til at sætte slangerne sammen, springpresenninger og mange forskellige andre ting, stiger og brandbiler. Vi skulle kunne betjene det hele i nul komma nul-tid, når det behøvedes. Det skal der megen øvelse til. Jeg led af højdeskræk, hvilket på ingen måde er anbefalingsværdigt for den, der skal springe ned i presenningen, som mændene står og holder, eller kravle op i stigerne. Øvelsen blev gentaget og gentaget. Til venstre for skoleporten var der et læskur, der løb langs med gårdens mur ud imod haverne i Frødings og Wergelands Allé. Det sluttede ved toiletterne for drenge og piger.

Når vi havde kommanderet vagten til øvelse, måtte undergruppeløberne vise den, hvordan tingene skulle udføres. Jeg kunne sagtens lære fra mig, når det drejede sig om at vise, hvordan man står »Ret« og »Rør«, selv om også det er lidt af et kunststykke, når det skal vises 100% korrekt. Men når jeg så bad dem springe ned i redningsnettet fra læskurets tag, var det en selvfølge, at jeg selv gjorde det først. Den kloge og meget tiltalende vagtleder Simonsen så meget snart, at jeg ikke var lykkelig for højder, og han bad straks en anden foretage springet.

Så blev der sprunget, den ene efter den anden – om igen og om igen, dag efter dag, indtil det blev kunnet helt præcist.

På samme måde med slangerullerne. Vi skulle trække disse vogne med håndkraft og derved henholdsvis lægge slanger ud og samle dem ind. Af og til var der vand i, og det gjorde naturligvis øvelsen sværere, fordi slangerne skulle tømmes for vand, inden de kom på plads igen. De måtte ikke rulles sammen, før de var tørre, for ellers ville de snart blive ødelagt.

Vi havde både brandøkser, spande, spader og skovle m.v., og når Falck blev alarmeret til en brand, kom vi med, og det betød, at vi fik praktik lige så meget som vi kunne ønske os.

På vagt

Er man gammel nok, har man en mulighed for at »stille tilbage« og erindre sig, at der var noget, der hed luftalarmer. Først fik vi et forvarsel, derefter kom selve alarmeren, og vi skulle ned i kælderen. Der var mørklægning overalt, og var der ikke udgangsforbud, så man kunne få en cykeltur, måtte cykellygterne være forsynet med en afskærmning, der for mange lygters vedkommende simpelthen var en papæske. Noget lignende satte man omkring lyset i loftet, og udenfor var der måske en anelse af en lysstribe, så man lige akkurat var i stand til at orientere sig. Så snart varslet lød, iførte vi os stålhelme og hvad der ivotrigt var påbudt, og vi så ikke spor hyggelige ud.

Det fik jeg bevis for, da jeg en sen aften under udgangsforbud tog en tur ned på Højvangen for at besøge min veninde.

Det var bælgmørkt, og jeg var foruden at være udstyret med stålhelme, sorte bæltet og en sort kappe iført store sorte gummistøvler. Hele denne skikkelse i et bælgmørke på små villaveje uden lys, kunne nok virke på en overrasket forbi passerende. Da jeg gik op ad trappen til bungalowen og bankede på, kom venindens søster ud for at åbne. Man kunne ikke se noget, før man var tæt på, idet der var en sluse med det spinkle lys, man kunne tillade sig at have, når man åbnede døren. I samme sekund hun åbnede, gav hun sig til at skriges i vilde sky af rædsel, og hun blev ved med at skriges, selv om jeg søgte at berolige hende ved at blive ved med at råbe, at det var mig og ikke nogen fjendtlig fremmed. Det varede længe, før vi fik beroliget hende, men det var en slem overraskelse, som vi taler om den dag i dag, mere end 50 år senere.

Men sådan så vi altså ud, når vi passede vores vagt. Vi gik og stod uden for skoleporten i Frødings Allé, og vagterne skiftede efter den fastlagte plan, i al slags vejr. Hvor meget angst, der prægede en og anden af de ensomme vagtfolk, er ikke godt at sige, men situationen var ikke altid til hyggespredning, selv om der ofte dukkede piger op, som var parat til at forsøde vagtens nattetimer. For at sige det lige ud: talrige piger syntes, at vi var så spændende, at de mødte op aften efter aften, og mere end én gang måtte undergruppeløderen gå ud i mulm og mørke og bede damerne finde sig andre græsgange. Forstå det hvem der kan!

Indtil tyskerne satte deres jagt på jøderne i gang, skete der ikke noget særligt krigsmæssigt for os. Men vi var forberedt på, at der kunne komme et og andet. F. eks. kunne tyskerne få brug for tæpper, bårer, slanger m.v. og det var så bl. a. min pligt at udlevere det.

De var høflige og korrekte, og jeg fandt tingene frem fra depotet i læskuret og overgav det til sendebudene.

Jeg havde i lang tid haft kontakt til modstandsbevægelsen, som jeg forsynede med journalistiske nyheder ligesom jeg skaffede natlogi til flygtede modstandsfolk, f. eks. en del af de kommunister, det lykkedes at komme ud af

Horserød-lejren den 29. august 1943. Da flere sabotagegrupper bad mig om at skaffe dem nogle af vores uniformer, sørgede jeg for det, og jeg kan tilføje, at det skete i så stor hemmelighed, at ingen opdagede noget før efter krigen. På et eller andet tidspunkt i 1946, formentlig efter den 15. august, da modstandskampens medlemmer var blevet sendt hjem af regeringen, fik jeg en dag et brev. Til min store overraskelse var det fra redder Simonsen. I sin egenskab af vagtleder på C.B.-vagten i Søborg, anmodede han mig om at fremskaffe de uniformer og eventuelle andre genstande, jeg havde udleveret til modstandsfolkene!

Nå, det blev nu ikke til noget, for hvem kunne vide, hvor det var blevet af i mellemtiden, men ingen skulle sige om Simonsen, at han ikke havde orden på sine lister.

Han vidste også præcist, hvordan han skulle bedømme sine vagtfolk. I et interview i »C.B.eren« nr. 8, julen 1942, siger han bl.a. som svar på et spørgsmål om, hvad han mener om avisernes næsten daglige historier om kriminelle C.B.ere:

» – Fra C.B.tjenesten blev oprettet og til Dato har min Kollega (redder Olsen) og jeg haft med Uddannelsen af mange C.B.ere at gøre, og mit Indtryk af Mandskabet er det bedste. Saavel Disciplin som Moral er udmærket, og der er et godt Kammeratskab mellem Folkene indbyrdes.

...Bladene regner med, at naar en Mand er taget til C.B.ere, skal han være den første til at overholde Lovene. Jeg synes ikke, at der er ret meget Skriveri om C.B.Brandfolkene, vores egne C.B.ere er ikke blevet omtalt i Bladene.

...C.B.erne er som Soldater. Tonen iblandt dem er frisk, og de Ildebrande de har været med til, beviser, at de ikke bliver nervøse, naar det gælder.

...Jeg er godt tilfreds med Mandskabet. De ved, at kun gennem Øvelser og Eksercits kan det dygtiggøres til at klare de stillede Opgaver.«

Foreningsliv

At C.B.erne virkelig, som vagtlederen her siger, havde et godt kammeratskab, er der slet ingen tvivl om, og det var ikke vagtmandskabet alene, der var tale om. Det gjaldt faktisk samtlige C.B.ere. Da der derfor blev stiftet en forening Søborg C.B.-Forening, kunne bestyrelsen se ud over en fuld sal hver gang, der blev indbudt til fest. Det foregik i det daværende »Borgernes Hus«, hvor nu Steffensens Bolighus har forretning. Det gjaldt både bankospil, fester og ikke mindst revyarrangementer, som alle kunne notere stor succes. I al beskedenhed sagt – var det mig, der skrev alle teksterne, og C.B.ere og deres veninder eller koner spillede teater af fuld hals. Sangteksterne gik på tidens populære melodier, f.eks. denne, der går på »Vi gi'r vort Humør en gang Lak« fra PH-revyen 1941:

Tiden den synes så mørk og så trist,
himlen bli'r mørk're og mørk're.
Radio'n hylér, man flygter til sidst
ud i de sandede ørkner.
Avisen fortæller
nu må vi det ej heller,
og hvis vi tør vove
at bryde de love
no'n si'r de har lavet...
gid de var begravet...
men nej, så hel're den her:
Vi gi'r vort humør en gang lak,
pessimist – ikke et hak.
Vi lader det bar' være snak
og ta'r os en pibe tobak.
Vi griber os selv i en lystig dans,
kammerat, sving din svans.
Vi lever så længe vi gør -
og gør med humør.

Der råbes og skrives, at nu bli'r det godt,
når først de har slagtet hinanden.
Sæfæli' – for så ta'r vi jo lige så flot
og bruger som altid forstanden.
Så ku' det jo være
de kunne sig nære,
når vi først for alvor
dem under vor hæl får
og siger vor mening
lissom vor forening
nu – i sit indre har:
vi gi'r vort humør en gang lak,
sure grin – sikken snak.
Se dog den klare kulør,
som pigen på læben smør'.
Den vidner om mere end mange tror,
den er rød – stol på mit ord,
og rødt er det blod, der er liv,
agt på det giv.

For ved I, hvem det er der synger det her,
det er jo en ungdom med stræben.
I hjertet bor verden, som vi jo har kær
og klangen vi fører på læben.
I ved det om nælden
i forhold til vælden,
at den jo vil brænde...
ja, det ka' jo hænde
det sådan vil ende...
vi tankerne sende
dertil – og håber derpå:
vi gi'r vort humør en gang lak,
pessimist – ikke et hak.
Vi synger og danser dertil
og klingende er vort spil.
Hver pige sin dreng i et herligt par,
lev dog mens vi livet har.
For vi er de unge, der ved,
det er os, der skal te'd.

Hjælpsomme og loyale

Jeg kan forestille mig, at C.B.erne, efter at jeg var flygtet til Sverige i oktober 1943, fik betydeligt mere at lave. Krigen spidsede til, modstandskampen voksede i omfang, flere og flere aktioner gav genklang over hele verden både dag og nat.

Men lad mig slutte med at fastslå, at »mine« vagtfolk var både hjælpsomme og loyale. Der var kun én mand, der var nazist, og han havde det bestemt ikke godt, tværtimod befandt han sig af og til rullende ned ad trappen fra vagtlokalet og ud i skolegården.

Da jeg stod over for at skulle flygte, tilbød Falck mig en motorbåd, som jeg beklagede at måtte sige nej tak til, da jeg fandt det vigtigere at få min familie af sted. Det var heldigt for mig, for båden gik desværre ned med mand og mus, og Simonsen tilkaldte min veninde for at fortælle hende om den sørgelige begivenhed, da han bestemt mente, at jeg var taget med. Min veninde afviste meddelelsen, og lykkeligvis fik hun ret.

Og da jagten på jøderne lå i luften, holdt vagtmandskabet, der havde fri, vagt ved min families lejlighed og gik dagligt en runde for at se, om alting stod vel til. Det er jeg uhyre taknemlig for den dag i dag.

Stationsleder Elstof, Ørnegården, var øverste chef for Falck i distriktet. Han ses her yderst til højre ved siden af arveprins Knud og prins Ingolf ved en lokal brandøvelse. Elstof kom ofte på inspektion på Søborg Kommuneskole og udstrålede en naturlig myndighed, som alle respekterede. Et gammelt ord siger som bekendt »Som mester – så hans svende«. Var det Elstof, der tog initiativet til at skaffe Lui Beilin plads i en båd til Sverige? Det vides ikke, men det er et strålende eksempel på Falcks hjælpsomhed under den anden verdenskrig.

Foto: Carl Rasmussen, Soc-Dem.

Personalia

Leib (Lui) Beilin, født 24.11.1919 i Søborg, søn af lærer Samuel Beilin og skrædderinde Lea Beilin. Gift 16.11.1946 med Ebba Schmidt, datter af maskinarbejder Jacob Schmidt og kunststopperske Dagmar Schmidt.

Indtil 1939 medarbejder ved Jødisk Ugeblad. 20.3.1946 lokalredaktør ved Sjællands-Posten i Nykøbing Sj. 1.6.1953 Social-Demokratens lokalredaktion i Lyngby. Stifter og redaktør af Ballerup-Bladet 1.5.1959. SP/Aktuelts lokalredaktør i Korsør 15.3.1962. Udgaveredaktør for SP-Aktuelt i Sorø og Holbæk amter, Slagelse 1.2.1967, fra 1.2.1968 tillige chef for SP-Aktuelts centralredaktion i Hillerød. Chefredaktør for Dyva & Jeppesens Forlag A/S 1.1.1972. Medstifter af og chefredaktør for Forlaget Beilin & Johansen ApS 1.9.1974 – 31.12.1987. 1.7.1987 – 1.3.1993 tillige redaktør af tidsskriftet Jødisk Orientering. Fra 1954 redaktør af landsforeningen Ungdomsringens blad »Fritidsklubben«, fra 1957-72 redaktør og stifter af samme organisations blad »Ungdom og fritid«.

Adresse: Danas Plads 23, st.th., 1915 Frederiksberg C.

Arne J. Hermann, lektor, født 28.10.1930. Student fra Metropolitanskolen 1949. Cand.mag. engelsk og dansk 1956. Undervist ved forskellige kurser og oplysningsforbund siden 1950. Ansat ved Akademisk Studenterkursus 1957, ved Gammel Hellerup Gymnasium siden 1964.

En række tillidshverv inden for Radikal Ungdom og Det radikale Venstre siden 1947, formand for Gladsaxe Radikale Venstre 1966-67 og 1991-95, næstformand 1995. Førstesuppleant til Gladsaxe Byråd 1993.

Formand for Gladsaxe Internationale Venskabsforening siden stiftelsen i 1969, formand for Gladsaxe Miljøforening siden stiftelsen i 1975, formand for Grundejerforeningen Lauggård 1978, næstformand i Danmarks Naturfredningsforenings lokalkomité i Gladsaxe siden stiftelsen i 1980. Sekretær i Foreningen Nordens Gladsaxe-afdeling 1975.

Medstifter af og formand for bevaringsaktionen »Aldershviles Venner« 1971. Medstifter af og formand for »Det gamle Gladsaxes Venner« 1981. Medlem af skolenævnet ved John F. Kennedy-Skolen 1966-74, formand 1970-73. Bestyrelsesmedlem i Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe Kommune 1985, næstformand 1992.

Formand for Det danske Huguenotsamfund 1989, næstformand i Modersmål-Selskabet 1991. Artikler, foredrag m.v. i ind- og udland om politiske, historiske, pædagogiske, litterære og sproglige emner.

Udgivet »Gladsaxe Miljøer før og nu, en billedkavalkade«, 1987, »Gladsaxe-Buddinge Grundejerforening 1938-1988«, 1988, »Søborgmagle Grundejerforening 1917-1992«, 1992.

Adresse: Lauggårds Vænge 36, 2860 Søborg.

Illustrationer

Eriksen, Ove: side 19, 20, 31, 40, 48, 54, 61, 69 og 89.

Jens Thomsen: side 72.

Hvor intet andet er anført er billederne udlånt fra Gladsaxe lokalhistoriske Arkiv. For enkelte illustrationer i dette bind har det været umuligt at finde frem til den retmæssige copyright-indehaver. Såfremt vi på denne måde har krænket ophavsretten, er det sket ufrivilligt og utilsigtet. Retmæssige krav i denne forbindelse vil selvfølgelig blive honoreret, som havde vi indhentet tilladelse i forvejen.

Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe Kommune

Bestyrelse 1994

Afdelingsbibliotekar Ebbe Fels
formand, tlf. 44 98 39 41.

Lektor, cand.mag. Arne J. Hermann
næstformand, tlf. 31 56 20 74.

Bibliotekar Birte Madsen
kasserer, tlf. 39 69 53 33.

Arkitekt Erik Starup
sekretær, tlf. 44 44 11 12.

Konsulent, cand.mag. Niels L. Bomholt, tlf. 44 98 03 86.

Lektor, cand.mag. Ib Lund, tlf. 42 48 46 56.

Bibliotekar Hjejle Resen Steenstrup, tlf. 44 98 64 41.

„SOLGARDINER“

Deres Mørklægnings-Rullegardiner omdannes vi til Solgardiner med enten „Danalux Solfilter“ eller lyst og venligt Solpapir, og vi gør det for smaa Penge.

Ring til os, vi henter Deres Mørklægning, og i Løbet af faa Dage har De Solgardiner for Deres Vinduer.

*Magasin
du Nord
Søborg*

Søborg Hovedg. 46

Søborg 487-2887